TRIBUNALENS DOM (andra avdelningen)

den 3 mars 2011 *

I mål T-110/07,

Siemens AG, Berlin (Tyskland) och München (Tyskland), inledningsvis företrätt av advokaterna I. Brinker, T. Loest och C. Steinle, därefter av I. Brinker och C. Steinle,

sökande,

mot

Europeiska kommissionen, inledningsvis företrädd av F. Arbault och O. Weber, därefter av X. Lewis och R. Sauer, och avslutningsvis av R. Sauer och A. Antoniadis, samtliga i egenskap av ombud,

svarande,

* Rättegångsspråk: tyska.

angående en talan om i första hand delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut K(2006) 6762 slutlig av den 24 januari 2007 om ett förfarande enligt artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/F/38.899 – Gasisolerade ställverk) och i andra hand nedsättning av de böter som ålagts sökanden,

meddelar

TRIBUNALEN (andra avdelningen)

sammansatt av ordföranden I. Pelikánová (referent) samt domarna K. Jürimäe och S. Soldevila Fragoso,

justitiesekreterare: handläggaren K. Andová,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 16 december 2009,

följande

Dom

Bakgrund till tvisten

1 Sökanden, Siemens AG, är ett börsnoterat bolag som är aktivt inom områdena elektroteknik och elektronik. Bolaget har sitt säte i Berlin (Tyskland) och i München (Tyskland).

2 Gasisolerade ställverk (nedan kallade GIS) används för att kontrollera energiflödet i elnät. Det rör sig om tung elektrisk utrustning som används som en viktig komponent i driftsfärdiga elektriska transformatorstationer. Transformatorstationerna är reservkraftstationer som omvandlar elektrisk ström. Förutom transformatorn består transformatorstationerna av kontrollsystem, reläer, batterier, batteriladdare och ställverk. Ett ställverks funktion är att skydda transformatorn mot överbelastning och/eller att isolera en strömkrets och en bristfällig transformator.

3 Ställverken kan vara gas- eller luftisolerade eller en hybrid, när de två förstnämnda teknikerna kombineras. GIS säljs i hela världen som en integrerad del av driftsfärdiga transformatorstationer eller som en separat del som ska integreras i sådana transformatorstationer. Ställverken står för cirka 30–60 procent av transformatorstationernas totalpris.

4 Den 3 mars 2004 anmälde ABB Ltd till kommissionen att det förekom konkurrensbegränsande förfaranden inom GIS-sektorn och ansökte muntligen om immunitet mot böter i enlighet med kommissionens meddelande av den 19 februari 2002 om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 45, s. 3) (nedan kallat meddelandet om samarbete).

5 De förfaranden som anmäldes av ABB bestod i en världsomfattande samordning av försäljningen av GIS-projekt, som innebar uppdelning av marknader, tilldelning av kvoter, upprätthållande av respektive marknadsandelar, fördelning av GIS-projekt till därtill utpekade tillverkare och manipulering av förfarandena för anbudsgivning (uppgjord anbudsgivning) för att tilldela dessa tillverkare kontrakten, fastställande

av priser genom komplexa avtal för GIS-projekt som inte fördelades, uppsägning av licensavtal med företag utanför kartellen och utbyte av känsliga affärsuppgifter.

6 ABB:s muntliga ansökan om immunitet mot böter kompletterades med muntliga yttranden och skriftlig bevisning. Kommissionen beviljade ABB villkorlig immunitet mot böter den 25 april 2004.

7 På grundval av ABB:s förklaringar inledde kommissionen en utredning och genomförde, den 11 och den 12 maj 2004, inspektioner i lokalerna hos Areva T&D SA, Siemens AG, VA Tech-koncernen, Hitachi Ltd och Japan AE Power Systems Corp (nedan kallat JAEPS).

8 Den 20 april 2006 utfärdade kommissionen ett meddelande om invändningar som delgavs 20 bolag, däribland Siemens.

9 Den 18 och 19 juli 2006 höll kommissionen muntliga förhör.

10 Den 24 januari 2007 antog kommissionen beslut K(2006) 6762 slutlig om ett förfarande enligt artikel 81 [EG] och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/F/38.899 – Gasisolerade ställverk) (nedan kallat det angripna beslutet). Siemens delgavs beslutet den 8 februari 2007.

11 Det angripna beslutet sändes, förutom till Siemens, till ABB, Alstom, SA, Areva, SA, Areva T&D AG, Areva T&D Holding SA och Areva T&D SA, Fuji Electric Holdings Co., Ltd och Fuji Electric Systems Co., Ltd (nedan gemensamt kallade Fuji), Hitachi

Ltd och Hitachi Europe Ltd (nedan gemensamt kallade Hitachi), JAEPS, Mitsubishi Electric System Corp. (nedan kallat Melco), Nuova Magrini Galileo SpA, Schneider Electric SA, Siemens AG Österreich, Siemens Transmission & Distribution Ltd (nedan kallat Reyrolle), Siemens Transmission & Distribution SA, Toshiba Corp. och VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG.

12 Kommissionen påpekade, i skälen 113–123 i det angripna beslutet, att de olika företag som deltog i kartellen hade samordnat fördelningen av GIS-projekt i hela världen, med undantag av vissa marknader, enligt överenskomna regler. Syftet var bland annat att upprätthålla kvoter som i stor utsträckning avspeglade deras beräknade historiska marknadsandelar. Kommissionen preciserade att GIS-projekten fördelades på grundval av en samlad ”japansk” kvot och en samlad ”europeisk” kvot, som de japanska respektive europeiska tillverkarna därefter skulle fördela sinsemellan. Genom ett avtal, som hade undertecknats i Wien den 15 april 1988 (nedan kallat GQ-avtalet), infördes bestämmelser som gjorde det möjligt att fördela GIS-projekt antingen till japanska eller europeiska tillverkare och att dra av deras värde från motsvarande kvot.

13 Kommissionen angav dessutom, i skälen 124–132 i det angripna beslutet, att de olika företag som deltog i kartellen hade ingått en muntlig överenskommelse (nedan kallad den gemensamma överenskommelsen), enligt vilken GIS-projekt i Japan, å ena sidan, och i länderna för de europeiska kartellmedlemmarna, å andra sidan, som gemensamt benämndes GIS-projektens ”hemländer”, förbehölls kartellens japanska och europeiska medlemmar. GIS-projekt i ”hemländerna” var inte föremål för informationsutbyte mellan de två grupperna och påverkade inte de respektive kvoterna. GQ-avtalet innehöll även bestämmelser om utbyte av information som krävdes för att kartellen mellan de båda grupperna av tillverkare skulle fungera, varvid utbytet särskilt säkerställdes genom sekreterarna i nämnda grupper. I avtalet fanns också bestämmelser om manipulering av anbudsgivningen i fråga och om fastställande av priser för de GIS-projekt som inte kunde fördelas. Enligt villkoren i bilaga 2 till GQ-avtalet skulle avtalet tillämpas på hela världen, med undantag av Förenta staterna, Kanada,

Japan och 17 länder i Västeuropa. Enligt den gemensamma överenskommelsen var GIS-projekt i europeiska länder som inte var ”hemländer” dessutom förbehållna den europeiska gruppen, eftersom de japanska tillverkarna hade förbundit sig att inte avge anbud för GIS-projekt i Europa.

14 Enligt kommissionen reglerades fördelningen av GIS-projekt mellan europeiska tillverkare av ett avtal, som också hade undertecknats i Wien den 15 april 1988, benämnt ”E-Group Operation Agreement for GQ-Agreement” (E-gruppens avtal om genomförande av GQ-avtalet) (nedan kallat EQ-avtalet). Kommissionen påpekade att fördelningen av GIS-projekt i Europa följde samma regler och förfaranden som dem som gällde för fördelning av GIS-projekt i andra länder. I synnerhet skulle GIS-projekt i Europa också tillkännages, förtecknas, fördelas, anordnas eller tilldelas ett minimipris.

15 Kommissionen konstaterade, i skäl 142 i det angripna beslutet, att de olika kartellmedlemmarna, för ändamålen med kartellens organisation och funktion, identifierades i GQ-avtalet och i EQ-avtalet genom en kod bestående av siffror för de europeiska medlemmarna och bokstäver för de japanska medlemmarna. Från och med juli 2002 ersattes de ursprungliga koderna med nummer.

16 Kommissionen slog i artikel 1 o i det angripna beslutet fast att Siemens hade deltagit i överträdelsen under perioderna den 15 april 1988–1 september 1999 samt den 26 mars 2002–11 maj 2004.

17 För den överträdelse som avsågs i artikel 1 i det angripna beslutet ålades Siemens, i artikel 2 m i det angripna beslutet, böter med 396 562 500 euro.

Förfarandet och parternas yrkanden

18 Siemens väckte denna talan genom ansökan som inkom till förstainstansrättens kansli den 16 april 2007.

19 På grundval av referentens rapport beslutade förstainstansrätten (andra avdelningen) att inleda det muntliga förfarandet.

20 Som en åtgärd för processledning, enligt artikel 64 i förstainstansrättens rättegångsregler, anmodade förstainstansrätten parterna att besvara dess skriftliga frågor. Parterna efterkom denna anmodan inom den föreskrivna fristen.

21 Parterna utvecklade sin talan och svarade på tribunalens muntliga frågor vid förhandlingen den 16 december 2009.

22 Siemens har yrkat att tribunalen ska

— i första hand ogiltigförklara det angripna beslutet i den del det berör sökanden,

— i andra hand sätta ned det bötesbelopp som sökanden ålagts, och

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

23 Kommissionen har yrkat att tribunalen ska

— ogilla talan, och

— förplikta Siemens att ersätta rättegångskostnaderna.

Rättslig bedömning

24 Siemens har till stöd för sin talan om ogiltigförklaring åberopat tre grunder. Som första grund har sökanden gjort gällande att artikel 81.1 EG och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (nedan kallat EES-avtalet) har åsidosatts. Den andra grunden avser att artikel 25 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 [EG] och 82 [EG] (EGT L 1, 2003, s. 1) har åsidosatts. Den tredje grunden avser felaktig rättstillämpning vid beräkningen av bötesbeloppet.

I – *Den första grunden: Åsidosättande av artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet*

25 Den första grunden består av två delar. Siemens har inom ramen för den första delgrunden gjort gällande en ”ofullständig beskrivning av den påtalade överträdelsen”. Inom ramen för den andra delgrunden har Siemens anfört en ”felaktig analys av de avtal som påstås ha ingåtts och av deras verkan på den gemensamma marknaden”.

A – *Den första grundens första del: ”Ofullständig beskrivning av den påtalade överträdelsen”*

1. Parternas argument

26 Siemens har gjort gällande att kommissionen inte har gjort en fullständig beskrivning av eller styrkt den påtalade överträdelsen. Siemens har för det första hävdat att kommissionen inte har styrkt att det klandrade beteendet var enhetligt och fortlöpande. För det andra underlät kommissionen att beskriva kartellens konkreta verkan på den gemensamma marknaden. För det tredje har kommissionen inte bevisat att sökanden globalt hade för avsikt att, vid två tillfällen, delta i samma överträdelse.

27 Kommissionen har gjort gällande att talan inte kan vinna bifall såvitt avser denna grund, eftersom den saknar tillräckligt stöd. Kommissionen har dessutom hävdat att Siemens påståenden är ogrundade.

2. Tribunalens bedömning

28 Det ska konstateras att den första grundens första del uteslutande består av anmärkningar som antingen förekommer även i andra delar av ansökan eller även ska prövas inom ramen för behandlingen av andra grunder som anförts av Siemens och som också avser artikel 1 i det angripna beslutet vari den påtalade överträdelsen konstateras. Anmärkningen att det saknas bevis för att det klandrade beteendet var enhetligt och fortlöpande har även åberopats inom ramen för den andra grundens andra del, och anmärkningen avseende Siemens globala avsikt att delta i överträdelsen ska också den behandlas i detta sammanhang. På samma sätt har påståendet att kommissionen inte beskrev kartellens verkan på den gemensamma marknaden även åberopats mycket mer utförligt inom ramen för den första grundens andra del. Denna delgrund är således inte självständig.

29 Det är följaktligen inte nödvändigt att pröva den första grundens första del.

B – *Den första grundens andra del: ”Felaktig analys av de avtal som påstås ha ingåtts och av deras verkan på den gemensamma marknaden*”

30 Siemens har inom ramen för den första grundens andra del framfört tre anmärkningar. Siemens har gjort gällande att det inte förekom någon konkurrensbegränsande samverkan med verkningar inom EES, att det inte skedde någon geografisk uppdelning av marknaderna mellan japanska och europeiska tillverkare och att det inte förekom något skydd av ”hemländer”.

31 Dessa tre anmärkningar har ett nära samband. Den andra och den tredje anmärkningen avser nämligen kommissionens konstateranden som, för det fall de skulle visa sig vara riktiga, styrker att det förekommit en konkurrensbegränsande samverkan med verkningar inom EES, en fråga som är föremål för sökandens första anmärkning. Vidare finns det ett samband mellan de tre anmärkningarna såvitt de avser samma bevisning som åberopats av kommissionen. Anmärkningarna ska följaktligen prövas tillsammans.

1. Parternas argument

32 Siemens har gjort gällande att det inte finns tillräckligt stöd i det angripna beslutet för sökandens delaktighet i den första fasen av den påstådda överträdelsen, motsvarande perioden 1988–1999. I synnerhet var det fel av kommissionen att anse att GQ-avtalet och EQ-avtalet utgjorde bevis för en överträdelse som hade verkan inom EES, trots att detta område uttryckligen var uteslutet från avtalens tillämpningsområde. En sådan överträdelse har inte heller styrkts av den övriga bevisning som kommissionen lagt fram.

33 Siemens anser härvid att kommissionen inte har styrkt att de europeiska och japanska tillverkarna i den gemensamma överenskommelsen hade avtalat om att inte inträda på marknaderna i deras respektive länder. En sådan geografisk uppdelning av marknaderna styrks varken av att 17 europeiska länder uttryckligen uteslutits från tillämpningsområdet för GQ-avtalet, av den påstådda fördelningen av GIS-projekt i Europa på grundval av en global kvot eller av de förklaringar från Hitachi och Fuji som åberopats av kommissionen. Den omständigheten att parterna i GQ-avtalet avhållit sig från att saluföra sina produkter på vissa europeiska marknader berodde helt och hållet på tekniska och ekonomiska inträdeshinder på dessa marknader.

34 Siemens har bestritt både förekomsten av en geografisk uppdelning av europeiska marknader enligt en princip om ”hemländer” eller ”hemmarknader” och att det deltagit i de påstådda ”tidigare överenskommelserna i Europa”, som kommissionen åberopat till stöd för sin ståndpunkt att det gjorts en uppdelning av marknaderna inom EES. Den bevisning som kommissionen lagt fram i detta avseende är otillräcklig. Slutligen finns det andra förklaringar till att vissa tillverkare inte var aktiva på vissa nationella marknader än förekomsten av en rättsstridig konkurrensbegränsande samverkan.

35 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

2. Tribunalens bedömning

36 Det ska inledningsvis konstateras att Siemens, i sina inlagor, uttryckligen har medgett de faktiska omständigheter som det redogörs för i det angripna beslutet avseende den andra fasen av bolagets deltagande i överträdelsen, motsvarande perioden 2002–2004. Den första grund som Siemens åberopat avser således bara den första fasen av dess deltagande i överträdelsen, motsvarande perioden 1988–1999. Den bevisning som kommissionen grundat sig på ska följaktligen endast prövas inom ramen för den första grundens andra del såvitt bevisningen avser sistnämnda period eller i den mån det därigenom är möjligt att dra slutsatser angående denna period.

37 Kommissionens argument att det är berättigat att tillämpa övervägandena avseende perioden 2002–2004 på den tidigare perioden, eftersom de rör en och samma överträdelse, kan i detta hänseende inte godtas. Utan att det är nödvändigt att, i detta skede, fastställa huruvida det var fråga om en enda överträdelse som omfattar båda

perioderna för Siemens deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan, ska tribunalen först i det enskilda fallet bedöma huruvida bevisningen avseende en bestämd period av överträdelsen kan vara relevant även för den första fasen av Siemens deltagande i överträdelsen.

38 Vidare kan kommissionens uppfattning att Siemens endast har bestritt kartellens påverkan på konkurrensen inom EES, trots att kommissionen i det angripna beslutet klandrade bolaget för att ha inlett en samverkan i syfte att snedvrida konkurrensen på den gemensamma marknaden, inte medföra att prövningen av de omständigheter som lagts Siemens till last begränsas. Det framgår nämligen av redogörelsen i Siemens inlagor att sökanden inte enbart har bestritt att den påtalade konkurrensbegränsande samverkan hade verkan på den gemensamma marknaden och inom EES (bortsett från Liechtenstein och Island). Siemens har även bestritt att samverkan syftade till att snedvrida konkurrensen på den gemensamma marknaden och inom EES.

39 Parterna är således huvudsakligen oense om huruvida kommissionen har styrkt att det under perioden 1988–1999 förekom en konkurrensbegränsande samverkan som kan ha haft verkningar på den gemensamma marknaden och inom EES.

40 Tribunalen ska således pröva huruvida GQ-avtalet och EQ-avtalet, i form av skriftlig bevisning, styrker förekomsten av en konkurrensbegränsande samverkan som kan ha haft verkan på den gemensamma marknaden och inom EES. Det finns i detta avseende ingen anledning att skilja mellan de båda alternativen i artikel 81.1 EG. Enligt fast rättspraxis är det nämligen, vid bedömningen av om ett samordnat förfarande ska anses förbjudet enligt artikel 81.1 EG, överflödigt att ta hänsyn till dess faktiska resultat när det framgår att syftet med förfarandet är att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen på den gemensamma marknaden (se domstolens dom av den 4 juni 2009 i mål C-8/08, T-Mobile Netherlands m.fl., REG 2009. s. I-4529, punkt 29

och där angiven rättspraxis). Ovannämnda rättspraxis kan tillämpas analogt på artikel 53.1 i EES-avtalet.

41 Om denna fråga besvaras nekande har tribunalen därefter att avgöra huruvida den gemensamma överenskommelse som åberopats av kommissionen finner tillräckligt stöd i en rad andra omständigheter.

42 Innan en sådan kontroll görs ska det emellertid erinras om tillämpliga bevisbörderegler, eftersom parterna är oense även i denna fråga.

a) Bevisbördan

43 Det ska inledningsvis påpekas att det ankommer på kommissionen att förete bevisning rörande de överträdelser av artikel 81.1 EG som den har konstaterat, och att anföra den bevisning som krävs för att på ett tillfredsställande sätt visa förekomsten av de faktiska omständigheter som utgör en överträdelse (domstolens dom av den 17 december 1998 i mål C-185/95 P, Baustahlgewebe mot kommissionen, REG 1998, s. I-8417, punkt 58, och av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, kommissionen mot Anic Partecipazioni, REG 1999, s. I-4125, punkt 86).

44 Om den aktuella domstolen anser att det föreligger tvivel i detta sammanhang ska företräde ges åt den lösning som gynnar det företag till vilket beslutet om fastställelse av överträdelsen riktar sig. Den aktuella domstolen får således inte fastställa att kommissionen styrkt förekomsten av den ifrågavarande överträdelsen om denna fråga enligt nämnda domstol fortfarande är föremål för tvivel, särskilt i samband med talan om ogiltigförklaring av ett beslut om påförande av böter (förstainstansrättens dom av den 27 september 2006 i de förenade målen T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP,

T-60/02 OP och T-61/02 OP, Dresdner Bank m.fl. mot kommissionen, REG 2006, s. II-3567, punkt 60).

45 I den sistnämnda situationen är det nödvändigt att beakta principen om oskuldspresumtion, som bland annat följer av artikel 6.2 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen) och som utgör en del av de grundläggande rättigheter som enligt domstolens rättspraxis ingår i gemenskapsrättens allmänna principer, vilket dessutom bekräftas i artikel 6.2 EU. Med hänsyn till de ifrågavarande överträdelsernas art och till arten och strängheten i därtill knutna sanktionsåtgärder, ska principen om oskuldspresumtion tillämpas i bland annat förfaranden rörande åsidosättanden av konkurrensregler som gäller företag och som kan leda till ålägganden av böter eller viten (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 8 juli 1999 i mål C-199/92 P, Hüls mot kommissionen, REG 1999, s. I-4287, punkterna 149 och 150, och i mål C-235/92 P, Montecatini mot kommissionen, REG 1999, s. I-4539, punkterna 175 och 176).

46 Det är alltså nödvändigt att kommissionen förebringar exakt och samstämmig bevisning för att styrka en överträdelse (domen i de ovan i punkt 44 nämnda förenade målen Dresdner Bank m.fl. mot kommissionen, punkt 62) och till stöd för att den påstådda överträdelsen har en märkbar konkurrensbegränsande verkan i den mening som avses i artikel 81.1 EG (förstainstansrättens dom av den 21 januari 1999 i de förenade målen T-185/96, T-189/96 och T-190/96, Riviera Auto Service m.fl. mot kommissionen, REG 1999, s. II-93, punkt 47).

47 Det är emellertid viktigt att betona att varje del av den bevisning som kommissionen åberopat inte nödvändigtvis måste motsvara dessa kriterier med avseende på varje del av överträdelsen. Det är tillräckligt att en samlad bedömning av alla indicier som institutionen åberopat motsvarar detta krav (se domen i de ovan i punkt 44 nämnda förenade målen Dresdner Bank m.fl. mot kommissionen, punkt 63 och där angiven rättspraxis).

48 Vidare kan det, med beaktande av att förbudet mot konkurrensbegränsande avtal är väl känt och att de därför genomförs i hemlighet, inte krävas att kommissionen ska förebringa bevisning som på ett uttryckligt sätt påvisar att de berörda aktörerna varit i kontakt med varandra. Den fragmentariska och utspridda bevisning som kommissionen kan förfoga över bör i vilket fall som helst kunna kompletteras med slutsatser som möjliggör en rekonstruktion av de relevanta omständigheterna. Förekomsten av ett konkurrensbegränsande förfarande eller avtal kan alltså härledas ur ett antal sammanträffanden och indicier som när de beaktas tillsammans, när annan hållbar förklaring saknas, kan utgöra bevisning för att en överträdelse av konkurrensreglerna har skett (domen i de ovan i punkt 44 nämnda förenade målen Dresdner Bank m.fl. mot kommissionen, punkterna 64 och 65, och domstolens dom av den 7 januari 2004 i de förenade målen C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P och C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkterna 55–57).

49 När kommissionen emellertid endast stöder sig på de ifrågavarande företagens uppträdande på marknaden när den sluter sig till att det föreligger en överträdelse, är det emellertid tillräckligt att företagen visar att det föreligger omständigheter som kastar ett annat ljus över de omständigheter som kommissionen styrkt och varigenom en annan trolig förklaring skulle kunna ges än den som kommissionen avgett för att sluta sig till att det skett en överträdelse av gemenskapens konkurrensregler (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 8 juli 2004 i de förenade målen T-67/00, T-68/00, T-71/00 och T-78/00, JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, REG 2004, s. II-2501, punkt 186 och där angiven rättspraxis).

50 Vad gäller den bevisning som kan åberopas för att fastställa en överträdelse av artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet, ska det påpekas att det är principen om fri bevisprövning som gäller i gemenskapsrätten (förstainstansrättens dom av den 8 juli 2004 i mål T-50/00, Dalmine mot kommissionen, REG 2004, s. II-2395, punkt 72). I synnerhet finns det inte någon bestämmelse eller någon allmän princip i gemenskapsrätten som utgör hinder för att kommissionen mot ett företag åberopar uttalanden från andra berörda företag. I annat fall skulle bevisbördan för beteenden som strider mot artiklarna 81 EG och 82 EG, vilken åvilar kommissionen, vara omöjlig att bära

och oförenlig med kommissionens uppgift enligt EG-fördraget att övervaka att dessa regler tillämpas på rätt sätt (domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 192).

51 En alternativ förklaring till sakförhållandena är således bara relevant när kommissionen enbart stöder sig på de ifrågavarande företagens uppträdande på marknaden. En alternativ förklaring är irrelevant när det inte enbart presumeras att det skett en överträdelse, utan det finns bevisning som styrker detta. Enligt principen om fri bevisprövning som det hänvisats till i föregående punkt är all bevisning tillåten för att fastställa en överträdelse, och en alternativ förklaring saknar således relevans när det, genom annan än skriftlig bevisning, har visats att det har skett en överträdelse (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 och T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 1999, s. II-931, punkterna 727 och 728).

52 Det ska således i förevarande mål, vad gäller de uppgifter som bestritts av Siemens, kontrolleras huruvida det finns bevis för det beteende som kommissionen klandrat Siemens för i det angripna beslutet eller om kommissionen fastställt detta beteende endast utifrån de ifrågavarande företagens uppträdande på marknaden. Det är endast i sistnämnda situation som det ska undersökas huruvida det finns någon alternativ förklaring till de ifrågavarande företagens uppträdande på marknaden som är tillräckligt trolig för att ifrågasätta kommissionens konstateranden i det angripna beslutet.

53 Enligt rättspraxis kan bevisning avseende en konkurrensbegränsande samverkan, med beaktande av att förbudet mot konkurrensbegränsande avtal är väl känt och att

de därför genomförs i hemlighet, emellertid utgöras av en mängd samstämmiga indicier (se punkt 48 ovan). Siemens kan följaktligen inte med framgång göra gällande att det ska bortses från sådan bevisning med hänvisning till att de indicier som kommissionen har åberopat, betraktade var för sig, inte räcker för att bevisa det beteende som Siemens klandrats för. De enskilda uppgifter som ingår i en sådan mängd av samstämmiga indicier som framhållits av kommissionen kan nämligen, per definition, inte betraktade var för sig utgöra ett fullständigt bevismaterial för detta beteende.

54 När det gäller bevisvärdet av de olika bevisen ska det understrykas att det enda relevanta kriteriet för att värdera fritt förebringad bevisning utgörs av dess trovärdighet (se förstainstansrättens dom av den 8 juli 2004 i mål T-44/00, Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen, REG 2004, s. II-2223, punkt 84 och där angiven rättspraxis, domen i det ovan i punkt 50 nämnda målet Dalmine mot kommissionen, punkt 72, och domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 273). Enligt allmänna bestämmelser om bevisning beror trovärdigheten av en handling och följaktligen dess bevisvärde på dess ursprung, omständigheterna kring dess uppkomst, dess mottagare och huruvida dess innehåll är förnuftigt och trovärdigt (förstainstansrättens dom av den 15 mars 2000 i de förenade målen T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 och T-104/95, Cimenteries CBR m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. II-491, punkt 1053, och det förslag till avgörande som domare Vesterdorf, tillförordnad generaladvokat, avgav i mål T-1/89, Rhône-Poulenc mot kommissionen, där förstainstansrätten meddelade dom den 24 oktober 1991, REG 1991, sidorna II-867, II-869 och II-956). Bland annat ska det fästas stor vikt vid det förhållandet att en handling har upprättats i direkt samband med de faktiska omständigheterna (förstainstansrättens dom av den 11 mars 1999 i mål T-157/94, Ensidesa mot kommissionen, REG 1999, s. II-707, punkt 312, och av den 16 december 2003 i de förenade målen T-5/00 och T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie mot kommissionen, REG 2003, s. II-5761, punkt 181) eller av en person som direkt har bevittnat dessa omständigheter (domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 207). Vidare ska uttalanden som går emot den som avgett dem i princip anses utgöra särskilt trovärdig bevisning (domen i de ovan i punkt 49 förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkterna 207, 211, 212).

b) GQ-avtalets och EQ-avtalets bevisvärde

55 Vad för det första gäller GQ-avtalet är parterna ense om att det i avtalet överenskommits att en kartell ska genomföras avseende GIS-projekt i hela världen, inklusive bland annat utbyte av information med hjälp av standardformulär avseende anbudsangivning och kontrakt som ingåtts, tilldelning av kvoter till den europeiska respektive den japanska tillverkargruppen, tilldelning av marknader inom kartellen, uppgjorda anbudsinfordringar, fastställande av minimipriser och åtgärder mot företag utanför den konkurrensbegränsande samverkan. Liksom Siemens har påpekat uteslöt ordalydelsen i GQ-avtalet emellertid dess tillämpning i Europa. I bilaga 2 till GQ-avtalet avseende dess geografiska tillämpning, definieras fem grupper av områden. Den första gruppen omfattade Europa och Medelhavsområdet med undantag för gemenskapens, vid den tidpunkten, tolv medlemsstater samt Österrike, Sverige, Schweiz, Finland och Norge. Vad gäller EES omfattades således endast Liechtenstein och Island av avtalets tillämpningsområde, vilket endast har betydelse från ikraftträdandet av EES-avtalet den 1 januari 1994. Den andra gruppen omfattade Asien med undantag för Japan.

56 Ordalydelsen i GQ-avtalet utgör således inte i sig bevis för någon konkurrensbegränsande samverkan som har medfört verkningar på den gemensamma marknaden och inom EES.

57 Vad därefter gäller EQ-avtalet ska det påpekas att detta endast utgjorde ett avtal för genomförande av GQ-avtalet, vilket bekräftas av dess rubrik och bestämmelserna i avtalets inledning. Enligt sistnämnda bestämmelser skulle bland annat EQ-avtalet tillämpas för att genomföra GQ-avtalet vars bestämmelser ägde företräde framför bestämmelserna i EQ-avtalet. EQ-avtalet innehåller i huvudsak bestämmelser avseende fördelningen av den samlade ”europeiska” kvoten mellan de europeiska tillverkarna.

Fördelningen skedde enligt förfarandet i artikel 4 i EQ-avtalet och enligt de kvoter som anges i artikel 8 i detta avtal.

58 Eftersom det i EQ-avtalet således i princip endast gjordes en fördelning av den samlade ”europeiska” kvoten i GQ-avtalet, som, såsom redogjorts för ovan, utesluter den gemensamma marknaden och större delen av EES, utgör ordalydelsen i EQ-avtalet inte bevis för någon konkurrensbegränsande samverkan som hade verkan på den gemensamma marknaden eller inom EES. Såsom angetts ovan i punkt 39 ska det följaktligen undersökas huruvida kommissionen på annat sätt har styrkt förekomsten av sådan verkan. De slutsatser som, utöver deras ordalydelse, går att dra av GQ-avtalet och EQ-avtalet behandlas nedan i punkt 140 och följande punkter avseende den skriftliga bevisningen.

c) Bevis för den gemensamma överenskommelsen

59 Det ska inledningsvis påpekas att den omständigheten att de europeiska och japanska marknaderna enligt bestämmelserna i GQ-avtalet, som även EQ-avtalet hänvisar till, uttryckligen undantas från avtalens tillämpningsområde inte automatiskt kan anses utgöra bevis för att den konkurrensbegränsande samverkan inte medförde några verkningar på de europeiska marknaderna, eller för att det inte gjordes någon geografisk uppdelning eller för avsaknaden av ”hemländer”. Nämnda undantag kan visserligen innebära att de inblandade företagen agerade utan att snedvrida konkurrensen på dessa marknader. Det kan emellertid även innebära att det inte var nödvändigt att fördela och kontrollera kvoter mellan den europeiska och japanska gruppen vad gäller dessa marknader, eftersom kvoterna i vart fall uteslutande var reserverade för en av dessa två grupper, vilket är den tolkning som kommissionen gjort.

60 Det ska understrykas att en överenskommelse som syftar till att parternas respektive traditionella privilegierade positioner på de europeiska och japanska marknaderna ska upprätthållas, om det antas att en sådan överenskommelse styrks, redan i sig utgör en konkurrensbegränsande samverkan som påverkar den gemensamma marknaden, eftersom den undanröjer potentiell konkurrens från japanska tillverkare på den gemensamma marknaden. Detta gäller även om kommissionen inte skulle kunna visa att de europeiska tillverkarna dessutom delade upp den europeiska marknaden sinsemellan. Såsom redogörs för nedan har kommissionen emellertid styrkt samtliga faktiska omständigheter som Siemens har bestritt inom ramen för den första grunden.

61 För att bevisa förekomsten och räckvidden av den gemensamma överenskommelsen hänvisade kommissionen i det angripna beslutet till ett antal uppgifter, däribland förklaringarna från ABB, vittnet M., Fuji och Hitachi, den omständigheten att varken Alstom, de bolag som utgör Arevakoncernen (nedan kallade Arevakoncernen) eller den koncern för vilken bolaget VA Technologie var moderbolag (nedan kallad VA Tech-koncernen) öppet har bestritt den gemensamma överenskommelsen, en förteckning som tillhandahållits av ABB över GIS-projekt som diskuterades inom kartellen, och vissa skriftliga bevis. Tribunalen ska följaktligen undersöka betydelsen och bevisvärdet av var och en av dessa uppgifter.

Förklaringarna från ABB och vittnet M.

62 ABB har i sina förklaringar angett att de västeuropeiska och japanska områdena var skyddade och att några fall där japanska tillverkare i strid med denna bestämmelse ämnat svara på europeiska anbudsinfordringar hade medfört problem inom kartellen, vilka löstes så småningom. ABB påpekade dessutom, i sin förklaring av den 3 februari 2005, att resultatet av fördelningen av GIS-projekt på den gemensamma marknaden – med undantag för ”hemländerna” – därefter drogs av från den globala kvoten

för de europeiska tillverkarna i kartellen. I sin förklaring av den 4 oktober 2005 medgav ABB slutligen förekomsten av ett system med ”hemländer”, enligt vilket ett företag som var ensam tillverkare i ett land hade ensamrätt till projekten där och företag i länder med flera tillverkare skulle dela upp projekten sinsemellan.

63 Siemens har i detta avseende gjort gällande att ABB:s förklaringar endast är påståenden som bolaget gjort i eget intresse och som saknar bevisvärde, eftersom de inte understöds av precis och kontrollerbar bevisning. Kommissionen å sin sida anser att en förklaring från ett företag som önskar erhålla immunitet mot böter utgör särskilt trovärdig bevisning av den enkla anledningen att den går emot företagets naturliga intressen.

64 När det gäller vilken trovärdighet som ska tillmätas ABB:s förklaringar, ska det erinras om att ABB, såvitt detta företag var först med att avslöja den konkurrensbegränsande samverkan, rimligen kunde förvänta sig att beviljas total immunitet mot böter i enlighet med punkt 8 i meddelandet om samarbete. Det kan följaktligen inte uteslutas att ABB kände sig lockat att öka betydelsen av den avslöjade överträdelsen för att skada sina konkurrenter på marknaden.

65 Detta innebär emellertid inte att ABB:s förklaringar ska anses sakna trovärdighet. Det har i detta avseende fastställts att omständigheten att begära att få komma i åtnjutande av meddelandet om samarbete för att få ett nedsatt bötesbelopp inte med nödvändighet ger upphov till ett incitament att förvanska bevisningen. Ett försök att vilseleda kommissionen kan nämligen leda till att uppriktigheten hos vederbörande, och frågan huruvida denne fullt samarbetat, kan komma att ifrågasättas, och denne riskerar därmed att inte fullständigt komma i åtnjutande av meddelandet

om samarbete (förstainstansrättens dom av den 16 november 2006 i mål T-120/04, Peróxidos Orgánicos mot kommissionen, REG 2006, s. II-4441, punkt 70).

66 I den mån ABB:s förklaringar har bestritts av andra företag som också anklagas för att ha deltagit i den gemensamma överenskommelsen krävs det emellertid att förklaringarna styrks genom annan bevisning för att de ska betraktas som tillräckliga bevis för förekomsten och räckvidden av den gemensamma överenskommelsen (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-337/94, Enso-Gutzeit mot kommissionen, REG 1998, s. II-1571, punkt 91, och av den 25 oktober 2005 i mål T-38/02, Groupe Danone mot kommissionen, REG 2005, s. II-4407, punkt 285).

67 Det ska följaktligen kontrolleras i vilken mån ABB:s förklaringar avseende uppdelningen av marknaden mellan europeiska och japanska tillverkare och förekomsten av ”hemländer” styrks av den övriga bevisning som kommissionen har åberopat.

68 Kommissionen har i detta avseende i det angripna beslutet bland annat hänvisat till förklaringar från vittnet M., en tidigare anställd vid ABB som företrädde detta företag på kartellens operativa nivå från år 1988 till april 2002.

69 När det gäller M.:s förklaringar ska det inledningsvis understrykas att hans vittnesmål inte kan anses som avvikande eller fristående från ABB:s förklaringar. M. var nämligen under hela sitt yrkesliv anställd av detta bolag, vilket, såsom kommissionen korrekt har anfört, inte garanterar avsaknaden av skilda intressen. Han uttalade sig dock även vid kommissionen i egenskap av företrädare för ABB inom ramen för företagets skyldighet att samarbeta med kommissionen för att beviljas immunitet mot

böter enligt punkt 11 i meddelandet om samarbete och med biträde av ABB:s advokat, såsom klart framgår av den inledande delen i protokollet över hans yttranden vid förhöret den 23 september 2005. Kommissionen införlivade dessutom, exempelvis i fotnoterna 90 och 91 i det angripna beslutet, M.:s vittnesmål med ABB:s förklaringar.

70 M.:s förklaringar kan följaktligen inte anses utgöra annan bevisning som styrker ABB:s förklaringar enligt den rättspraxis som det har hänvisats till i punkt 66 ovan, utan ska anses utgöra en del av sistnämnda. De förlorar inte härmed allt bevisvärde. De kan bland annat användas för att klargöra ABB:s förklaringar. Det är emellertid nödvändigt att den information som framgår av M.:s vittnesmål, på samma sätt som den information som framgår av ABB:s förklaringar, styrks av annan bevisning för att den ska anses utgöra tillräckligt bevis för förekomsten och räckvidden av den gemensamma överenskommelsen. Så är fallet även om det, till skillnad från ABB, inte kan finnas något personligt intresse för M. att öka betydelsen av den överträdelse som ABB:s konkurrenter gjort sig skyldiga till. Samma överväganden kan tillämpas på förklaringarna från V.-A., en anställd vid ABB som kommissionen höll förhör med på samma villkor som det redogjorts för i ovanstående punkt avseende M.

71 När det gäller innehållet i M.:s förklaringar ska det påpekas att han uppgav att principen om skydd av inhemska marknader var av avgörande betydelse för att den konkurrensbegränsande samverkan skulle ingås och att samverkan inte skulle ha fungerat utan iakttagande av denna princip.

72 Enligt M. var detta anledningen till att, vid fastställandet av kvoterna för de olika företagen som var inblandade vid den tidpunkt då den konkurrensbegränsande samverkan inleddes år 1988, de inhemska marknaderna för japanska respektive europeiska tillverkare, det vill säga å ena sidan Japan såsom inhemsk marknad för de japanska företagen och å andra sidan Tyskland, Frankrike, Sverige, Schweiz och Italien såsom

inhemska marknader för de europeiska företagen, inte togs med vid beräkningen av företagens respektive marknadsandelar.

73 M. uppgav vidare att de europeiska länderna, utöver ”hemländerna”, var uteslutna från systemet för fördelning av projekt enligt GQ-avtalet för att inte påverka vissa konkurrensbegränsande förfaranden som hade utvecklats under årens lopp mellan olika tillverkare på lokal nivå. Däremot beaktades omfattningen av de kontrakt som varje tillverkare ingått i syfte att kontrollera att de globala kvoterna för de europeiska och japanska grupperna samt kvoten för varje företag iakttogs.

74 M. anser vidare att det inte förelåg några oöverstigliga tekniska eller kommersiella hinder för japanska företag att träda in på den europeiska marknaden och att ett sådant inträde, med viss investering, skulle ha varit möjligt på medellång sikt. Enligt M. var det följaktligen i syfte att följa kartellens regler och inte av tekniska skäl som de japanska företagen avstod från att träda in på den europeiska marknaden.

75 Vad gäller trovärdigheten av M.:s vittnesmål ska hänsyn tas till att han under nästan hela kartellens varaktighet, det vill säga från 1988–2002, var en av ABB:s företrädare inom ramen för kartellen och att ABB självt var en av kartellens främsta aktörer. Han har således direkt bevittnat de omständigheter han uttalat sig om. Hans vittnesmål ska följaktligen i princip anses ha ett högt bevisvärde.

76 M.:s förklaringar är dessutom konsekventa och tydliga, även om han inte kommer ihåg alla detaljer för genomförandet av den konkurrensbegränsande samverkan som han under fjorton år deltog i för ABB:s räkning. Det måste anses vara normalt att det kan förekomma vissa mindre felaktigheter i ett vittnesmål som avser en så lång period.

77 M.:s förklaringar ska således tillmätas hög trovärdighet, utan att detta påverkar det faktum att förklaringarna, såsom angetts ovan, ska anses gjorda för ABB:s räkning.

78 Denna bedömning påverkas inte av de argument som Siemens anfört för att ifrågasätta trovärdigheten av M.:s vittnesmål och i synnerhet inte av de påstådda motsägelserna mellan detta och V.-A.:s vittnesmål. Siemens kan inte vinna framgång med sina påståenden dels att V.-A. angett att EES-medlemsstaterna var uteslutna från tillämpningsområdet för GQ-avtalet på samma sätt som de nordamerikanska staterna, dels att kommissionen inte visat i vilken mån V.-A.:s vittnesmål skulle vara mindre trovärdigt än M.:s vittnesmål, eftersom V.-A.:s vittnesmål inte strider mot M.:s vittnesmål.

79 Det ska härvid erinras om att V.-A. själv, i sin förklaring av den 21 september 2005, uppgav att han endast hade deltagit vid sex till tio möten på operativ nivå mellan åren 1997 och 1998, att hans kunskaper var begränsade och att han i detta hänseende varit beroende av M. som ensam hade tillgång till viss information, bland annat avseende uteslutandet av Nordamerika och Europa från GQ-avtalets tillämpningsområde.

80 V.-A. uppgav vidare att det fanns en skillnad mellan uteslutandet av Nordamerika och uteslutandet av Europa och förklarade att Förenta staterna uteslutits av rädsla för att utsätta sig för de stränga straff som deltagare i konkurrensbegränsande samverkan riskerar i detta land, medan han antog att de europeiska projekten faktiskt hade hanterats av de företag som deltog i kartellen, men inte inom ramen för de möten som han själv deltog i.

81 Slutligen påpekade V.-A. att han, vid de möten han deltagit i, hade bevittnat dispyter mellan företrädarna för gruppen av japanska tillverkare och företrädarna för gruppen av europeiska tillverkare avseende de japanska tillverkarnas påstådda försök att träda in på de europeiska marknaderna i strid med ett avtal om förbud för dem att konkurrera med de europeiska tillverkarna i Västeuropa. Han preciserade även att det enligt hans mening inte fanns några oöverstigliga tekniska eller kommersiella hinder för de japanska tillverkarna att träda in på de europeiska marknaderna.

82 På grundval av de begränsade kunskaper V.-A. enligt egen utsago besatt avseende kartellens funktion, ska hans uttalanden anses förenliga med M.:s förklaringar och i vissa delar även bekräfta dessa, bland annat vad gäller marknadsuppdelningen mellan de europeiska och japanska tillverkarna. Även om kommissionen inte uttryckligen angav detta i det angripna beslutet, utgör V.-A.:s vittnesmål således bevisning till Siemens nackdel snarare än till dennes fördel. Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med sitt argument att de vittnesmål som M. och V.-A. avlagt är motsägelsefulla.

83 Sammanfattningsvis utgör M.:s förklaringar, som är av hög trovärdighet, bevisning för en princip om skydd av ”hemländer”, för att de europeiska marknaderna utöver ”hemländerna” förbehölls de europeiska tillverkarna och för att försäljningsvolymerna i sistnämnda länder beaktades i syfte att säkerställa iakttagandet av de globala kvoterna. Såsom har angetts ovan i punkt 70 måste M.:s förklaringar emellertid, på

samma sätt som ABB:s förklaringar, styrkas av annan bevisning för att de ska anses utgöra tillräckligt bevis för förekomsten och räckvidden av den gemensamma överenskommelsen.

Fujis förklaringar

84 Fuji har förklarat att det kände till den gemensamma överenskommelsen om att de japanska tillverkarna skulle avstå från att träda in på den europeiska marknaden. Fuji har emellertid gjort gällande att det i huvudsak avstod från den europeiska marknaden på grund av att företaget av andra skäl inte på allvar kunde göra anspråk på att tillhandahålla GIS i Europa, bland annat på grund av dess begränsade globala marknad som inte motiverade en investering i icke återvinningsbara kostnader för att utveckla en europeisk bas. Fuji har vad gäller det enda GIS-projekt som företaget genomfört i Europa, det vill säga ett projekt i Republiken Tjeckien år 1995, gjort gällande att företaget i det fallet agerade som underleverantör för ett annat japanskt bolag till vilket Fuji levererade ifrågavarande GIS i Japan. Fuji anser följaktligen att detta projekt var ett GIS-projekt i Japan och att det inte styrker företagets allmänna kapacitet att leverera till Europa.

85 Siemens har i detta hänseende gjort gällande att Fujis förklaringar lämnades först efter de ovan i punkt 9 nämnda förhören, det vill säga vid en tidpunkt då det inte längre var möjligt för Fuji att avge ett opartiskt och objektivt vittnesmål. Enligt rättspraxis kan endast handlingar som omnämns i meddelandet om invändningar utgöra giltiga bevis (se domstolens dom av den 3 juli 1991 i mål C-62/86, AKZO mot kommissionen, REG 1991, s. I-3359, punkt 21, svensk specialutgåva, volym 11, s. I-249, och förstainstansrättens dom i de ovan i punkt 54 nämnda förenade målen Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie mot kommissionen, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

86 Siemens kan inte vinna framgång med denna invändning. Meddelandet om invändningar ska nämligen möjliggöra för dem som berörs av meddelandet att verkligen få kännedom om vilka beteenden som kommissionen klandrar dem för. Detta krav är uppfyllt om parterna i beslutet inte lastas för andra överträdelser än dem som nämns i meddelandet om invändningar och om det i beslutet endast beaktas faktiska omständigheter som parterna haft tillfälle att yttra sig över (domstolens dom av den 15 juli 1970 i mål 41/69, ACF Chemiefarma mot kommissionen, REG 1970, s. 661, punkt 94, svensk specialutgåva, volym 1, s. 457, samt förstainstansrättens dom av den 30 september 2003 i de förenade målen T-191/98 och T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line m.fl. mot kommissionen, REG 2003, s. II-3275, punkt 138, och av den 29 april 2004 i de förenade målen T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 och T-252/01, Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen, REG 2004, s. II-1181, punkt 47).

87 Även om ett företag således inte i ett beslut kan lastas för andra överträdelser än dem som nämns i meddelandet om invändningar, är detta inte fallet vad gäller de faktiska omständigheter som åberopas. Det räcker i fråga om sistnämnda att de berörda företagen har getts tillfälle att yttra sig över alla omständigheter som de lastas för. Såsom domstolen uttalat finns det nämligen inte någon bestämmelse enligt vilken det är förbjudet för kommissionen att, efter det att den meddelat invändningarna, delge parterna nya handlingar vilka den anser styrker dess uppfattning, under förutsättning att företagen ges tillräcklig tid att framföra sina synpunkter i frågan (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-23/99, LR AF 1998 mot kommissionen, REG 2002, s. II-1705, punkt 190; se även, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 25 oktober 1983 i mål 107/82, AEG-Telefunken mot kommissionen, REG 1983, s. 3151, punkt 29, svensk specialutgåva, volym 7, s. 287).

88 Det är i förevarande mål ostridigt att kommissionen, genom skrivelse av den 25 augusti 2006, delgav Siemens Fujis förklaringar och uppmanade bolaget att inkomma med synpunkter på dessa. Nämnda förklaringar omfattade inte heller några nya anmärkningar avseende Siemens än dem som nämnts i meddelandet om invändningar. De innehöll endast ett nytt bevis till stöd för en invändning som redan hade framställts i meddelandet om invändningar, nämligen att det fanns en gemensam överenskommelse mellan de japanska och de europeiska tillverkarna, enligt vilken de japanska tillverkarna inte skulle träda in på den europeiska marknaden.

89 Fujis förklaringar kan följaktligen användas som bevisning mot Siemens.

90 När det gäller trovärdigheten av Fujis förklaringar ska det påpekas att företaget såvitt det åtminstone indirekt medgav att dess frånvaro från den europeiska marknaden till viss del berodde på den gemensamma överenskommelsen erkände en omständighet som kommissionen kunde beakta till dess nackdel. Det har redan fastställts att uttalanden som går emot den som avgett dem i princip måste anses utgöra särskilt trovärdig bevisning (domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 211).

91 Detta gäller trots att Fuji i förevarande mål har begärt att komma i åtnjutande av meddelandet om samarbete. För det första avgav Fuji inte sina förklaringar inom ramen för denna begäran, utan i sitt svar på meddelandet om invändningar, även om dessa två handlingar upprättades nästan samtidigt. För det andra kan Fujis medgivande att det kände till uppdelningen av de europeiska och japanska marknaderna inte anses som en ren anklagelse gentemot andra företag, vilket borde föranleda att dess uttalanden bedöms med försiktighet, utan även innebära ett erkännande av en överträdelse från Fujis sida. Under dessa omständigheter ska Fujis förklaringar anses ha hög trovärdighet i förevarande fall.

92 Vad slutligen gäller innehållet av Fujis förklaringar ska det påpekas att Fuji inte endast medgav att marknaderna hade delats upp mellan de europeiska och japanska tillverkarna, utan även redogjorde för detaljer avseende de i kartellen deltagande företagens respektive syften, av vilka det är möjligt att dra andra slutsatser. Fuji angav nämligen att den gemensamma överenskommelsen inte var den huvudsakliga anledningen till att företaget avstod från att träda in på den europeiska marknaden och uppgav flera skäl som, enligt företaget, hade vägt tyngre i detta val. I synnerhet kan man av Fujis argument att det hade en för liten global marknadsandel för att motivera en investering i de icke återvinningsbara kostnader som krävdes för att utveckla en europeisk bas, sluta sig till att det skulle ha varit möjligt för japanska tillverkare – och omvänt

europeiska tillverkare – med en högre marknadsandel att övervinna de tekniska och kommersiella hindren för att inträda på de av respektive grupp skyddade marknaderna och att göra en sådan investering lönsam. Ur denna synvinkel blir argumentet avseende tekniska och kommersiella hinder av mindre betydelse för ett bestämt företag ju större marknadsandel det har, medan förbudet inom ramen för den gemensamma överenskommelsen att inträda på de marknader som tillhör den andra gruppen av tillverkare omvänt blir av större betydelse.

93 Om man ser till de marknadsandelar som kommissionen utgick från i skälen 484–488 i det angripna beslutet, som baserar sig på försäljningssiffror som företagen själva har tillhandahållit och som inte har bestritts i förevarande fall, framgår det att Fuji var den absolut minsta tillverkaren av GIS som deltog i kartellen, med högst 2 procent av de i den konkurrensbegränsande samverkan deltagande företagens globala omsättning med avseende på GIS-projekt. Marknadsandelarna för övriga japanska företag var betydligt högre och utgjorde 15–20 procent för Melco, 8–12 procent för Toshiba och 4–7 procent för Hitachi. Siemens å sin sida innehade en marknadsandel på 23–29 procent. Av Fujis förklaringar kan man sluta sig till att skyddet av de europeiska och japanska marknaderna till förmån för europeiska respektive japanska tillverkare var av intresse för de flesta av de berörda företagen. Det skulle nämligen ha varit mycket lättare för dessa företag, med betydligt högre marknadsandelar än Fujis, att bära kostnaderna för att träda in på marknaderna för den andra gruppen av tillverkare.

94 Det ska vidare påpekas att kommissionen inte har bestritt att det fanns tekniska och kommersiella hinder för att träda in på den europeiska och den japanska gruppens respektive marknader. Kommissionen har endast bestritt påståendet att det inte var möjligt att övervinna dessa hinder på ett lönsamt sätt. Kommissionen grundade sig härvid på två GIS-projekt i Republiken Tjeckien. Det första projektet gick till Fuji

och det andra var föremål för ett anbud från Melco, vilket Siemens inte har bestritt. Detta visar att det inte fanns några oövervinnliga tekniska eller kommersiella hinder för japanska tillverkare att träda in på de europeiska marknaderna, vilket utgör stöd för kommissionens argument att de företag som deltog i kartellen hade ett subjektivt intresse av att tillverkarna i den andra gruppen inte försökte överbrygga dessa hinder.

95 Sammanfattningsvis utgör Fujis förklaringar bevis för uppdelningen av de europeiska och japanska marknaderna till förmån för respektive grupp av tillverkare, vilket ska tillmätas hög trovärdighet.

Hitachis förklaringar

96 Hitachi har förklarat att GIS-projekten i Europa fördelades mellan de europeiska tillverkarna på grundval av en samlad ”europeisk” kvot inom ramen för GQ-avtalet och att de japanska tillverkarna av denna anledning till och med år 1999 informerades i efterhand om resultatet av fördelningen av GIS-projekt i Europa mellan de europeiska tillverkarna. Hitachi uppgav följande i sitt svar på meddelandet om invändningar:

”Hitachi bekräftar att, före år 1999, meddelade de europeiska GIS-tillverkarna de japanska GIS-tillverkarna detaljerna avseende de GIS-projekt som de skulle leverera till i Europa. Hitachi bekräftar vidare att syftet med denna kommunikation var att säkerställa att värdet av de europeiska projekten beaktades vid avtalet avseende kvoten

för projekt utanför Europa som skulle fördelas mellan de europeiska och japanska tillverkarna, i enlighet med GQ-avtalet...

För att förstå att denna mekanism inte hade någon praktisk betydelse under den period den var i kraft (det vill säga före år 2002), ska det understrykas att delgivningen av detaljer avseende projekt i Europa inom ramen för GQ-avtalet varken var kopplat till något samtycke från de japanska tillverkarna att avhålla sig från den europeiska marknaden eller styrker något sådant samtycke, eftersom det inte fanns någon 'gemensam överenskommelse'. Av större betydelse är kanske under alla omständigheter att fördelningen av europeiska GIS-projekt i enlighet med den europeiska samverkan inte 'var resultatet av' kontakter mellan de europeiska och japanska GIS-tillverkarna som kommissionen påstått. All kontakt mellan de europeiska och japanska GIS-tillverkarna ägde rum efter fördelningen av europeiska GIS-projekt."

97 Denna förklaring är upplysande i flera avseenden. För det första har Hitachi genom att uttryckligen medge att GIS-projekt i Europa som utfördes av europeiska tillverkare redovisades på deras globala kvoter inom ramen för GQ-avtalet bekräftat kommissionens uppfattning att de europeiska tillverkarna, inklusive Siemens, handlade enligt avtal som avsåg projekt inom den gemensamma marknaden (under de första åren då kartellen var i kraft utgjorde Östeuropa ännu inte en tillgänglig marknad) och att kartellen följaktligen hade faktiska verkningar på den gemensamma marknaden och inom EES.

98 Hitachis förklaring utgör för det andra, oberoende av företagets avsikt, även ett indicium till stöd för kommissionens uppfattning att de europeiska marknaderna globalt sett var förbehållna de europeiska tillverkarna. Hitachi har nämligen vid upprepade tillfällen understrukit att informationen till de japanska tillverkarna lämnades

i efterhand. Hitachi har härav dels dragit slutsatsen att de sistnämnda inte deltog i de europeiska tillverkarnas konkurrensbegränsande förfaranden på de europeiska marknaderna. Hitachi anser vidare att nämnda information varken var kopplad till något åtagande från de japanska tillverkarnas sida att avhålla sig från de europeiska marknaderna eller styrker något sådant samtycke och har bestritt förekomsten av en gemensam överenskommelse.

99 Det finns ingen rimlig förklaring till att GIS-projekten i Europa som fördelades mellan de europeiska tillverkarna redovisades på den globala kvoten, vilket medgetts av Hitachi, om de japanska tillverkarna ändå, av tekniska och kommersiella skäl, inte hade tillgång till de europeiska marknaderna. I en sådan situation skulle de europeiska tillverkarna nämligen inte ha haft någon anledning att godta att dessa projekt räknades av från deras globala kvot, vilket oundvikligen minskade antalet och värdet av de GIS-projekt som de kunde göra anspråk på inom ramen för den konkurrensbegränsande samverkan. Däremot visar den omständigheten att de samtyckte till denna motprestation att de europeiska tillverkarna ansåg att det fanns ett värde i att de japanska tillverkarna avhöll sig från att träda in på de europeiska marknaderna som motiverade nämnda motprestation.

100 Vad gäller trovärdigheten av Hitachis förklaring ska det påpekas att Hitachi har begärt att komma i åtnjutande av meddelandet om samarbete. Hitachis förklaringar bör följaktligen bedömas med försiktighet i den mån de skulle anses vara rent ackusatoriska gentemot andra företag. Så är inte fallet här. Den slutsats som kan dras av Hitachis förklaring, enligt vilken de japanska tillverkarna hade godtagit att inte träda in på de europeiska marknaderna, går nämligen emot både Hitachi och de andra kartelldeltagarna, eftersom den utgör bekräftelse av en omständighet som Hitachi kan hållas ansvarigt för. Vidare var Hitachi uppenbarligen inte medvetet om alla de slutsatser som kunde dras av dess förklaring, i synnerhet vad gäller att de europeiska

marknaderna förbehölls de europeiska tillverkarna, vilket tenderar att öka trovärdigheten av Hitachis förklaring.

101 Tribunalen finner sammanfattningsvis att Hitachis förklaringar ska tillmätas hög trovärdighet.

Avsaknad av bestridande från Areva, Alstom och VA Tech-koncernen

102 Vad gäller avsaknaden av bestridande från Areva, Alstom och VA Tech-koncernen ska det konstateras att handlingarna i målet antingen inte motiverar att denna omständighet tillmäts något betydande bevisvärde eller utgör något stöd för kommissionens påståenden.

103 Vad för det första avser Areva och Alstom angav kommissionen i skäl 125 i det angripna beslutet att dessa två bolag – varken i sina respektive svar på meddelandet om invändningar eller därefter i sina förklaringar av den 21 respektive 26 november 2006 efter att ha mottagit Fujis svar i vilket Fuji erkände den gemensamma överenskommelsen – hade bestritt den gemensamma överenskommelsen, som syftade till efterlevnad av de i kartellen deltagande företagens traditionella privilegierade positioner på de inhemska marknaderna. Varken Siemens eller kommissionen har emellertid i sina inlagor vid tribunalen hänvisat till att Areva och Alstom inte gjorde något sådant bestridande. Under dessa omständigheter kan denna fråga inte anses utgöra en del av förevarande mål.

104 Vad för det andra gäller VA Tech-koncernen angav kommissionen i skäl 125 i det angripna beslutet att koncernen inte uttryckligen i sitt svar på meddelandet om invändningar hade bestritt uppgifterna avseende den gemensamma överenskommelsen. I detta avseende ska det inledningsvis konstateras att VA Tech-koncernens svar inte finns med bland handlingarna i målet och att tribunalen endast förfogar över det citat som kommissionen har gjort från detta i fotnot 79 i det angripna beslutet. Citatet lyder enligt följande: ”Även i avsaknad av den presumerade gemensamma överenskommelsen skulle de japanska tillverkarna ha hållit sig utanför den europeiska marknaden mot bakgrund av de betydande inträdeshindren, vilket det redogörs för i detalj nedan.” För det andra ska det erinras om att enbart det förhållandet att ett bolag inte öppet har bestritt vissa omständigheter endast kan ha ett mycket begränsat bevisvärde, särskilt som det inte är möjligt att kontrollera sammanhanget för avsaknaden av bestridande enbart på grundval av ett sådant fristående citat. Slutligen ska det noteras att nämnda citat inte ens fristående kan ges det innehåll som kommissionen tillskrivit detta. I detta avseende ska termen ”presumerade”, som VA Tech-koncernen använde avseende den gemensamma överenskommelsen, belysas. Det framgår av användningen av denna term att även om VA Tech-koncernen inte uttryckligen bestred överenskommelsen, så har den likväl inte, ens underförstått, medgett dess existens. Det citerade utdraget ska tvärtom förstås som ett underförstått bestridande av den gemensamma överenskommelsen.

105 Påståendet att Areva, Alstom och VA Tech-koncernen inte har bestritt den gemensamma överenskommelsen kan således inte med framgång åberopas som bevisning till stöd för kommissionens uppfattning att de europeiska marknaderna var förbehållna de europeiska tillverkarna och avseende skyddet av ”hemländer”.

Förteckningen över GIS-projekt i Europa

106 Förteckningen över de elva GIS-projekt som kommissionen åberopat i skäl 164 i det angripna beslutet är i själva verket ett utdrag ur en förteckning över GIS-projekt som

diskuterades inom kartellen under perioden 1988–1999 med rubriken ”Enquirylist1”, som hade upprättats av ABB (nedan kallad den globala förteckningen). Förteckningen innehåller uppgifter om bland annat tidsfrister för inlämnandet av anbud, vilka företag som visat intresse för varje projekt och resultatet av diskussionerna i kartellen (det vill säga fördelningen av ett projekt till en kartellmedlem eller fastställandet av ett minimipris).

107 Enligt dessa uppgifter gick ordern avseende sex av de elva GIS-projekten i Europa som fanns upptagna på den globala förteckningen till det företag som projektet tilldelats inom ramen för kartellen, vilket skedde tre gånger för ABB och tre gånger för Siemens. Avseende de fem övriga projekten anges det i den globala förteckningen att dessa inte tilldelats något av de företag som deltog i kartellen. För dessa projekt träffades i stället en överenskommelse om en lägsta prisnivå, det vill säga de europeiska företag som deltog i den konkurrensbegränsande samverkan kom överens om det lägsta pris som de skulle erbjuda inom ramen för sina eventuella svar på de ifrågavarande anbudsinfordringarna.

108 Siemens försökte inledningsvis allmänt sprida tvivel om trovärdigheten av uppgifterna i den globala förteckningen, utan att för den skull uttryckligen bestrida vare sig förekomsten av de projekt som fanns upptagna där eller, i synnerhet, de elva GIS-projekt i Europa som räknas upp, eller ens den omständigheten att dessa projekt hade diskuterats inom kartellen.

109 Siemens har i detta avseende särskilt påstått att ett visst antal projekt finns omnämnda vid flera tillfällen, att flera projekt aldrig genomfördes och att det inte anges någonstans i den globala förteckningen att Siemens hade tilldelats något GIS-projekt inom EES. I två fall där Siemens hade tilldelats ett visst projekt var detta resultatet av ett konkurrensmässigt förfarande. Siemens har dessutom hänvisat till en analys av den globala förteckning som utförts av ett oberoende bolag, vilken bland annat visar att

GIS-projekten inom EES inte varit föremål för något system för fördelning motsvarande det funktionssätt som föreskrivs enligt GQ-avtalet och EQ-avtalet.

110 Vidare bestred Siemens i sitt svar på tribunalens skriftliga frågor före förhandlingen att de elva GIS-projekt i Europa som fanns upptagna i den globala förteckningen hade varit föremål för något samråd inom kartellen.

111 Dessa påståenden kommer att prövas nedan i punkterna 116–138.

– Ursprunget till den globala förteckningen och datumet för dess upprättande samt huruvida den kan anses utgöra bevisning

112 Liksom Siemens har gjort gällande ska det konstateras att det inte har varit möjligt att med säkerhet fastsälla ursprunget till den globala förteckningen eller vilket datum den upprättades.

113 Tribunalen noterar emellertid i detta avseende, såsom framgår av skäl 88 och fotnot 21 i det angripna beslutet, att ABB lämnade in den globala förteckningen den 7 maj 2004, det vill säga en dag efter den 6 maj 2004, vilket var det datum som förekom i sidhuvudet på förteckningens första sida och således med stor sannolikhet antingen utgör datumet för förteckningens upprättande eller dess utskriftsdatum. Det ska vidare påpekas att det jämfört med övriga kartellmedlemmar har gjorts en ytterligare kodning för ABB i förteckningen. De europeiska medlemmarna – med undantag för ABB – och de japanska medlemmarna finns nämligen upptagna i två grupper i kolumnen med rubriken ”Member” under de koder som användes inom kartellen för respektive företag. ABB ”gömmer sig” däremot, såsom M. uttryckte det då han förhördes av kommissionen den 23 september 2005, i kolumnen med rubriken

”GCs”, som i princip avsåg eventuella allmänna kontrakt. Enligt M. var detta en försiktighetsåtgärd till följd av den svenska konkurrensmyndighetens undersökning avseende ABB.

114 Av dessa två omständigheter kan det antas att den globala förteckningen inledningsvis upprättades av ABB för dess interna uppföljning av kartellen och att den skrivits ut på nytt för att lämnas in till kommissionen. Tribunalen ska således utgå från detta antagande, vilket även är det mest förmånliga för Siemens och överensstämmer med företagets förklaringar att det inte var upphovsman till den globala förteckningen.

115 Den globala förteckningen ska följaktligen, såsom Siemens har gjort gällande, anses utgöra en del av ABB:s förklaringar. Den globala förteckningen kan inte anses utgöra skriftlig bevisning, eftersom, liksom angetts ovan, den antingen upprättades av ABB eller skrevs ut av ABB från en intern elektronisk fil, och detta i ett tidsmässigt nära samband med de uttalanden som bolaget gjorde för sin ansökan om immunitet i enlighet med meddelandet om samarbete. Övervägandena i punkterna 64–67 ovan avseende bevisvärdet av ABB:s förklaringar är följaktligen även tillämpliga i fråga om den globala förteckningen. I synnerhet kan informationen i den globala förteckningen inte tjäna som stöd till ABB:s uttalanden, utan måste tvärtom själv styrkas genom annan bevisning i enlighet med den rättspraxis som tribunalen har hänvisat till i punkt 66 ovan.

– Påståendet att de GIS-projekt i Europa som finns upptagna i den globala förteckningen inte diskuterades inom kartellen

116 Såsom angetts ovan i punkt 110 bestred Siemens för första gången i sitt svar på tribunalens skriftliga frågor före förhandlingen att de elva GIS-projekt i Europa som

finns upptagna i den globala förteckningen hade varit föremål för något samråd inom kartellen. Siemens angav förvisso som svar på en fråga i detta avseende under förhandlingen att bolaget redan hade bestritt detta under det administrativa förfarandet vid kommissionen och i ansökan. Ansökan innehåller härvid emellertid endast de uppgifter som det redogörs för i punkt 109 ovan och även om det antogs att Siemens gjorde en sådan invändning under det administrativa förfarandet kan detta inte kompensera för det faktum att klaganden underlät att göra något bestridande vid förstainstansrätten i samband med ansökan. Siemens påstående att de elva GIS-projekten i Europa som finns upptagna i den globala förteckningen inte diskuterades inom kartellen ska således lämnas utan avseende såsom för sent framställt i enlighet med artikel 48.2 i rättegångsreglerna.

117 Vidare ska det understrykas att den globala förteckningen innehåller detaljerad information. Den innehåller nämligen bland annat uppgifter avseende egenskaperna för den utrustning som skulle tillhandahållas för projekten i fråga, utsatt datum för att inkomma med anbud, datum för förhandlingar inom kartellen, olika kartellmedlemmars intresseanmälningar för projekten, den eventuella uppdragstagarens identitet eller uppgift om att ett minimipris fastställts och, i förekommande fall, uppgift om att projektet faktiskt tilldelats en uppdragstagare. En sådan mängd olika och exakta uppgifter kan inte ifrågasättas genom enbart det påståendet att de elva GIS-projekten i Europa inte var föremål för något samråd inom kartellen.

118 Det ska i detta sammanhang erinras om att Siemens inte har bestritt att företaget innehade rollen som kartellens europeiska sekreterare under perioden 1988–1999. Siemens måste således nödvändigtvis ha känt till samtliga projekt som diskuterades inom den europeiska gruppen av tillverkare och, följaktligen, varit i stånd att utförligt och individuellt bestrida de projekt som räknats upp av ABB på grundval av sina egna handlingar, för det fall det skulle föreligga några felaktigheter. Siemens har varken utnyttjat denna möjlighet eller förklarat varför det inte kunde göra detta. Härav kan

man dra slutsatsen att Siemens inte på ett giltigt sätt har bestritt att projekten i den globala förteckningen, och i synnerhet de elva projekten inom EES, var föremål för samråd inom kartellen.

119 Siemens påstående inom ramen för företagets svar på tribunalens skriftliga frågor före förhandlingen, att de elva projekten i fråga skulle genomföras utanför EES vid tiden för omständigheterna i målet, är felaktigt och Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med detsamma. Bland dessa elva projekt, som diskuterades inom kartellen åren 1992–1998, ingår nämligen tre projekt i Spanien, ett projekt i Danmark, ett projekt i Irland och ett projekt i Portugal. Alla dessa stater slöt sig till gemenskapen före år 1988. På samma sätt omfattas två projekt i Finland, från år 1994 respektive år 1995, otvivelaktigt av EES-avtalet respektive EG-fördraget. Republiken Finland är nämligen medlem av EES sedan den 1 januari 1994 och av gemenskapen sedan den 1 januari 1995. Liknande slutsatser kan dras avseende projektet på Island och de två projekten i Norge, som alla är från år 1998, då Republiken Island och Kungariket Norge var medlemmar av EES. Alla dessa länder var således antingen medlemmar av den gemensamma marknaden eller av EES när projekten i fråga diskuterades.

120 Vidare kan Siemens inte vinna framgång med sitt påstående att den globala förteckningen är ”oklar”. Det är riktigt att det i förteckningen, som upprättats i tabellform, används olika koder bestående av siffror och/eller bokstäver. Kommissionen har emellertid erhållit förklaringar avseende dessa koder, bland annat från vittnet M. vid förhöret den 23 september 2005. Mot bakgrund av dessa förklaringar måste den globala förteckningen anses lämna en klar bild över hur GIS-projekten behandlades inom kartellen.

– Projekt som påstås finnas omnämnda flera gånger eller som inte genomfördes

121 Siemens har hävdat att vissa projekt i den globala förteckningen finns omnämnda flera gånger. Det ska i detta avseende påpekas att, även om detta påstående skulle vara riktigt, påverkar detta inte den globala förteckningens relevans och trovärdighet och följaktligen inte heller dess bevisvärde. För det första har Siemens nämligen varken preciserat vilka projekt som avses eller angett huruvida det rör sig om något av de elva GIS-projekten i Västeuropa, vilka är de enda projekt som kommissionen specifikt har grundat sig på i beslutet och följaktligen de enda som är relevanta vid prövningen av det angripna beslutet. För det andra kan den omständigheten att det är möjligt att en förteckning bestående av över 1 500 projekt innehåller några felaktigheter inte misskreditera förteckningen i dess helhet.

122 Vad gäller Siemens påstående att vissa av projekten i den globala förteckningen aldrig genomfördes, ska det erinras om att Siemens inte har preciserat vilka projekt det rör sig om. För övrigt kan det förhållandet att vissa projekt inte genomfördes, även om det anses finnas fog för detta påstående, under alla omständigheter inte utesluta att artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet tillämpas avseende de företag som har uppgjorda anbudsinfordringar i fråga om dessa projekt inom ramen för en kartell.

– Det låga antalet GIS-projekt i Europa som finns upptagna i den globala förteckningen

123 Siemens har, utan att motsägas av kommissionen, gjort gällande att endast 11 av de över 1 500 GIS-projekt som finns upptagna i den globala förteckningen skulle

genomföras inom EES. Det är riktigt att detta låga antal inte avspeglar betydelsen av de europeiska marknaderna. Denna omständighet motiverar emellertid inte att bortse från informationen i förteckningen.

124 För det första har varken ABB eller kommissionen gjort gällande att den globala förteckningen inkluderar samtliga projekt som berördes av den konkurrensbegränsande samverkan. Vidare överensstämmer avsaknaden av till stor del ”europeiska” projekt i nämnda förteckning med uppfattningen om förekomsten av ”hemländer” som helt var förbehållna vissa företag, utan att de projekt som utfördes i dessa länder påverkade kvoterna enligt samverkan. Slutligen har kommissionen åberopat att det förekom ytterligare konkurrensbegränsande samverkan på nationell nivå, där vissa projekt kan ha behandlats. Vittnet M. har hänvisat till sådan samverkan. M. har förklarat att det i de flesta europeiska länder som inte var hemländer sedan långt tillbaka förekom lokal konkurrensbegränsande samverkan mellan de olika europeiska tillverkarna vars funktion inte skulle påverkas av GQ-avtalet och EQ-avtalet. Det hade därför beslutats att inte inkludera dessa länder i förfarandet för tilldelning av projekt enligt dessa avtal, utan att endast registrera tilldelningen av GIS-projekt som skulle utföras i dessa länder för att räkna av dessa från de europeiska företagens globala kvot.

125 Varken när det gäller ”hemländer” eller antagandet om redan existerande lokala karteller var det nödvändigt att diskutera de GIS-projekt som skulle genomföras i länderna i fråga inom ramen för den globala kartellen. Detta kan förklara att de ”europeiska” projekten utgjorde en så liten andel i förteckningen över projekt som tilldelades inom den globala kartellen, särskilt vad gäller nationella marknader av så stor betydelse som Frankrike, Tyskland och Italien, vilka samtliga enligt kommissionens konstateranden utgjorde ”hemländer” under kartellens första tid.

126 Utan att det finns anledning att slutligt ta ställning till huruvida det redan förekom lokala karteller, vilket bestritts av Siemens, finner tribunalen, mot bakgrund av

omständigheterna i målet, att den lilla andelen GIS-projekt i Europa som fanns upptagen i den globala förteckningen inte utgör hinder för att informationen i denna förteckning och särskilt informationen avseende de elva GIS-projekten i Europa beaktas vid bevisvärderingen.

127 Liksom kommissionen har påpekat i sitt svaromål kan inte heller Siemens resonemang, som grundar sig på att de europeiska marknaderna – utom Liechtenstein och Island – var helt undantagna från kartellens tillämpningsområde, om det antas att så var fallet, förklara varför den globala förteckningen innehåller, om det så vore bara ett, GIS-projekt inom EES. Siemens har i sin replik avstått från att ta ställning till denna fråga. Som svar på tribunalens skriftliga fråga i detta avseende bestred Siemens endast att de elva GIS-projekten i Europa som fanns upptagna i den globala förteckningen hade varit föremål för samråd inom kartellen. Såsom har angetts i punkterna 116 och 117 ovan kan detta bestridande, som framfördes för första gången under det muntliga förfarandet, inte godtas.

128 Följaktligen kan den lilla andelen GIS-projekt i Europa som finns upptagen i den globala förteckningen inte föranleda någon annan bedömning än att, liksom fastställs i nämnda förteckning, GIS-projekt i Europa diskuterades och fördelades inom kartellen.

– Påståendet att Siemens inte, inom ramen för kartellen, tilldelades något GIS-projekt inom EES

129 Siemens har gjort gällande att den globala förteckningen inte hänvisar till något fall där Siemens tilldelades ett GIS-projekt inom EES. Det ska härvid för det första

påpekas att även om det skulle finnas fog för Siemens påstående kan detta inte utgöra hinder för tillämpningen av artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet i fråga om Siemens, eftersom företaget har deltagit i en förbjuden konkurrensbegränsande samverkan som omfattade den gemensamma marknaden och EES genom att delta i diskussioner och beslut om fördelningen av dessa projekt till andra företag. Ett sådant agerande påverkar nämligen i sig konkurrensen, oavsett till vilket företag ett projekt tilldelas i slutändan.

130 Under alla omständigheter är Siemens påstående att inget projekt i den globala förteckningen tilldelades företaget felaktigt. I punkt 164 i det angripna beslutet har kommissionen angett tre projekt där ordern gick till Siemens, nämligen projekt nr 1327, projekt nr 0140 och projekt nr 0144. För två av dessa projekt, det vill säga projekt nr 0140 och projekt nr 0144, framgår det av den globala förteckningen att Siemens var det enda företag som var intresserat av projekten i fråga och att ordern för projekten slutligen gick till Siemens. För det tredje projektet, nr 1327, framgår det däremot av den globala förteckningen att, utöver Siemens, även ABB och Alstom hade uttryckt intresse för projektet i fråga och att projektet tilldelades Siemens vid diskussioner inom kartellen.

131 Vad slutligen gäller Siemens argument att företaget tilldelades ordern för två av projekten – som det inte har identifierat – enligt ett konkurrensmässigt förfarande, ankommer det på Siemens att visa att en order som erhållits under sådana förhållanden – det vill säga efter anmälan och diskussion inom en kartell – var resultatet av ett konkurrensmässigt förfarande. Det ska härvid påpekas att även om det antas att överträdelsen endast bestod i anmälan och diskussion av projekt, hade denna likväl kunnat påverka konkurrensen på den aktuella marknaden. I den globala förteckningen nämns exempelvis inte, utöver Siemens, några andra företag som skulle ha uttryckt intresse för projekt nr 0140 eller projekt nr 0144. Siemens visste följaktligen efter att dessa projekt hade diskuterats inom kartellen den 25 juni respektive den 16 juli 1998, att det inte fanns några andra anbudsgivare, vilket exempelvis möjliggjorde för företaget att lämna ett högre anbud. I ett sådant fall, det vill säga där endast ett företag

uttryckt intresse för ett projekt, fanns det över huvud taget inget intresse av att göra någon särskild projekttilldelning, eftersom det enda företag som var intresserat av projektet kunde vara säkert på att erhålla detta. Det förefaller således fullt normalt att kartellmedlemmarna inte gjorde någon formell tilldelning i dessa fall, vilket inte utesluter att artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet tillämpas avseende det företag som erhållit ordern för projektet.

132 Följaktligen kan Siemens inte vinna framgång med sitt argument att företaget inte, inom ramen för kartellen, tilldelades något GIS-projekt inom EES.

– Den ekonometriska analys som Siemens lagt fram

133 Siemens har åberopat en ekonometrisk analys av den globala förteckning som utförts på sökandens uppdrag av ett utomstående bolag (nedan kallad analysen). Enligt Siemens framgår det av denna analys att endast en mycket liten del av marknadens volym under den aktuella perioden fanns upptagen i den globala förteckningen, motsvarande mindre än 4 procent GIS-projekt i de europeiska länderna frånsett ”hemländerna”. Siemens menar vidare att det framgår av denna analys att GIS-projekten inom EES inte var föremål för något fördelningssystem som kan jämföras med systemet enligt GQ-avtalet och EQ-avtalet samt att det inte fanns något samband mellan den globala förteckningen och GQ-avtalet. Analysen visar även att orsaken till att de europeiska och japanska tillverkarna inte hade trätt in på den andra gruppens respektive inhemska marknader inte var någon konkurrensbegränsande samverkan, utan att detta förklarades av hinder för marknadsinträde som fortsatt att existera även efter liberaliseringen av energimarknaderna. Siemens har slutligen hävdat att analysen visar

att det inte förekom något skydd av ”hemländer”, inte minst på grund av att både ABB och Siemens var mycket aktiva på marknaderna i ”hemländer” som inte var deras.

134 Kommissionen har i förevarande fall åberopat de europeiska projekten i den globala förteckningen endast för att styrka förekomsten av den gemensamma överenskommelsen och inte för att bevisa att kartellen hade konkreta verkningar. Det angripna beslutet grundar sig nämligen i huvudsak på avtalets syfte att begränsa den konkurrens som anges i artikel 1 i nämnda beslut. Kommissionen konstaterade inledningsvis, i skälen 303 och 304 i det angripna beslutet, att samtliga avtal och/eller samordnade förfaranden som beskrivits syftade till att begränsa konkurrensen i den mening som avses i artikel 81 EG och i artikel 53 i EES-avtalet. Kommissionen fann att det under sådana omständigheter med avseende på tillämpningen av dessa bestämmelser var onödigt att beakta de konkreta verkningarna av ett avtal. Kommissionen tillade därefter i skäl 308 i nämnda beslut att genomförandet av ett sådant slags avtal som beskrivits, på grund av dess art, ger upphov till en betydande snedvridning av konkurrensen.

135 Det ska i detta avseende erinras om att det enligt fast rättspraxis följer av själva texten i artikel 81.1 EG att oberoende av deras inverkan är avtal mellan företag förbjudna om de har ett konkurrensbegränsande syfte (domen i det ovan i punkt 43 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 123, och domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 181). Det krävs följaktligen inte att de faktiska konkurrensbegränsande verkningarna visas när det konkurrensbegränsande syftet med det påtalade beteendet har styrkts (se förstainstansrättens dom av den 6 juli 2000 i mål T-62/98, Volkswagen mot kommissionen, REG 2000, s. II-2707, punkt 178 och där angiven rättspraxis).

136 Mot denna bakgrund kan den analys som Siemens lagt fram inte användas som bevisning såvitt analysen till sin art endast ger information om kartellens verkningar, medan kommissionens konstaterande att det skett en överträdelse av artikel 81.1 EG huvudsakligen grundar sig på konstaterandet av en kartell som haft till syfte att begränsa konkurrensen. Även om det, såsom Siemens gjort gällande, antogs att det inte var möjligt att utifrån analysen identifiera några indicier på den av kommissionen

påstådda konkurrensbegränsande samverkan, påverkar detta inte konstaterandet av en kartell som syftar till att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen i den mån det är tillräckligt styrkt att den existerar. Siemens argument att samverkan i fråga inte haft någon verkan kan följaktligen, även om det skulle anses välgrundat, i princip inte i sig medföra att artikel 1 i det angripna beslutet ska ogiltigförklaras (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 11 januari 1990 i mål C-277/87, Sandoz prodotti farmaceutici mot kommissionen, REG 1990, s. I-45, samt förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-143/89, Ferriere Nord mot kommissionen, REG 1995, s. II-917, punkt 30, och domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 183).

137 Vidare kan analysen inte anses utgöra ett opartiskt och oberoende expertutlåtande. Den beställdes och finansierades nämligen av Siemens och har upprättats på grundval av uppgifter från databaser som detta företag tillhandahållit, utan att det skett någon som helst oberoende kontroll av att dessa uppgifter är korrekta och relevanta. Analysen kan följaktligen inte tillmätas högre trovärdighet eller följaktligen något högre bevisvärde än ett enkelt uttalande från Siemens i egenskap av berörd part.

138 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med det argument som avser resultaten av den analys som lagts fram av bolaget.

Den skriftliga bevisningen

139 Kommissionen har när det gäller den skriftliga bevisningen i huvudsak grundat sig på GQ-avtalet och EQ-avtalet samt bilagorna till dessa, en odaterad handling som

hittades i samband med kommissionens undersökningar av VA Tech-koncernens lokaler med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC”, en skriftväxling som ägde rum den 18 januari 1999 mellan Wa., J. och B., anställda inom VA Tech-koncernen, ett internt meddelande av den 2 december 2003 som upprättats av We., en anställd inom VA Tech-koncernen, två faxmeddelanden av den 21 juli och den 18 december 2003 från ABB till Siemens och Alstom, samt en odaterad intern anteckning som upprättades runt september 2002 av Zi., en anställd inom VA Tech-koncernen.

– GQ-avtalet och EQ-avtalet

140 Det ska först vad gäller GQ-avtalet och EQ-avtalet samt deras bilagor noteras att, liksom det har redogjorts för ovan i punkterna 55–58, ordalydelsen i dessa inte i sig utgör bevis för någon konkurrensbegränsande samverkan som har haft verkan inom EES, med undantag i samtliga fall för Liechtenstein och Island, såsom angetts i punkt 55 ovan. EQ-avtalet innehåller emellertid två bestämmelser som kan ge ledning i fråga om kartellens inverkan på den gemensamma marknaden.

141 För det första föreskrivs i artikel 2 i EQ-avtalet, med rubriken ”Anmälningar”, följande:

”E-medlemmarna ska som vanligt anmäla sina krav. För diskussionerna med J-gruppen ska E-medlemmarna anmäla kraven till [kartellens Europasekreterare] med användning av GQ-anmälningsformuläret i bilaga 1.”

142 Uttrycket ”som vanligt” möjliggör i detta avseende att dra slutsatsen att det gjordes anmälningar, och följaktligen förekom en kartell, innan både GQ-avtalet och EQ-avtalet slöts den 15 april 1988. Siemens har bestritt denna omständighet som nämndes av kommissionen i det angripna beslutet utan att den betonades och utan att det föreskrevs några sanktioner i detta avseende. Uttrycket kan nämligen inte tolkas så, att det betyder ”med användning av det formulär som föreskrivs för ändamålet med GQ-avtalet”, eftersom den andra meningen i artikel 2 i EQ-avtalet då skulle vara överflödig i förhållande till den första meningen.

143 Vidare föreskrivs i bilaga 2 till EQ-avtalet, som innehåller en ”kommunikationsordning”, bland annat att ”[kartellens Europa]sekreterare ska automatiskt delge den [japanska] sidan de projekt [som har anmälts av de europeiska tillverkarna], med undantag för europeiska projekt” och att ”MM beslutar om anmälningarna av europeiska projekt till J-gruppen”. I detta avseende ska det preciseras att ”MM”, såsom även framgår av bilaga 2, betyder ”partsförsamlingen” (members meeting). Det framgår dessutom av bilaga 1 till GQ-avtalet att ”E-gruppen” och ”J-gruppen” var benämningen för grupperna av europeiska respektive japanska tillverkare. Vidare var Siemens enligt kommissionens konstateranden i skäl 147 i det angripna beslutet, vilket inte har bestritts av Siemens, kartellens Europasekreterare under hela den första period som företaget deltog i kartellen 1988–1999.

144 Det följer således för det första av bilaga 2 till EQ-avtalet att GIS-projekten i Europa behandlades inom kartellens grupp av europeiska medlemmar. För det andra följer det därav att dessa projekt behandlades annorlunda än GIS-projekt i övriga världen, i det att de inte automatiskt anmäldes till gruppen av japanska tillverkare, utan endast efter särskilt beslut i församlingen för de europeiska medlemmarna.

145 Det är inte tänkbart att sådana kontakter, även om de endast ägde rum vid enstaka tillfällen efter särskilt beslut och/eller endast globalt och i efterhand, såsom Hitachi har hävdat (se punkt 96 ovan), förekom helt utan anledning. Tvärtom är den enda tänkbara anledningen till sådana kontakter inom ramen för en konkurrensbegränsande samverkan, såsom den som inrättats genom GQ-avtalet och EQ-avtalet, att uppgifterna i fråga användes för genomförandet av kartellen. Mot bakgrund närmare bestämt av att den stora majoriteten av europeiska länder i förevarande fall var uteslutna från fördelningen av projekt mellan grupperna av europeiska och japanska tillverkare enligt GQ-avtalet, såsom har angetts i punkt 55 ovan, finns det ingen annan möjlig förklaring till att de europeiska tillverkarnas försäljning i dessa länder kommunicerades än att den räknades av från de europeiska tillverkarnas globala kvot enligt kartellen. Liksom har angetts i punkt 98 ovan, utgör avräkningen av försäljningen i de europeiska länderna, utom ”hemländerna”, från den globala kvoten i sin tur ett starkt indicium på att det förelåg en skyldighet enligt den gemensamma överenskommelsen för de japanska tillverkarna att avhålla sig från att träda in på den europeiska marknaden.

146 Siemens kan under alla omständigheter inte vinna framgång med sina argument i detta avseende. För det första finns det ingen grund för Siemens påstående att kommissionen har försökt åberopa eventuella avtal i Central- och Östeuropa som bevis för de överträdelser som påstås ha begåtts inom EES, eller avtal som ingicks under perioden 2002–2004, för att visa kartellens inverkan under perioden 1988–1999. Kommissionen har endast åberopat de diskussioner som uppenbarligen ägde rum mellan grupperna av europeiska och japanska tillverkare när det gäller frågan huruvida marknaderna i Central- och Östeuropa, som kort efter järnridåns fall år 1989 blev tillgängliga, också var ägnade att förbehållas de europeiska tillverkarna. Kommissionen nämnde i detta sammanhang, i skälen 126 och 127 i det angripna beslutet, vissa projekt i dessa länder som hade varit föremål för diskussion med de japanska tillverkarna för att visa att de i princip faktiskt hade ett intresse av och möjlighet att leverera till dessa marknader. Ett sådant resonemang kan inte i sig anses olämpligt.

147 För det andra kan Siemens inte vinna framgång med sitt argument att kommunikationen till den japanska gruppen av tillverkare endast kan ha avsett projekt i Central- och Östeuropa godtas. Såsom kommissionen med rätta har gjort gällande var dessa länder inte tillgängliga för västeuropeiska leverantörer vid den tidpunkt då GQ-avtalet och EQ-avtalet slöts. De europeiska projekt som anges i kommunikationsordningen skulle följaktligen genomföras i länderna i Västeuropa, varav de flesta – med Schweiz som enda undantag – från och med år 1994, var medlemmar i EES. Tvärtemot vad Siemens har hävdat är kommissionens uppfattning inte heller ologisk. Kommissionen har nämligen inte, vilket Siemens låtit påskina, påstått att anmälningsskyldigheten var ”automatisk” eller ”obligatorisk”. Det var tvärtom tillräckligt att kommunikationen, för det syfte som kommissionen tillskrivit denna, utövades globalt och i efterhand efter särskilt beslut i församlingen för de europeiska kartellmedlemmarna.

148 Det ska slutligen påpekas att Siemens inte har gett någon övertygande förklaring till varför det föreskrevs i kommunikationsordningen att GIS-projekt i Europa skulle kommuniceras till gruppen av japanska tillverkare, även om det inte skedde systematiskt och endast efter särskilt beslut av de europeiska tillverkarna. Siemens gjorde i ett svar på en fråga från tribunalen vid förhandlingen gällande att kommunikationen i fråga på sin höjd kunde ha avsett de elva GIS-projekt i Europa som kommissionen hänvisat till i skäl 164 i det angripna beslutet, vilket är ett mycket begränsat antal projekt motsvarande endast 1 procent av volymen av de projekt som finns med i den globala förteckningen. Såsom har angetts ovan i punkt 125 innebär inte det låga antalet ”europeiska” projekt i den globala förteckningen att den konkurrensbegränsande samverkan inte påverkade andra projekt i Europa. Förklaringen till detta är snarare att det inte var nödvändigt att diskutera sådana projekt inom ramen för den allmänna kartellen i de japanska tillverkarnas närvaro. Den globala förteckningen saknar således betydelse vid fastställandet av antalet projekt som kommunicerades till de japanska tillverkarna i enlighet med kommunikationsordningen i bilaga 2 till EQ-avtalet.

149 Bilaga 2 till EQ-avtalet utgör följaktligen ett giltigt bevis för kommissionens konstaterande att projekt som skulle genomföras i Västeuropa ingick bland de projekt som diskuterades och fördelades mellan de europeiska tillverkarna och att de japanska tillverkarna skulle hålla sig utanför de europeiska marknaderna i gengäld mot att de europeiska tillverkarnas försäljning i dessa länder räknades av från deras globala kvot.

– Den handling som hittades i VA Tech-koncernens lokaler med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC”

150 I skäl 135 i det angripna beslutet har kommissionen åberopat en handling som kommissionen hittade på en bärbar dator vid sina inspektioner i VA Tech-koncernens lokaler, med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC” och vilken, enligt kommissionen, upprättades den 10 juni 2003. Handlingen är delvis obegriplig men vissa slutsatser går att dra därav. Bland annat nämns begreppet ”hemldr.” två gånger, vilket inte rimligen kan anses betyda något annat än ”hemländer”. Vidare hänvisas det i handlingen till ”Senaste undersökningen från februari 99 – Exp. utanför E och hemldr.” och, för var och en av de europeiska medlemmarna, identifierade genom koder som var giltiga från och med juli 2002, vilket inte bestritts av Siemens, anges de gällande kvoterna före och efter ”02/99” (vilket sannolikt står för februari 1999). I handlingen finns även de europeiska medlemmarnas marknadsandelar på de europeiska marknaderna bortsett från ”hemländerna” för åren 1988–1998 angivna, och en icke uttömmande förteckning över europeiska länder som inte är hemländer (”Fin, Dan, Nor, Sp, Pol, Irl, Bel, Gre, Lux...”).

151 Vad gäller denna handlings bevisvärde och trovärdighet ska hänsyn tas till att dess författare, som är okänd, uttalat sig avseende omständigheter som ligger ungefär fyra år tillbaka i tiden från handlingens upprättande och vilka denne förmodligen också

fått från en okänd person. Den person som betecknas ”JJC” har nämligen inte identifierats och initialerna motsvarar inte någon av de personer som kommissionen ansåg hade deltagit i kartellen för de inblandade företagens räkning och som räknas upp i bilaga II till det angripna beslutet. Även om dessa omständigheter inte helt förtar handlingens bevisvärde, ger de emellertid upphov till viss försiktighet avseende vilka slutsatser som kan dras av handlingen, bland annat vad gäller det värde som ska tillmätas de detaljerade uppgifterna däri. Detta motiverar att handlingen endast tillmäts ett medelmåttigt bevisvärde.

152 Ett visst bevisvärde ska följaktligen tillmätas den omständigheten att denna, utöver det förhållandet att begreppet ”hemländer” finns omnämnt två gånger i handlingen, även innehåller en icke uttömmande förteckning över länder som inte är hemländer samt att det tydligt framgår av handlingen att olika system tillämpades i fråga om hemländer och länder som inte var hemländer, såvitt de kvoter som fastställdes inom kartellen inte var tillämpliga i fråga om de förstnämnda. Vad gäller sistnämnda punkt ska det påpekas att de kvoter som i handlingen anges vara gällande ”efter 02/99” exakt motsvarar de kvoter som kommissionen i skäl 145 i det angripna beslutet, på grundval av andra bevis, konstaterade var tillämpliga vid slutet av den första fasen av Siemens deltagande i överträdelsen.

153 Av handlingen kan vidare den slutsatsen dras att de europeiska tillverkarna i kartellen utväxlade information avseende sina leveransvolymer i Europa, med undantag för ”hemländerna”. Att det företag som ingick i VA Tech-koncernen (nedan kallat VA Tech-företaget) kände till de europeiska tillverkarnas exakta marknadsandelar i Europa (med undantag för ”hemländerna”), och detta för en period om tio år, kan inte förklaras på något annat sätt än att dessa tillverkare utbytte information om sin försäljning i Europa, med undantag för ”hemländerna”.

– Skriftväxlingen den 18 januari 1999 mellan Wa., J. och B., anställda inom VA Tech-koncernen

154 Den 18 januari 1999 skickade Wa. ett e-postmeddelande till J., som samma dag vidarebefordrade en kommenterad utskrift av detta via fax till B. I detta e-postmeddelande, med ämnesrubriken ”Siemens in UK”, meddelade Wa. J. att Siemens höll på att ingå en allians med ett annat bolag avseende projekt i Förenade kungariket, vilket ansågs utgöra ett hot och inom ”UK forum” hade förklarats vara ”Bad Behaviour”. Eftersom någon förklaring inte hade tillhandahållits föreslog Wa. emellertid att man skulle vänta och se vad som skulle hända. I faxmeddelandet rekommenderade J. att man skulle reagera genom att hota med att träda in på den tyska marknaden inom sektorn för GIS på 400 kilovolt. Han erinrade vidare om VA Tech-koncernens uppfattning att marknaden i Förenade kungariket historiskt sett, till lika delar, tillhörde Reyrolle och GEC (vars verksamhet inom GIS slogs samman med Alstoms verksamhet år 1989) och att alla andra företag som erhöll en order där skulle kompensera för detta, men att han fruktade att mekanismerna för detta ändamål varit otillräckliga.

155 Siemens har i sitt svar på tribunalens skriftliga frågor gjort gällande att det endast följer av denna handling att Siemens, enligt författaren av e-postmeddelandet, ansågs som en aggressiv konkurrent på marknaden i Förenade kungariket. Däremot påvisar inte denna handling att det förekom något skydd av ”hemländer”.

156 Tribunalen anser emellertid att denna skriftväxling bekräftar att det förekom ett skydd inom kartellen av marknaden i Förenade kungariket till fördel för de historiska tillverkarna Reyrolle och GEC, vilket i allt väsentligt, även om ordalydelsen skiljer sig, kan anses utgöra ett skydd av ett ”hemland”. Att andra europeiska kartellmedlemmar varit aktiva på denna marknad hindrar inte en sådan tolkning, eftersom det är uppenbart att det existerade en kompensationsmekanism, även om denna tydligen inte fungerade tillfredsställande. Vidare framgår det av faxmeddelandet att VA Tech-företaget

fram till dess hade avhållit sig från den tyska marknaden – åtminstone inom sektorn för GIS på 400 kilovolt – och detta varken på grund av tekniska eller kommersiella skäl, eftersom ett sådant marknadsinträde sågs som en möjlig repressalie mot Siemens. Av detta kan, i brist på någon annan möjlig förklaring, den slutsatsen dras att även den tyska marknaden var skyddad i egenskap av ”hemland”. Slutligen framgår det av e-postmeddelandet att ett ”UK forum” existerade, inom vilket problem avseende marknaden i Förenade kungariket diskuterades. Utan att det finns anledning i förevarande mål att slutligt ta ställning i denna fråga, skulle detta ha kunnat röra sig om ett lokalt forum för samråd för de kartellmedlemmar som var aktiva på denna marknad.

157 Eftersom dessa skrivelser är handlingar som har upprättats av personer som var involverade i den konkurrensbegränsande samverkan under den tid då samverkan pågick, utgör de bevisning med ett mycket högt bevisvärde.

– Skriftlig bevisning avseende de omständigheter som ägde rum under perioden 2002–2004

158 Vad gäller det interna meddelandet av den 2 december 2003, som upprättades av We., med en sammanfattning av ett möte som ägde rum den 1 och den 2 december 2003, faxmeddelandet av den 21 juli 2003, som ABB skickade till Alstom och Siemens angående ett möte avseende projekt i Tyskland, faxmeddelandet av den 18 december 2003, som ABB skickade till Alstom avseende situationen på marknaden i Förenade kungariket, och den interna odaterade anteckningen, som upprättades av Zi. runt september 2002, ska det påpekas att dessa fyra handlingar endast avser situationer och händelser som klart omfattas av perioden 2002–2004.

159 Liksom har angetts i punkt 37 ovan kan kommissionen inte vinna framgång med sitt argument att det är motiverat att tillämpa övervägandena avseende perioden 2002–2004 på den tidigare perioden, eftersom de rör en och samma överträdelse. Tvärtom, eftersom kartellens verksamhet minskade under åren 1999–2002 till följd av att vissa företag avbröt sitt deltagande och till följd av att 2002 utgjorde en nystart med ett ändrat system, är det snarare nödvändigt att bevisa att det förelåg en kontinuitet i kartellens ändamål, deltagande och räckvidd för att fastställa att det i själva verket var fråga om en enda överträdelse.

160 De fyra aktuella handlingarna kan följaktligen inte utgöra bevisning avseende den första fasen av Siemens deltagande i överträdelsen 1988–1999.

d) Slutsatser beträffande den första grundens andra del

Kartellens verkningar inom EES

161 Kartellen hade verkningar inom EES, eftersom de europeiska tillverkarna diskuterade GIS-projekt inom EES och fördelade dem sinsemellan. Denna omständighet styrks av bevisningen bestående av ABB:s uttalanden – inklusive förteckningen över ”europeiska” projekt som finns med i skäl 164 i det angripna beslutet och M.:s förklaringar – Fujis och Hitachis förklaringar, bilaga 2 till EQ-avtalet, handlingen ”Sammanfattning diskussion med JJC” och skriftväxlingen av den 18 januari 1999. Bland dessa bevis ska

förklaringarna från M., Fuji och Hitachi, bilaga 2 till EQ-avtalet samt skriftväxlingen av den 18 januari 1999 tillmätas ett högt bevisvärde.

162 Förklaringarna från Melco, som har åberopats av Siemens för att styrka motsatsen, kan inte med hänsyn till en sådan serie av samstämmiga bevis föranleda någon annan slutsats. Melco har nämligen framför allt uttalat sig avseende den globala kartellens tillämpningsområde, det vill säga avseende samordningen mellan grupperna av europeiska och japanska tillverkare samt den omständigheten att det inte fördes någon diskussion inom kartellen avseende den europeiska marknaden eller GIS-projekt på denna marknad. Melco har i detta avseende påpekat att det inte hade några bevis för något avtal avseende den europeiska marknaden. I egenskap av japanskt företag informerades Melco emellertid inte om diskussioner som hölls inom gruppen av europeiska tillverkare. Melco har uttryckligen antytt att det är möjligt att de andra företagen som deltog i kartellen kan ha utvidgat föremålet för sina diskussioner till andra ämnen, genom att även understryka att de japanska tillverkarna vid flera tillfällen innan kartellmötena började var tvungna att vänta på att diskussionerna mellan de europeiska tillverkarna skulle avslutas, diskussioner vars innehåll Melco inte kände till. Bortsett från att Melco har bestritt att de europeiska och japanska marknaderna delades upp mellan de två grupperna av tillverkare och oberoende av huruvida dess förklaringar är trovärdiga, ska det påpekas att sådana förklaringar inte kan anses bekräfta Siemens ståndpunkt att det inte förekom någon diskussion eller fördelning avseende GIS-projekt inom EES.

Förbehållandet av rätten till de europeiska och japanska marknaderna för respektive grupp av europeiska och japanska tillverkare

163 Den omständigheten att de europeiska och japanska tillverkarna globalt delade upp marknaderna så att den japanska marknaden förbehölls de japanska tillverkarna och

den europeiska marknaden förbehölls de europeiska tillverkarna, påvisas av ABB:s och M.:s förklaringar liksom av Fujis och Hitachis förklaringar samt av bilaga 2 till EQ-avtalet. Med undantag för ABB:s förklaringar ska denna bevisning tillmätas ett högt bevisvärde.

Skyddet av ”hemländer” i Europa

164 Skyddet av ”hemländer” i Europa styrks genom att marknaderna i de länder där de europeiska tillverkarna historiskt sett var närvarande helt förbehölls dessa och inte påverkade kvoterna enligt kartellen av den samlade bevisningen bestående av ABB:s och M.:s förklaringar, handlingen ”Sammanfattning av diskussion med JJC” samt skriftväxlingen av den 18 januari 1999. Bland denna bevisning ska M.:s förklaringar tillmätas ett högt bevisvärde och skriftväxlingen av den 18 januari 1999 ett mycket högt bevisvärde.

165 Sammanfattningsvis grundar sig samtliga invändningar som har bestritts av Siemens, utöver ABB:s och M.:s uttalanden, på annan bevisning med högt bevisvärde, liksom på andra uppgifter med lägre bevisvärde. Tribunalen anser att denna bevisning sammantaget styrker förekomsten av den i det angripna beslutet påtalade kartellen.

166 Av det anförda följer att kommissionen har lagt fram tillräckliga bevis för att det förekom en konkurrensbegränsande samverkan under perioden 1988–1999 och, i synnerhet, att denna samverkan hade verkningar inom EES, att marknaderna delades upp mellan europeiska och japanska tillverkare och att ”hemländer” skyddades.

167 Av detta följer att den första grundens andra del ska underkännas. Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser den första grunden.

II – *Den andra grunden: Åsidosättande av artikel 25 i förordning nr 1/2003*

168 Siemens andra grund består av tre delgrunder. Inom ramen för den första delgrunden har Siemens gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i kartellen efter den 22 april 1999. Inom ramen för den andra delgrunden har Siemens åberopat att preskription inträtt i fråga om förfarandet. Inom ramen för den tredje delgrunden har Siemens gjort gällande att det inte deltog i kartellen efter den 1 januari 2004.

A – *Den andra grundens första del: Bristande bevisning avseende deltagande i överträdelsen april–september 1999*

1. Parternas argument

169 Siemens har framställt åtta anmärkningar till stöd för denna delgrund. De avser för det första att det saknas bevis för att Siemens deltog i något avtal avseende projekt efter april 1999, för det andra att det inte bevisats att företaget deltog i något möte efter den 22 april 1999, för det tredje att ABB:s förklaringar är motsägelsefulla och

föga trovärdiga, för det fjärde att M.:s förklaringar inte kan tas upp till sakprövning, för det femte att det inte finns något klart skriftligt bevis på att Siemens deltog i kartellen fram till september 1999, för det sjätte att förklaringarna från de andra företag som deltagit i kartellen inte utgör något klart bevis, för det sjunde att bevisningen för att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen från april 1999 inte har beaktats och för det åttonde att den empiriska ekonomiska bevisningen för att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen senast i april 1999 inte har beaktats.

170 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

2. Tribunalens bedömning

171 Det ska inledningsvis erinras om att det inte har ifrågasatts att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen år 1999. Däremot är parterna oense om det exakta datumet för detta avbrott. Siemens har bestritt att företaget deltog i kartellen efter den 22 april 1999, då mötet i Sydney (Australien) ägde rum och vilket var det sista möte som Siemens deltog i. Kommissionen har utrett att Siemens utträde skedde den 1 september 1999, samtidigt som kommissionen, liksom framgår av skäl 295 i det angripna beslutet, har medgett att den inte kunnat fastställa det exakta datumet för utträdet. Kommissionen fastställde detta datum på grundval av ABB:s och M.:s förklaringar samt uppgifterna i handlingen ”Sammanfattning av diskussion med JJC”, som samlades in vid inspektionerna i VA Tech-koncernens lokaler och vilka kommissionen anser bekräftas av förklaringarna från Areva, Melco, Fuji och Hitachi/JAEPS.

172 Denna oenighet väcker frågan vem som bär bevisbördan i detta avseende. Siemens anser att det ankom på kommissionen att bevisa att företaget hade deltagit i kartellen

fram till den 1 september 1999, medan kommissionen har hävdat att så snart det är styrkt att ett företag har deltagit i en kartell, ska det anses ha deltagit fram till dess utträde bevisas. Sådan bevisning ska, enligt kommissionen, förebringas av det företag som har deltagit i kartellen.

a) Fördelningen av bevisbördan mellan Siemens och kommissionen

173 Beträffande frågan vilken dag Siemens upphörde att delta i överträdelsen erinrar tribunalen inledningsvis om att det enligt fast rättspraxis åligger den part eller myndighet som gör gällande att konkurrensreglerna åsidosatts att förebringa bevisning genom att styrka att omständigheter föreligger som utgör rekvisit för en överträdelse. Det åligger vidare det företag som åberopar rätten till försvar, då överträdelse kan konstateras, att visa att villkoren för att tillämpa ett sådant försvar är uppfyllda, varför denna myndighet alltså bör tillgripa andra bevismedel (domen i det ovan i punkt 65 nämnda målet Peróxidos Orgánicos mot kommissionen, punkt 50; se även, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 43 nämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 58, och domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 78).

174 Den allmänna principen att kommissionen ska styrka att samtliga omständigheter som utgör rekvisit för en överträdelse föreligger, inklusive dess varaktighet (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 7 juli 1994 i mål T-43/92, Dunlop Slazenger mot kommissionen, REG 1994, s. II-441, punkt 79, av den 13 december 2001 i mål T-48/98, Acerinox mot kommissionen, REG 2001, s. II-3859, punkt 55, och av den 29 november 2005 i mål T-62/02, Union Pigments mot kommissionen, REG 2005, s. II-5057, punkt 36), och att de kan inverka på den slutliga bedömningen av hur allvarlig överträdelsen är påverkas inte i förevarande fall av att Siemens, inom

ramen för den andra grundens andra del, åberopat en grund avseende preskription som sökanden i princip har bevisbördan för.

175 När en sådan grund åberopas är det nämligen uppenbart att överträdelsens varaktighet och vilken dag denna upphörde måste fastställas. Dessa omständigheter i sig gör det emellertid inte befogat att överföra bevisbördan i detta avseende till sökanden. För det första utgör överträdelsens varaktighet, ett begrepp som förutsätter att den dag denna upphörde måste vara känd, en av de huvudsakliga omständigheterna för överträdelsen, och bevisbördan för detta åvilar kommissionen, oberoende av att den omständigheten att detta bestritts även utgör en del av grunden avseende preskription. Denna slutsats är vidare befogad mot bakgrund av att den omständigheten att preskription enligt artikel 25 i förordning nr 1/2003 inte inträtt med avseende på kommissionens förfarande är ett objektivt rättsligt kriterium som följer av rättssäkerhetsprincipen (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 6 oktober 2005 i de förenade målen T-22/02 och T-23/02, Sumitomo Chemical och Sumika Fine Chemicals mot kommissionen, REG 2005, s. II-4065, punkterna 80–82) och som därför är ett villkor för giltigheten hos varje beslut om sanktionsåtgärder. Det åligger kommissionen att iaktta denna princip även om företaget inte åberopar någon grund i detta avseende (domen i det ovan i punkt 65 nämnda målet Peróxidos Orgánicos mot kommissionen, punkt 52).

176 Det ska dock preciseras att fördelningen av bevisbördan kan variera, eftersom de faktiska omständigheter som en part åberopar kan vara sådana att motparten tvingas lämna en förklaring eller en motivering, vid äventyr av att bevisbördan kan anses ha uppfyllts (domen i det ovan i punkt 65 nämnda målet Peróxidos Orgánicos mot kommissionen, punkt 53; se även, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 79). När kommissionen såsom i förevarande fall har styrkt att det föreligger ett avtal, ankommer det på det deltagande företaget att visa att man har tagit avstånd från det, och av denna bevisning måste det framgå att företaget har uttryckt sin vilja att ställa sig utanför avtalet på ett tydligt sätt, så att detta har framgått för de övriga deltagande företagen (förstainstansrättens dom av den 27 september 2006 i mål T-168/01, GlaxoSmithKline Services mot kommissionen, REG 2006, s. II-2969, punkt 86; se även, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 6 januari 2004 i de förenade

målen C-2/01 P och C-3/01 P, BAI och kommissionen mot Bayer, REG 2004, s. I-23, punkt 63, och domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkterna 81–84).

177 Tribunalen ska mot bakgrund av dessa principer kontrollera om kommissionen på ett riktigt sätt har styrkt de omständigheter på vilka den grundat sin bedömning att Siemens upphörde att delta i kartellen den 1 september 1999.

b) Bevisvärdet av de omständigheter som legat till grund för kommissionens bedömning att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen den 1 september 1999

178 Tribunalen ska inledningsvis erinra om de huvudsakliga omständigheter som låg till grund för kommissionens bedömning att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen den 1 september 1999, såsom de framgår av bland annat skälen 186, 295, 296 och 298 i det angripna beslutet.

179 För det första har ABB förklarat att Siemens upphörde att delta i kartellens möten från och med slutet av år 1999 och M. har angett att Siemens trädde ur kartellen i september 1999. För det andra innehåller handlingen med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC”, som hittades i VA Tech-koncernens lokaler en angivelse som kommissionen har tolkat som en hänvisning till Siemens utträde i september 1999. För det tredje har kommissionen angett att Areva, Melco, Fuji och Hitachi/JAEPS har bekräftat att Siemens utträde ägde rum i september 1999.

ABB:s och M.:s förklaringar

180 Siemens har inom ramen för den tredje anmärkningen till stöd för förevarande delgrund gjort gällande att ABB:s förklaringar är synnerligen allmänna och motsägelsefulla och att de ”ändrats” allt efter omständigheterna till den grad att de helt saknar bevisvärde.

181 Det ska härvid erinras om att ABB i sin förklaring av den 7 maj 2004 uppgav att ”såvitt [ABB] känner till, lämnade Siemens kartellen runt år 1999 för en viss tid”. På en fråga från kommissionen vid förhöret med M. den 23 september 2005 huruvida han kunde ange den exakta tidpunkten för när Siemens hade avbrutit sitt deltagande i kartellen gav M. följande svar:

”Inte exakt. Vi var i Genève, det kommer jag ihåg när Th. meddelade detta, men inte till 100 procent. Det var [19]99. Om det var höst eller vår kommer jag inte ihåg. Är det viktigt?”

182 Slutligen uppgav ABB i en förklaring av den 4 oktober 2005 att M. sedan dess erinrat sig att Siemens fortfarande hade företrätts vid det årliga mötet i Sydney i april 1999 och inte hade dragit sig ur samverkan förrän fyra eller fem månader senare, det vill säga i augusti eller september, vilket Th. hade tillkännagett vid ett möte på operativ nivå i Genève (Schweiz).

183 Det kan således konstateras att ABB:s och M.:s förklaringar avseende det exakta datum då Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen år 1999 har utvecklats en del över tiden. Förklaringarna är emellertid för den skull inte motsägelsefulla, utan har bara blivit mer exakta (”runt år 1999”, ”vår eller höst”, och slutligen ”augusti eller september 1999”) allteftersom M., som förefaller vara den huvudsakliga informationskällan inom ABB för omständigheterna kring avbrottet i Siemens deltagande i kartellen, drog sig till minnes mer och mer detaljerade uppgifter.

184 Det ska i synnerhet påpekas, i motsats till vad Siemens har gjort gällande, att M.:s senare hågkomst som gav upphov till ABB:s förklaringar den 4 oktober 2005, inte motsäger ABB:s tidigare förklaringar avseende omständigheterna kring avbrottet i Siemens deltagande. Även om ABB angav att Siemens, till följd av den negativa utvecklingen på marknaden år 1997 och år 1998, hade börjat konkurrera aggressivt om priser, har ABB inte anfört att detta skedde redan år 1998. För det första är det tänkbart att beslutsgången inom Siemens avseende företagets reaktion på den ogynnsamma marknadsutvecklingen kan ha tagit en viss tid. För det andra är det lika tänkbart att Siemens, även om företaget vid slutet av 1998 hade beslutat att avbryta sitt deltagande i kartellen och börjat uppträda mer aggressivt på marknaden, försökte dra fördel av dessa verkningar så länge som möjligt genom att skjuta upp tillkännagivandet av sitt beslut till september 1999. Enligt fast rättspraxis är ett sådant uppträdande – om det antas föreligga – inte tillräckligt för att det ska vara möjligt att fastställa ett sådant avbrott, eftersom ett företag som uppträder på det sättet helt enkelt kan försöka att utnyttja samverkan för egen vinning (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-327/94, SCA Holding mot kommissionen, REG 1998, s. II-1373, punkt 142, samt domen i det ovan i punkt 54 nämnda målet Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen, punkterna 277 och 278, domen i det ovan i punkt 174 nämnda målet Union Pigments mot kommissionen, punkt 130, och dom av den 27 september 2006 i mål T-43/02, Jungbunzlauer mot kommissionen, REG 2006, s. II-3435, punkt 269).

185 När det gäller Siemens ifrågasättande av ABB:s förklaringar kan även om det inte är uteslutet, liksom konstaterats i punkt 64 ovan, att ABB kan ha känt sig lockat att öka

betydelsen av sina konkurrenters ansvar för överträdelsen denna omständighet inte medföra att ABB:s och M.:s förklaringar ska fråntas allt bevisvärde i fråga om avbrottet i Siemens deltagande i kartellen år 1999. Eftersom ABB i detta avseende uteslutande har hänvisat till vad M. erinrat sig, avgörs i förevarande fall nämligen trovärdigheten av ABB:s förklaringar av huruvida M.:s förklaringar är trovärdiga. Såsom angetts ovan i punkt 76 kan den omständigheten att det förekommer vissa mindre felaktigheter i M.:s förklaringar inte generellt påverka bevisvärdet av nämnda förklaringar.

186 Siemens kan inte heller vinna framgång med sin fjärde anmärkning till stöd för denna delgrund, enligt vilken M.:s förklaringar inte kan tas upp till sakprövning som utgörande bevisning, eftersom Siemens i strid med vad som föreskrivs i artikel 6.3 d i Europakonventionen inte gavs tillfälle att direkt förhöra eller ställa frågor till detta vittne.

187 Enligt fast rättspraxis utgör de grundläggande rättigheterna en integrerad del av de allmänna rättsprinciper som gemenskapsdomstolarna ska säkerställa iakttagandet av (domstolens yttrande 2/94 av den 28 mars 1996, REG 1996, s. I-1759, punkt 33, och domstolens dom av den 29 maj 1997 i mål C-299/95, Kremzow, REG 1997, s. I-2629, punkt 14). Domstolen och tribunalen utgår därvid från medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner liksom från uppgifter i de internationella dokument som rör skyddet för de mänskliga rättigheterna och som medlemsstaterna har varit med om att utarbeta eller har tillträtt. I detta avseende är Europakonventionen av särskild betydelse (domstolens dom av den 15 maj 1986 i mål 222/84, Johnston, REG 1986, s. 1651, punkt 18, svensk specialutgåva, volym 8, s. 597, och domen i det ovannämnda målet Kremzow, punkt 14). Vidare föreskrivs i artikel 6.2 EU att unionen som allmänna principer för gemenskapsrätten ska respektera de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i Europakonventionen och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner.

188 Mot bakgrund av dessa överväganden ska det följaktligen undersökas huruvida kommissionen har åsidosatt rätten till försvar, vilken är en grundläggande princip i gemenskapens rättsordning (domstolens dom av den 9 november 1983 i mål 322/81, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin mot kommissionen, REG 1983, s. 3461, punkt 7; svensk specialutgåva, volym 7, s. 351), genom att inte ge Siemens tillfälle att direkt förhöra vittnet M.

189 Tribunalen påpekar härvid att denna princip enligt fast rättspraxis förutsätter att de företag och företagssammanslutningar som berörs av kommissionens utredning i ett konkurrensärende ges tillfälle att under det administrativa förfarandet faktiskt framföra sina synpunkter på huruvida de omständigheter, anmärkningar och förhållanden som kommissionen påstått verkligen föreligger och är relevanta (se förstainstansrättens dom av den 27 september 2006 i mål T-314/01, Avebe mot kommissionen, REG 2006, s. II-3085, punkt 49 och där angiven rättspraxis). Det krävs däremot inte enligt nämnda princip att de berörda företagen ges möjlighet att, inom ramen för det administrativa förfarandet, själva förhöra de vittnen som hörts av kommissionen (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 200).

190 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med sin anmärkning.

191 Tribunalen finner sammanfattningsvis att ABB:s och M.:s förklaringar ska tillmätas ett högt bevisvärde när det gäller datumet för avbrottet i Siemens deltagande i kartellen år 1999. I enlighet med den princip som det redogörs för i punkt 66 ovan, måste dessa förklaringar emellertid styrkas genom annan bevisning.

Handlingen med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC”

192 Såsom redan har angetts i punkt 151 ovan kan bevisvärdet av denna handling ifrågasättas, i synnerhet vad gäller värdet av de detaljerade uppgifterna däri. Det exakta datumet för avbrottet i Siemens deltagande i kartellen år 1999 utgör en sådan detaljerad uppgift. Till detta kan tilläggas att handlingen inte är helt otvetydig vad gäller det angivna datumet för detta avbrott.

193 Den första raden i handlingen lyder nämligen enligt följande:

”A/ Avbrott 3 ==> 09/99 1 ==> under loppet av 00”

194 Eftersom nummer ”3” var den kod som användes för Siemens inom kartellen vid tidpunkten för upprättandet av denna handling den 10 juni 2003, drog kommissionen slutsatsen att Siemens hade avbrutit sitt deltagande i kartellen i september 1999. Såsom Siemens med rätta har gjort gällande inom ramen för sin femte anmärkning att det saknas klara skriftliga bevis för dess deltagande i kartellen fram till september 1999, leder denna tolkning ovillkorligen till slutsatsen att ABB, som betecknades med koden 1, avbröt sitt deltagande i kartellen under loppet av år 2000, trots att det är utrett att ABB deltog i kartellen hela tiden. Följaktligen har kommissionen antingen gjort en felaktig tolkning av detta avsnitt i handlingen, såvitt den inte hänvisat till avbrottet i Siemens deltagande i kartellen, eller så är angivelsen ”1 ==> under loppet av 00” felaktig. I sistnämnda situation finns det inget skäl till att tillmäta angivelsen ”3 ==> 09/99” högre trovärdighet. Under alla omständigheter ska kommissionens tolkning att ordet ”Avbrott” på den första raden i den handling som citeras i punkt 193 ovan enbart hänför sig till angivelsen ”3 ==> 09/99” och inte till angivelsen ”1 ==> under loppet av 00” underkännas.

195 Tribunalen finner sammanfattningsvis att denna handling har ett mycket lågt bevisvärde när det gäller frågan vid vilket datum som Siemens avbröt sitt deltagande i överträdelsen år 1999.

Förklaringarna från Areva, Melco, Fuji och Hitachi/JAEPS

– Arevas förklaringar

196 Kommissionen har när det gäller Arevas förklaringar i skäl 186 i det angripna beslutet hänvisat till en handling som Areva lade fram inom ramen för sin ansökan om immunitet mot böter benämnd ”Förklaring om hur kartellen för GIS-marknaderna fungerade”. I handlingen anges följande under rubriken ”Historik”:

”En första konkurrensbegränsande samverkan förekom mellan slutet av år 1980 och år 1997, då den upphörde. Från och med år 1997 fortsatte deltagarna att mötas. De enades emellertid varken om uppdelningen av marknaderna eller om priserna, och mötena om denna samverkan upphörde i september år 1999, eftersom Siemens slutgiltigt hade dragit sig ur.”

197 För det första ska det påpekas att denna angivelse inte är otvetydig. Såsom Siemens har gjort gällande inom ramen för sin sjätte anmärkning till stöd för förevarande delgrund, kan angivelsen nämligen tolkas så, att Siemens avbröt sitt deltagande i den

konkurrensbegränsande samverkan före september 1999 men att följden av detta avbrott – det vill säga att mötena inom ramen för samverkan upphörde – inföll först i september. Det är emellertid inte nödvändigtvis så angivelsen ska tolkas. Det ska vidare konstateras att Arevas påstående att mötena upphörde från och med september 1999 därefter visade sig vara missvisande, vilket bland annat bekräftas av den bevisning som kommissionen lagt fram i skälen 191–197 i det angripna beslutet. Även om denna omständighet inte medför att en av tolkningarna av det avsnitt som citeras ovan i punkt 196 ska anses vara mer trovärdig, ger det under alla omständigheter upphov till allmänt tvivel avseende trovärdigheten av Arevas förklaringar. Härvid ska påpekas att kommissionen själv, i skälen 290 och 291 i det angripna beslutet, ansåg att Arevas förklaringar var ”motsägelsefulla och tvetydiga”, vilket var en av anledningarna till att kommissionen inte medgav företaget någon nedsättning av böterna enligt meddelandet om samarbete, såsom framgår av skäl 531 i det angripna beslutet.

198 Arevas förklaringar ska följaktligen tillmätas ett tämligen lågt bevisvärde.

199 För det andra, såvitt kommissionen i skäl 285 och i fotnot 237 i det angripna beslutet grundade sig på Arevas svar på meddelandet om invändningar, godtar tribunalen Siemens argument att detta svar inte kan åberopas mot företaget, eftersom det inte fick tillgång till detta svar före antagandet av det angripna beslutet (se, för ett liknande resonemang, den rättspraxis som det har hänvisats till i punkt 189 ovan). Kommissionen bekräftade nämligen i sitt svar på tribunalens skriftliga frågor före förhandlingen att Arevas svar på meddelandet om invändningar inte hade tillställts Siemens innan det angripna beslutet antogs.

– Melcos förklaringar

200 I en handling av den 4 november 2004, som Melco upprättade inom ramen för sin ansökan i enlighet med meddelandet om samarbete, förklarade företaget följande:

”Fram till september 1999 fungerade Gruppen utan störningar i enlighet med sina ändamål. Därefter deklarerade Siemens i september 1999 vid ett av Gruppens möten formellt att det lämnade Gruppen, på grund av att den högsta ledningen inom Siemens hade upptäckt Gruppens verksamhet.”

201 Melco bekräftade således uttryckligen och tydligt att Siemens formellt tillkännagav att det avbröt sin medverkan i kartellen först i september 1999.

202 Siemens har inom ramen för den sjätte anmärkningen till stöd för förevarande delgrund gjort gällande att kommissionen, i skäl 292 i det angripna beslutet, själv ansåg att dessa uttalanden från Melco saknade bevisvärde på grund av att de är motsägelsefulla och tvetydiga. I detta avseende ska det påpekas att Melco lämnade in två olika förklaringar under det administrativa förfarandet. Den första är en handling av den 4 november 2004, som upprättades inom ramen för Melcos ansökan i enlighet med meddelandet om samarbete, varifrån det avsnitt som citeras i punkt 200 ovan är taget. Den andra utgörs av företagets svar av den 5 juli 2006 på meddelandet om invändningar. Avsaknaden av bevisvärde, som det hänvisas till i punkt 292 i det angripna beslutet, avser endast sistnämnda. Denna kvalificering avser vidare endast en isolerad aspekt av detta svar, nämligen Melcos påstående att kartellen helt upphörde år 1999 efter det att Siemens hade avbrutit sitt deltagande i kartellen. Kommissionen ansåg i synnerhet att dessa påståenden endast grundade sig på övriga parters uttalanden och hade framställts enbart till företagets eget försvar. Det angripna beslutet innehåller däremot inte någon uttrycklig bedömning avseende Melcos förklaringar

av den 4 november 2004 inom ramen för dess ansökan i enlighet med meddelandet om samarbete.

203 Tribunalen anser att angivelsen, i Melcos förklaringar av den 4 november 2004, av september 1999 som den tidpunkt då Siemens avbröt sitt deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan ska tillerkännas hög trovärdighet, eftersom Melco inte kunde ha något intresse av att ange ett senare datum än det då avbrottet faktiskt ägde rum. Mot bakgrund av att Siemens utträde ur kartellen – och Hitachis utträde några månader senare – ökade trovärdigheten av att ”kartellen kollapsade”, vilket enligt Melco skedde från år 1999/2000, låg det snarare i Melcos intresse att ange ett tidigare datum än det faktiska datumet.

– Fujis förklaringar

204 I sitt svar av den 11 juli 2006 på meddelandet om invändningar förklarade Fuji följande:

”När Siemens lämnade kartellen i september 1999, började GQ-avtalet rasa samman. Såvitt Fuji känner till hölls det inget möte med alla parter efter mötet i Sydney.”

205 Det har redan angetts i punkt 90 ovan att Fujis förklaringar, i motsats till vad Siemens har gjort gällande, ska tillmätas hög trovärdighet, trots att de lämnades relativt sent i förfarandet och tidsmässigt i nära samband med ansökan enligt meddelandet om samarbete. Vad vidare särskilt avser angivelsen av datumet för avbrottet i Siemens

deltagande i kartellen gäller samma överväganden som för Melcos förklaringar (se punkt 203 ovan). Mot bakgrund av att detta utträde ökade trovärdigheten av ståndpunkten att ”kartellen kollapsade” strax därefter, vilket även Fuji anfört, låg det inte i detta företags intresse att ange ett felaktigt senare datum.

– Hitachis förklaringar

206 Kommissionen har i skäl 186 och i fotnot 238 i det angripna beslutet åberopat Hitachis svar på meddelandet om invändningar, i vilket Hitachi bekräftade att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen i september 1999. Såsom Siemens har gjort gällande, vilket kommissionen inte har bestritt, kan detta svar inte åberopas mot Siemens, eftersom företaget inte fick tillgång till detta före antagandet av det angripna beslutet (se, för ett liknande resonemang, den rättspraxis som det har hänvisats till i punkt 189 ovan). Följaktligen kan denna bevisning inte godtas.

Slutsats i denna del

207 Av ovanstående följer att kommissionen kunde stödja sig på flera uppgifter för att fastställa att Siemens deltog i kartellen fram till september 1999, inklusive ABB:s och M.:s förklaringar, vilka har ansetts trovärdiga och vilka har bekräftats på denna punkt av förklaringarna från Areva, Melco och Fuji, av vilka några, det vill säga Melcos och Fujis förklaringar, åtnjuter hög trovärdighet.

208 Med hänsyn till dessa omständigheter ska tribunalen härnäst pröva huruvida de övriga omständigheter som Siemens har åberopat kan vederlägga kommissionens konstaterande och styrka Siemens påstående att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen redan i april 1999.

c) Omständigheter som Siemens har åberopat till stöd för att det avbröt sitt deltagande i kartellen redan i april 1999

Den empiriska ekonomiska bevisningen för att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen senast i april 1999

209 Siemens har inom ramen för sin åttonde anmärkning till stöd för denna delgrund åberopat analysen för att styrka att den avbröt sitt deltagande i kartellen redan i april 1999. Enligt Siemens visar analysen att Siemens uppträdde konkurrensmässigt på marknaden under perioden april–september 1999, på samma sätt som företaget gjorde efter september 1999 och i motsats till hur företaget hade uppträtt före april 1999.

210 Tribunalen hänvisar härvid till övervägandena i punkterna 135–138 ovan, som även är tillämpliga i fråga om avbrottet i Siemens deltagande i kartellen. Eftersom artikel 81 EG inte enbart innebär ett förbud mot avtal som medför en snedvridning av konkurrensen, utan även mot avtal som har ett konkurrensbegränsande syfte, behöver kommissionen nämligen inte visa några faktiska verkningar vid fastställandet av överträdelsen. Vidare utgör detta, även om det antogs att Siemens agerade konkurrensmässigt under perioden april–september 1999, inte bevis för att företaget tog avstånd från kartellen, utan endast att den inte efterlevde avtalen. Såsom kommissionen

med rätta har gjort gällande kan detta lika gärna ha berott på att Siemens försökte utnyttja samverkan för egen vinning.

211 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med denna anmärkning.

Se.:s vittnesmål

212 Inom ramen för den sjunde anmärkningen till stöd för förevarande delgrund har Siemens åberopat en förklaring av Se., som var anställd vid Alstom vid den aktuella tidpunkten och som i september 2006 angav följande: ”I april 1999 förstår jag att en konkurrensbegränsande samverkan inte längre är möjlig, eftersom Siemens, en av huvudkonkurrenterna, tillkännagav att det lämnade samverkan.” Enligt Siemens utgör den omständigheten att kommissionen underlät att beakta detta uttalande en felaktig rättstillämpning i flera avseenden.

213 Härvid ska det för det första påpekas att Se.:s uttalande inte nödvändigtvis står i strid med kommissionens konstaterande att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen i september 1999. Se. daterade nämligen tillkännagivandet av Siemens beslut att inte längre delta i kartellen, och inte det faktiska avbrottet för Siemens deltagande i denna, till april 1999. Det är således tänkbart att Siemens endast tillkännagav sitt beslut i april 1999 och att det faktiskt avbröt sitt deltagande först vid en senare tidpunkt. Redan av detta skäl följer att Siemens inte kan vinna framgång med sitt argument.

214 För det andra uteslöt inte kommissionen M.:s vittnesmål enbart av det skälet att det hade lämnats ”helt under överinseende av Alstoms advokater”, vilket Siemens har gjort gällande, utan även för att kommissionen ansåg att vittnesmålet i sig inte var trovärdigt, eftersom S. inte själv hade bevittnat de omständigheter som han uttalade

sig om. Såsom framgår av skäl 289 b i det angripna beslutet tog kommissionen hänsyn till att Se. själv hade medgett att han kände till kartellen före april 1999, men att han inte hade någon information om hur kartellen fungerade, inte kände till deltagarna, datum och plats för mötena eller vilka regler som tillämpades. Det följer dessutom av tabellen över möten som ABB ingav den 5 oktober 2005, vilken inte har bestritts av Siemens, att Se. inte själv deltog vid mötet i Sydney i april 1999, utan att Alstom företräddes av tre andra anställda. En sådan bevisvärdering av kommissionen är inte felaktig. Eftersom Siemens inte utförligt har bestritt kommissionens bevisvärdering, ankommer det under alla omständigheter inte på tribunalen att ersätta denna med sin egen värdering.

215 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med denna anmärkning i den mån den avser Se.:s vittnesmål.

Vittnesmålen från Tr., E. och Sch.

216 Inom ramen för den sjunde anmärkningen, som åberopats till stöd för förevarande delgrund, har Siemens även kritiserat kommissionen för att den inte beaktade förklaringarna från företagets tidigare anställda Tr., E. och Sch., som Siemens lämnade in under det administrativa förfarandet.

217 För det första kan Siemens inte vinna framgång med sitt påstående att kommissionen inte beaktade förklaringarna från företagets tidigare anställda. Efter det att Siemens i skrivelse av den 7 augusti 2006 hade lämnat in dessa vittnesmål, påpekade nämligen kommissionen i skrivelse av den 12 december 2006 att den inte ansåg att det var nödvändigt att höra dessa vittnen, eftersom deras vittnesmål inte gav upphov till några ytterligare frågor från kommissionens sida.

218 Kommissionen angav dessutom att förklaringarna från Siemens tidigare anställda inte ändrade dess bedömning avseende tidpunkten för avbrottet i Siemens deltagande i kartellen, som grundade sig på innebörden av de förklaringar och den bevisning som kommissionen hade samlat in.

219 Det ska härvid konstateras att trovärdigheten av förklaringarna från Siemens tidigare anställda starkt påverkas av att dessa personer har bestritt att det förekom något avtal avseende GIS-projekt i Europa, trots att kommissionen, liksom angetts inom ramen för den första grunden, har styrkt att den gemensamma överenskommelsen även omfattade GIS-projekt i Europa.

220 Vidare ska det, vad gäller det exakta datumet för när Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen år 1999, påpekas att Tr., såsom framgår av hans förklaring, gick i pension år 1994 och har angett att han inte vet exakt när Siemens drog sig ur kartellen. Sch. har angett att hans överordnade E. under loppet av år 1998 berättade för honom att han skulle gå i förtidspension år 1999 och att han samtidigt hade beslutat att Siemens skulle avsluta sitt deltagande i GQ-avtalet. Han angav emellertid inte när detta beslut hade genomförts. Dessutom stämmer de datum som Sch. angett inte överens med det datum som angetts av E. E. har nämligen angett att han gick i pension först kring mitten av år 2000 och att han beslutade att Siemens skulle dra sig ur GQ-avtalet före (”im Vorfeld”) mötet i Sydney, vilket han särskilt meddelade Sch. genom att ge honom i uppdrag att vidta nödvändiga åtgärder. Det är således möjligt att de omständigheter som Sch. har hänvisat till ägde rum ett år efter de av honom angivna datumen. E. har vidare bekräftat att han informerade V., en av Alstoms anställda, före mötet i Sydney och de japanska företagen ”i direkt tidmässigt sammanhang” med mötet. Han kommer emellertid inte ihåg huruvida det skedde före eller efter mötet. Han har däremot uttryckligen medgett att han inte informerade övriga företag, däribland ABB, och att han inte nämnde Siemens utträde vid det årliga mötet.

221 Mot bakgrund av det ovan anförda är det genom dessa omständigheter styrkt att Siemens inte gjorde något ”officiellt” avståndstagande vid detta möte. I en kartell som omfattar flera företag måste ett deltagande företag nämligen klart och uttryckligt meddela alla andra deltagare sitt avståndstagande. Det kan följaktligen inte vara fråga om någon ”uppenbar och oacceptabel diskriminering” i förhållande till andra liknande ärenden, såsom Siemens har gjort gällande.

222 Dessutom har E. även angett att han informerade kartellens Europasekreterare att Siemens avbröt sitt deltagande i samverkan först efter det att han hade informerat de japanska företagen. Europasekreteraren informerade därefter i sin tur övriga företag, vid ett för E. okänt datum. Det ska härvid erinras om att sekretariatet vid denna tidpunkt för Siemens räkning bemannades av Th., som också var närvarande vid mötet i Sydney. E.:s vittnesmål går följaktligen inte emot kommissionens övervägande i detta avseende. E.:s förklaring bekräftar tvärtom att Siemens inte gjorde något öppet avståndstagande från kartellen vid mötet i Sydney i april 1999, och det stämmer dessutom helt överens med M.:s förklaring att den senare informerades av Th. vid ett arbetsmöte i Genève i september 1999. Det ska i detta avseende understrykas att det följer av E.:s uttalande att Th. fortsatte att utöva rollen som kartellens Europasekreterare för Siemens räkning en viss tid efter mötet i Sydney, vilket i sig räcker för att underkänna Siemens argument att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen i april 1999. Enligt rättspraxis kommer den omständigheten att inte öppet ta avstånd från en överträdelse som det ifrågavarande företaget har deltagit i eller att inte avslöja den för de administrativa myndigheterna i detta avseende att uppmuntra till fortsatt överträdelse och äventyra upptäckten av den, varför detta tysta medgivande kan anses utgöra ett samförstånd eller ett passivt deltagande i överträdelsen (domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 84).

223 Kommissionens konstaterande att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen först i september 1999 ifrågasätts följaktligen inte alls av vittnesmålen från Tr., E. och Sch., vilka snarare i viss mån bekräftar detta.

224 Tribunalen underkänner följaktligen denna anmärkning såvitt den avser vittnesmålen från Tr., E. och Sch. Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med anmärkningen i någon del.

Avsaknaden av bevis för att Siemens deltog i något avtal avseende GIS-projekt efter april 1999

225 Siemens har inom ramen för den första anmärkningen till stöd för förevarande delgrund gjort gällande att kommissionen inte i det angripna beslutet har klandrat företaget för att ha deltagit i ett avtal avseende projekt efter april 1999. Enligt Siemens daterar det sista projekt som kommissionen hänvisat till i vilket företaget deltog från den 8 mars 1999. De uppgifter som tillhandahållits av Fuji i dess ansökan i enlighet med meddelandet om samarbete påvisar inte att Siemens deltog i några projekt eller något informationsutbyte i detta avseende efter mars 1999.

226 Tribunalen påpekar härvid att avsaknaden av bevis om avtal avseende projekt efter mars 1999 inte innebär att några sådana avtal inte ingåtts. Såsom kommissionen har gjort gällande är den globala förteckningen inte uttömmande. Vidare utgör detta, även om det visade sig att Siemens inte deltog i några avtal avseende projekt efter mars 1999, inte bevis för att det hade avbrutit sitt deltagande i kartellen. Liksom kommissionen har påpekat i sina inlagor, klandras Siemens i det angripna beslutet för långt mer än enskilda avtal avseende konkreta projekt. I detta sammanhang räcker det att påpeka att Siemens vid denna tidpunkt innehade rollen som kartellens Europasekreterare, vilket möjliggjorde att kartellen kunde fungera.

227 De argument som Siemens har framställt inom ramen för denna anmärkning kan följaktligen inte kullkasta kommissionens konstaterande, som grundar sig på den bevisning som prövats i punkterna 179–207 ovan, att Siemens deltog i kartellen till och med september 1999. Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med denna anmärkning.

Avsaknaden av bevis för att det hölls ett möte efter den 22 april 1999

228 Siemens har inom ramen för den andra anmärkningen till stöd för förevarande delgrund gjort gällande att kommissionen inte har lagt fram någon bevisning som visar att företaget deltog i ytterligare ett möte år 1999 efter det som hölls i Sydney den 19–24 april.

229 Tribunalen påpekar i detta avseende att de omständigheter som kommissionen grundade sig på för att fastställa att Siemens hade deltagit i kartellen till och med september 1999 inte ifrågasätts genom att det saknas bevis för att det hölls ett möte efter april 1999.

230 Den omständigheten att kommissionen inte kände till några senare möten innebär nämligen inte att sådana möten inte har ägt rum. Kommissionen angav i skäl 183 i det angripna beslutet att ”de årliga mötena upphörde efter mötet i Sydney som hölls den 19–24 april 1999”. Kommissionen hänvisade där tydligt till de årliga mötena och uteslöt således inte att det hölls andra möten på operativ nivå efter detta datum. Det följer i detta avseende av artikel 3 i GQ-avtalet att ett ”General Meeting” skulle hållas en gång per år. Även om Siemens inte hade avbrutit sitt deltagande i kartellen under loppet av år 1999, hade det inte varit möjligt att förvänta sig att ett annat möte av detta slag skulle komma att äga rum samma år. Enligt artikel 5 i GQ-avtalet skulle

emellertid ”Committee Meetings” hållas varannan vecka i syfte att utbyta inbördes åsikter avseende de projekt som varje grupp gjorde anspråk på. Såsom följer av bilaga 4 till GQ-avtalet var Siemens (som betecknades med koden ”8”) medlem i Europastyrelsen och skulle således delta i dessa möten. Det följer vidare av artikel 5 i EQ-avtalet att arbetsmötena (job meetings), vid vilka alla berörda medlemmar skulle delta, hölls både avseende tilldelade projekt och projekt som endast varit föremål för en överenskommelse om minimipris, och att det ankom på kartellens Europasekreterare – det vill säga Siemens – att bjuda in till dessa möten samt att leda dessa. Mot denna bakgrund kan man inte, av den enda omständigheten att kommissionen inte har lyckats fastställa exakt datum och plats för andra möten år 1999 efter det som hölls i Sydney, dra slutsatsen att några sådana möten inte ägde rum.

231 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med denna anmärkning.

232 Mot bakgrund av ovanstående finner Tribunalen att kommissionen förfogade över tillräcklig bevisning för att dra slutsatsen att Siemens hade deltagit i kartellen fram till och med september 1999. Siemens har inte heller lämnat någon övertygande alternativ förklaring till dessa uppgifter som krävs i enlighet med kraven i rättspraxis. Med beaktande av de faktiska omständigheter som anges i punkt 207 ovan, som kommissionen har åberopat till stöd för att Siemens deltog i kartellen till och med september 1999, åligger det det sistnämnda att lämna en förklaring eller annan motivering för att vederlägga de slutsatser som kommissionen, vilken hade bevisbördan, dragit därav (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 79, och domen i det ovan i punkt 65 nämnda målet Peróxidos Orgánicos mot kommissionen, punkt 71).

233 Talan kan följaktligen inte vinna bifall på den andra grundens första del.

B – *Den andra grundens andra del: Preskription av möjligheten att inleda ett förfarande*

1. Parternas argument

234 Siemens har gjort gällande att preskription inträdde den 22 april 2004 avseende den första fasen av deltagandet i överträdelsen som Siemens anklagats för, vilken upphörde den 22 april 1999, det vill säga före inspektionerna den 11 och den 12 maj 2004. Siemens anser att kommissionens argument att företaget deltog två gånger i en enda, fortlöpande, överträdelse inte utesluter preskription. Den konkurrensbegränsande samverkan som ägde rum åren 1988–1999 skilde sig nämligen klart från den samverkan som ägde rum åren 2002–2004.

235 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

2. Tribunalens bedömning

236 I artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003 fastställs en preskriptionstid på fem år vid överträdelser av det slag som Siemens anklagats för. Enligt artikel 25.2 andra meningen ska preskriptionstiden, vid fortsatta eller upprepade överträdelser, räknas från och med den dag då överträdelsen upphörde. Enligt artikel 25.3 första meningen i

förordningen ska preskriptionstiden avbrytas av åtgärder som vidtas av kommissionen i syfte att undersöka eller ingripa mot överträdelsen.

237 Den i förevarande fall åberopade preskriptionsinvändningen avseende den första fasen av deltagandet i den överträdelse som Siemens anklagats för förutsätter således att två kumulativa villkor är uppfyllda. För det första måste den första fasen av överträdelsen ha upphört senast den 10 maj 1999, det vill säga fem år före dagen för kommissionens kontroller på plats den 11 och den 12 maj 2004. För det andra ska de två faserna av den överträdelse som Siemens anklagas för inte ingå i en enda, fortlöpande överträdelse i den mening som avses i artikel 25.2 i förordning nr 1/2003. I ett sådant fall ska preskriptionstiden nämligen räknas först från den dag då den andra fasen av överträdelsen upphörde år 2004.

238 Såsom angetts ovan i punkt 232 konstaterade kommissionen med rätta i det angripna beslutet att den första fasen av Siemens deltagande i överträdelsen upphörde först i september 1999, det vill säga efter den 10 maj 1999.

239 Tribunalen kan följaktligen inte godta den preskriptionsinvändning som gjorts inom ramen för den andra grundens andra del.

240 Under alla omständigheter är inte heller det andra villkoret, som angetts i punkt 237 ovan, uppfyllt. Kommissionen konstaterade nämligen med rätta att den kartell som Siemens deltog i från år 2002 i huvudsak var samma kartell som företaget deltog i fram till år 1999.

241 Flera kriterier som är relevanta vid bedömningen av huruvida en enda överträdelse ska anses föreligga har identifierats i rättspraxis, inklusive de aktuella förfarandenas gemensamma eller skilda syften (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-21/99, Dansk Rørindustri mot kommissionen, REG 2002, s. II-1681, punkt 67; se även, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 21 september 2006 i mål C-113/04 P, Technische Unie mot kommissionen, REG 2006, s. I-8831, punkterna 170 och 171, samt domen i det ovan i punkt 184 nämnda målet Jungbunzlauer mot kommissionen, punkt 312), huruvida de berörda varorna eller tjänsterna är identiska (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 15 juni 2005 i de förenade målen T-71/03, T-74/03, T-87/03 och T-91/03, Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen, REG 2005, ej publicerad i rättsfallssamlingen, punkterna 118, 119 och 124, samt domen i det ovan i punkt 184 nämnda målet Jungbunzlauer mot kommissionen, punkt 312), huruvida det är samma företag som har deltagit (domen i det ovan i punkt 184 nämnda målet Jungbunzlauer mot kommissionen, punkt 312) och huruvida sättet för genomförande är identiskt (domen i det ovannämnda målet Dansk Rørindustri mot kommissionen, punkt 68). Andra relevanta kriterier utgörs av huruvida samma fysiska personer har varit inblandade för företagens räkning och huruvida det geografiska tillämpningsområdet för de ifrågavarande förfarandena är identiskt.

242 I förevarande fall kan man av samtliga ovan nämnda kriterier dra slutsatsen att den kartell som Siemens deltog i från år 2002 i allt väsentligt var samma kartell som företaget hade deltagit i fram till år 1999.

243 För det första eftersträvades samma syfte under de båda perioderna i fråga, bestående i att stabilisera kartellmedlemmarnas marknadsandelar, dela upp den globala marknaden mellan japanska och europeiska tillverkare – bland annat genom att de europeiska marknaderna förbehölls de sistnämnda – och undvika prisfall. I detta avseende kan Siemens inte vinna framgång med sitt argument att de två faserna för företagets deltagande i överträdelsen helt skilde sig åt.

244 Det är nämligen inte riktigt att kartellen endast omfattade europeiska projekt från och med år 2002. Tvärtom har kommissionen, såsom framgår av punkt 161 ovan, styrkt att den konkurrensbegränsande samverkan från allra första början omfattade GIS-projekt inom EES.

245 Vidare saknar det betydelse huruvida GQ-avtalet upphävdes och ersattes med ett nytt avtal, såsom Siemens har hävdat på grundval av Hitachis uttalanden, eller om det endast ändrades, så länge syftet med de aktuella förfarandena förblev detsamma.

246 Slutligen kan Tribunalen inte godta den tolkning som Siemens indirekt har förespråkat av begreppet ”gemensamt syfte”. Enligt Siemens tolkning är konstaterandet att det föreligger en enda överträdelse inte enbart underkastat objektiva kriterier, såsom de i punkt 241 ovan, utan förutsätter även en subjektiv faktor i form av en gemensam global avsikt, som saknas i förevarande fall. Tribunalen påpekar härvid att Siemens ståndpunkt saknar stöd i den rättspraxis som anges ovan i punkt 241, som inte hänvisar till något subjektivt kriterium med hänsyn till bedömningen av förekomsten av en enda överträdelse. Frågan huruvida ett antal avtal och förfaranden som strider mot artikel 81.1 EG utgör en enda, fortlöpande överträdelse beror således tvärtom enbart av objektiva faktorer, däribland det gemensamma syftet med nämnda avtal och förfaranden. Detta kriterium ska bedömas enbart utifrån avtalens och förfarandenas innehåll och ska inte, såsom Siemens tycks ha gjort, förväxlas med de olika företagens subjektiva avsikt att delta i en enda, fortlöpande kartell. Företagens subjektiva avsikt däremot kan och ska endast beaktas inom ramen för prövningen av företagens individuella deltagande i ett sådant enda, fortlöpande avtal (se punkt 253 nedan).

247 För det andra är kartellens funktionssätt i stort sett oförändrat, även om det gradvis har förändrats under åren, bland annat i förhållande till det minskade antalet deltagande företag till följd av konsolideringen inom sektorn och den tekniska utvecklingen av kommunikationsmedel. Såsom kommissionen har angett i skäl 280 i det angripna beslutet inföll dessa ändringar inte vid någon särskild tidpunkt mellan åren 1999 och 2002, utan allteftersom. De påverkade inte heller de huvudsakliga principerna för kartellens funktion, det vill säga fördelningen av GIS-projekt mellan kartellmedlemmarna på grundval av de kvoter som de fastställt och genom uppgjorda

anbudsinfordringar samt fastställandet av minimipriser för GIS-projekt som inte hade fördelats.

248 För det tredje avsåg kartellen samma marknad under de två perioderna i fråga, det vill säga marknaden för GIS-projekt i form av reservdelar eller driftsfärdiga transformatorstationer.

249 För det fjärde var det, med beaktande av den konsolidering som ägde rum inom GIS-sektorn under denna period och med som enda undantag det tillfälliga avbrottet från Siemens, VA Tech-företaget och Hitachi, i stort sett samma företag som deltog i den konkurrensbegränsande samverkan under hela den period som samverkan pågick 1988–2004.

250 För det femte företräddes de olika företagen i kartellen i stort sett av samma personer år 1999 och år 2002, bortsett från vissa normala personalförändringar inom varje företag. Företrädarnas personliga kontinuitet bekräftas av de olika förteckningarna över möten som ingår i handlingarna i målet och, särskilt den i bilaga I till det angripna beslutet samt förteckningen i bilaga II till det angripna beslutet över medarbetarna i de företag som var aktiva inom kartellen.

251 För det sjätte var kartellens geografiska tillämpningsområde detsamma år 1999 som under perioden 2002–2004. Tillämpningsområdet hade utvidgats lite efter 1988 på grund av att marknaderna i Central- och Östeuropa blev tillgängliga för kartellmedlemmarna.

252 För det sjunde visar slutligen även den omständigheten, som kommissionen har understrukit och vilken inte har bestritts av Siemens, att de andra medlemmarna i kartellen fortsatte samverkan utan de företag som tillfälligt var frånvarande och att samma överträdelse således objektivt sett fortlöpte, att det var fråga om en och samma kartell. Mot denna bakgrund kan Siemens inte vinna framgång med sitt argument att kommissionen genom att beakta denna omständighet har tillskrivit företaget ansvar för andras handlingar. Det är nämligen inte fråga om att hålla Siemens ansvarigt för perioden september 1999–mars 2002, utan att mot företaget göra gällande att det var fråga om en enda överträdelse som fortsatte utan detta företag. Såsom anges i nedanstående punkt var Siemens medvetet om, eller borde ha varit medvetet om, att det från år 2002 deltog i samma kartell som det hade deltagit i fram till år 1999.

253 Slutligen, vad gäller den subjektiva faktorn, är det tillräckligt att Siemens när företaget återupptog sitt deltagande i kartellen var medvetet om att det deltog i samma kartell som tidigare. Det räcker till och med att Siemens var medvetet om de huvudsakliga kriterier som anges i punkt 241 ovan, som motiverar konstaterandet att det är fråga om en enda överträdelse, för att förekomsten av en enda överträdelse ska kunna göras gällande mot företaget även om det inte själv har dragit denna slutsats. Mot bakgrund av att Siemens anställda S. och Ze. deltog i kartellen för företagets räkning både innan det drog sig ur år 1999 och efter det att det hade återupptagit sitt deltagande år 2002, kan Siemens inte ha varit omedvetet om att de faktorer som avgör att det rör sig om en enda kartell var desamma, bland annat att kartellen avsåg samma syften, varor, geografiska marknader och deltagande företag.

254 Siemens preskriptionsinvändning ska under alla omständigheter underkännas med anledning av att de två faserna av överträdelsen som Siemens anklagats för ingick i en enda, fortlöpande överträdelse.

255 Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser den andra grundens andra del, som avser att preskription inträtt avseende den första fasen av Siemens deltagande i den påtalade överträdelsen.

C – *Den andra grundens tredje del: Inget deltagande i kartellen efter den 1 januari 2004*

1. Parternas argument

256 Siemens har gjort gällande att det var fel av kommissionen att i det angripna beslutet konstatera att överträdelsen slutgiltigt upphörde den 11 maj 2004, trots att det inte hade konstaterats några faktiska återverkningar på den gemensamma marknaden efter januari 2004, eftersom det sista relevanta mötet hölls den 21 januari 2004, vilket inte ledde till någon prisöverenskommelse. Från och med januari 2004 hade kartellen följaktligen inte längre några verkningar på marknaden, och kommissionen har inte heller påvisat några sådana verkningar.

257 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

2. Tribunalens bedömning

258 Siemens kan inte vinna framgång med denna delgrund, och det av två skäl.

259 För det första följer det, såsom har angetts ovan i punkt 135, enligt fast rättspraxis redan av ordalydelsen i artikel 81.1 EG att avtal mellan företag är förbjudna, oavsett eventuella verkningar, om de har ett konkurrensbegränsande syfte (domen i det ovan i punkt 43 nämnda målet Anic Partecipazioni mot kommissionen, punkt 123, och domen i de ovan i punkt 49 nämnda förenade målen JFE Engineering m.fl. mot kommissionen, punkt 181). Det krävs följaktligen inte att några faktiska konkurrensbegränsande verkningarna visas när det konkurrensbegränsande syftet med det påtalade agerandet har styrkts (se domen i det ovan i punkt 135 nämnda målet Volkswagen mot kommissionen, punkt 178 och där angiven rättspraxis). Det har även i punkt 134 ovan påpekats att kommissionen i förevarande fall i huvudsak grundade sig på avtalets konkurrensbegränsande syfte, som anges i artikel 1 i det angripna beslutet. Kommissionen konstaterade inledningsvis i skälen 303 och 304 i det angripna beslutet att samtliga överenskommelser och/eller samordnade förfaranden som beskrivits hade till syfte att begränsa konkurrensen i den mening som avses i artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet, och att det för tillämpningen av dessa bestämmelser inte var nödvändigt att beakta den faktiska inverkan av ett avtal under sådana omständigheter. Kommissionen tillade i skäl 308 i nämnda beslut att själva genomförandet av ett sådant avtal som beskrivits medför en betydande snedvridning av konkurrensen.

260 Såsom kommissionen med rätta har gjort gällande utgör inte förstainstansrättens dom av den 5 april 2006 i mål T-279/02, Degussa mot kommissionen (REG 2006, s. II-897), punkterna 236 och 240, stöd för Siemens argument. För det första avser inte de avsnitt som Siemens åberopat i den domen konstaterandet av en överträdelse eller dess varaktighet, utan endast bedömningen av hur allvarlig överträdelsen är. För det andra grundade sig kommissionen uttryckligen i det ärende som gav upphov till den domen på den konkurrensbegränsande samverkans påverkan på priset för varorna i fråga. Såsom angetts i ovanstående punkt förhöll det sig inte så i förevarande fall.

261 De argument som Siemens anfört till stöd för att kartellen inte hade några ytterligare verkningar efter den 1 januari 2004 saknar följaktligen betydelse.

262 För det andra, liksom kommissionen angav i skäl 215 i det angripna beslutet på grundval av VA Tech-koncernens uttalanden och vilket inte har bestritts av Siemens, avsåg kommunikationen och mötena mellan de kartellmedlemmar som kvarstod efter ABB:s utträde, bland annat informationsutbyte avseende pågående förfaranden för anbudsinfordringar, marknadsställningen för aktörer utanför kartellen, huruvida kontakterna skulle upprätthållas eller upphöra och säkerhetsfrågor. Dessa diskussionsämnen visar att kartellens kvarstående medlemmar, även om de inte lyckades nå någon överenskommelse avseende konkreta projekt, hade för avsikt att fortsätta samverkan i framtiden eller åtminstone inte hade fattat något beslut om att avsluta denna.

263 Denna tolkning av de faktiska omständigheterna ifrågasätts inte, tvärtemot vad Siemens har gjort gällande, av Hitachis förklaring avseende tidpunkten för när den konkurrensbegränsande samverkan upphörde. Denna förklaring tillhandahölls i form av en tabell över olika möten inom kartellen med angivelse av datum, plats, deltagare, en kort översikt av syftet med och källan till dessa upplysningar bland Hitachis anställda. Tribunalen påpekar inledningsvis att upplysningarna avseende syftet med de olika mötena endast är mycket kortfattade och ibland allmänt hållna. För mötena den 17 mars och den 8 april 2004 anges exempelvis att ”syftet med mötet var att utbyta information” respektive att ”[arbetsmötet] inkluderade en allmän diskussion om marknaden”. Av dessa upplysningar framgår inte klart det exakta innehållet i diskussionerna. De utesluter under inga omständigheter att det rörde sig om ett informationsutbyte och diskussioner i strid med artikel 81.1 EG och artikel 53 i EES-avtalet.

264 Vidare ska det konstateras att de utdrag ur Hitachis uttalande som Siemens har lämnat in utgörs av sidorna 7278, 7280 och 7281 av handlingarna från förfarandet vid kommissionen, men inte sidan 7279, som kan innehålla upplysningar avseende andra möten som ägde rum mellan januari och mars 2004. Oaktat frågan avseende handlingarnas trovärdighet och bevisvärde lämnar dessa således inte en fullständig redogörelse för Hitachis uttalande avseende de möten som ägde rum år 2004, i fråga om

vilka Siemens har gjort gällande att de inte föranledde några ytterligare återverkningar av kartellen. Siemens kan följaktligen inte anses ha styrkt detta påstående.

265 Härav följer att den andra grundens tredje del, som avser att kartellen inte hade några ytterligare verkningar från januari 2004 ska underkännas.

266 Talan kan följaktligen inte bifallas såvitt avser någon del av den andra grunden.

III – *Den tredje grunden: Felaktig rättstillämpning vid beräkningen av bötesbeloppet*

267 Siemens tredje grund består av sex delar. Siemens har inom ramen för den första delgrunden gjort gällande att böternas utgångsbelopp är oproportionerligt. Den andra delgrunden avser att den avskräckande multiplikationsfaktorn är oproportionerlig. Inom ramen för den tredje delgrunden har Siemens gjort gällande att kommissionen grundade sig på en felaktig varaktighet av överträdelsen. Inom ramen för den fjärde delgrunden har Siemens anfört att företaget felaktigt kvalificerades som ledare för kartellen. Siemens har inom ramen för den femte delgrunden gjort gällande att kommissionen skulle ha beviljat företaget en nedsättning av bötesbeloppet i enlighet med meddelandet om samarbete. Den sjätte delgrunden avser att generaldirektoratet (GD) ”Konkurrens” de facto utövade påtryckningar på kommissionsledamöternas kollegium.

A – *Den tredje grundens första del: Oproportionerligt utgångsbelopp för böterna*

268 Siemens har inom ramen för den tredje grundens första del i huvudsak gjort gällande att utgångsbeloppet för de böter som ålagts företaget är oproportionerligt i förhållande till hur allvarlig överträdelsen är och dess ekonomiska verkningar samt gjort gällande att det är bristfälligt motiverat. Siemens anser att kommissionen inte borde ha kvalificerat överträdelsen som ”mycket allvarlig” och följaktligen skulle ha fastställt ett utgångsbelopp för böterna som var betydligt lägre än 10 miljoner euro. Siemens har härvid framställt tre anmärkningar avseende för det första att kommissionen inte har bevisat verkan av kartellen, för det andra att utgångsbeloppet för böterna är oproportionerligt i förhållande till överträdelsens ekonomiska betydelse och för det tredje att det gjordes en felaktig kvalificering av överträdelsen.

1. Den första anmärkningen: Bristande bevisning avseende kartellens verkan

a) Parternas argument

269 Siemens har bestritt kommissionens konstaterande i skälen 477 och 484 i det angripna beslutet avseende kartellens verkan och påstått att de är motsägelsefulla, oprecisa och felaktiga. Enligt Siemens var det fel av kommissionen att, efter det att den korrekt medgett att kartellen inte hade någon mätbar verkan, vid fastställandet av böternas utgångsbelopp hänvisa till överträdelsens påstådda verkningar. Vidare lade kommissionen inte fram några konkreta och tillförlitliga indikationer på att kartellen hade påverkat marknaden, och analysen visar till och med att det inte förekommit någon sådan påverkan. Kommissionens påstående att deltagandet under så lång tid

i ett kostnadskrävande system visar att kartellen var lönande för medlemmarna och följaktligen hade verkningar grundar sig på rena antaganden och inte på objektiva ekonomiska faktorer.

270 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

b) Tribunalens bedömning

271 Det ska inledningsvis erinras om att det framgår av punkt 1 A första stycket i kommissionens riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 [KS] (EGT C 9, 1998, s. 3) (nedan kallade riktlinjerna) att kommissionen, när den beräknar böterna med hänsyn till hur allvarlig överträdelsen är, ska beakta bland annat ”[överträdelsens] konkreta påverkan på marknaden, om den är mätbar”.

272 Härvid ska påpekas att, tvärtemot vad Siemens har gjort gällande, kommissionen inte medgav i det angripna beslutet att kartellen inte hade haft någon mätbar påverkan. Kommissionen angav i skäl 477 i det angripna beslutet att det, på grund av att det inte fanns några uppgifter om GIS-projektens sannolika priser inom EES i avsaknad av den konkurrensbegränsande samverkan, inte var möjligt att mäta kartellens konkreta påverkan på marknaden och att kommissionen därför inte specifikt hade grundat sig på några specifika verkningar vid fastställandet av hur allvarlig överträdelsen var enligt punkt 1 A i riktlinjerna.

273 Det var bara för fullständighetens skull som kommissionen underströk att det fanns konkreta och tillförlitliga indikationer på att den ifrågavarande samverkan med skälig sannolikhet hade påverkat marknaden, eftersom den faktiskt hade genomförts, hade pågått i över sexton år och deltagarna varit villiga att stå betydande kostnader för att vidmakthålla dess existens. Detta övervägande kan inte tolkas som motstridigt med konstaterandet att nämnda påverkan inte var mätbar. Det är uppenbarligen endast ämnat att precisera att kommissionen faktiskt ansåg att den konkurrensbegränsande samverkan hade haft verkningar, även om de inte var konkret mätbara och således inte kunde beaktas vid fastställandet av hur allvarlig samverkans var.

274 För det andra följer det, tvärtemot vad Siemens har påstått, inte av skäl 484 i det angripna beslutet att kommissionen hänvisade till kartellens verkan vid fastställandet av hur allvarlig överträdelsen var. Formuleringen ”med hänsyn till de omständigheter som beskrivits i punkt 8.3.1 ovan” (under vilken skäl 477 i det angripna beslutet infogats) ska nämligen tolkas som en hänvisning, bland annat, till kommissionens konstaterande att kartellens påverkan inte var mätbar.

275 Det är således inte nödvändigt att pröva huruvida det kunde antas att kartellen hade haft en påverkan på marknaden på grundval av den bevisning som kommissionen lagt fram.

276 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med sin första anmärkning.

2. Den andra anmärkningen: Oproportionerligt utgångsbelopp för böterna i förhållande till överträdelsens ekonomiska betydelse

a) Parternas argument

277 Siemens har gjort gällande att utgångsbeloppet för böterna är oproportionerligt i förhållande till de berörda produkternas marknadsvärde och till företagets egen marknadsandel. Genom att fastställa detta belopp till 45 miljoner euro avvek kommissionen från sin tidigare beslutspraxis trots att den ska tillämpa en konsekvent och icke-diskriminerande beslutspraxis. Enligt Siemens ska detta belopp vara betydligt lägre än 35 miljoner euro. Siemens har följaktligen yrkat att tribunalen, inom ramen för sin obegränsade behörighet, väsentligt ska sätta ned utgångsbeloppet för böterna.

278 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

b) Tribunalens bedömning

279 I punkt 1 A fjärde och sjätte styckena i riktlinjerna föreskrivs att man ska beakta de överträdande företagens faktiska ekonomiska kapacitet att vålla andra aktörer betydande skada och ta hänsyn till den särskilda vikt som respektive företags beteende har för påverkan på konkurrensen, särskilt när det är stor skillnad i storlek på de företag som begått en överträdelse. Det föreskrivs däremot inte i riktlinjerna att företagens faktiska ekonomiska kapacitet eller den särskilda vikt som deras beteende har måste bedömas enligt något särskilt kriterium, såsom deras marknadsandel för

den ifrågavarande produkten inom EES eller på den gemensamma marknaden. Kommissionen får således i detta hänseende tillämpa ett kriterium som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall.

280 I förevarande mål förklarade kommissionen, efter att den i skäl 479 i det angripna beslutet hade konstaterat att överträdelsen var att anse som ”mycket allvarlig” i den mening som avses i riktlinjerna, i skälen 480–490 i det angripna beslutet, att den differentierade behandlingen av de olika företagen gjorts på grundval av deras världsmarknadsandelar, vilka återspeglade deras respektive ekonomiska kapacitet att vålla betydande skada för konkurrensen.

281 Kommissionen förklarade bland annat i skäl 481 i det angripna beslutet att, mot bakgrund av att åtgärderna inom den konkurrensbegränsande samverkan var globala, gav världsomsättningen den mest sanningsenliga bilden av företagens kapacitet att vålla andra aktörer inom EES betydande skada och deras respektive bidrag till hela kartellens effektivitet eller, i det motsatta fallet, på hur instabil kartellen skulle ha varit om ett visst företag inte hade deltagit i den. Kommissionen underströk särskilt att de japanska företagens roll väsentligt skulle ha underskattats om kommissionen endast hade utgått från omsättningen inom EES, eftersom dessa företag enligt de avtal som låg till grund för den konkurrensbegränsande samverkan till stor del avhållit sig från verksamhet på de europeiska marknaderna.

282 Kommissionen påpekade slutligen att utgångsbeloppet för böterna när det gällde Siemens och ABB, som var och en innehade mellan 23 och 29 procent av världsomsättningen med avseende på GIS-projekt, skulle fastställas till 45 miljoner euro på grundval av värdet av marknaden inom EES.

283 Vid fastställandet av utgångsbeloppet beaktade kommissionen följaktligen, utan att den kan kritiseras för att ha gjort sig skyldig till en uppenbart oriktig bedömning, både världsomsättningen för GIS-projekt och värdet av marknaden inom EES. Det första av dessa kriterier användes enligt skälen 480 och 481 i det angripna beslutet för att dela in företagen i olika kategorier. Genom tillämpningen av dessa kriterier togs skälig hänsyn till omständigheterna i fallet, i synnerhet att deltagarna i kartellen hade kommit överens om att dela upp de europeiska och japanska marknaderna mellan respektive grupp av tillverkare. Den bötesnivå som fastställts enligt en sådan beräkning kan inte anses vara oproportionerlig.

284 Siemens argument är emellertid inte övertygande.

285 För det första kan Siemens inte vinna framgång med sitt argument att domstolen i dom av den 28 juni 2005 i de förenade målen C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P och C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen (REG 2005, s. I-5425, punkt 242), slog fast att ”den vinst företagen kunnat göra genom dessa förfaranden... och värdet på de ifrågavarande varorna” utgör väsentliga faktorer vid beräkningen av bötesbeloppet.

286 Detta ofullständiga citat ger inte någon riktig bild av innehållet i punkt 242 i domen i de ovan i punkt 285 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, som inte fullt kan förstås utan dess sammanhang. Punkterna 241–243 i domen har följande lydelse:

> ”241 Bedömningen av hur allvarliga överträdelserna är skall göras med hänsyn till ett stort antal omständigheter, såsom de särskilda omständigheterna i målet, dess kontext och böternas avskräckande verkan, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall tas i beaktande...

242 Bland de faktorer som kan påverka bedömningen av hur allvarliga överträdelserna har varit återfinns de enskilda företagens beteende och roll vid genomförandet av de samordnade förfarandena, den vinst företagen kunnat göra genom dessa förfaranden, deras storlek och värdet på de ifrågavarande varorna samt den risk som överträdelser av detta slag innebär för genomförandet av gemenskapens mål...

243 Av detta följer, å ena sidan, att det vid fastställandet av böterna är tillåtet att ta hänsyn till såväl företagets totala omsättning, vilken ger en antydan, om än ungefärlig och ofullständig, om företagets storlek och ekonomiska styrka, som den del av denna omsättning som härrör från de varor som är föremål för överträdelsen, och som därmed kan ge en antydan om denna överträdelses omfattning. Å andra sidan framgår härav att varken den ena eller den andra av dessa siffror avseende omsättningen får ges en oproportionerlig betydelse i förhållande till andra bedömningskriterier, och att fastställandet av ett lämpligt bötesbelopp därför inte kan ske genom en enkel beräkning som grundas på den totala omsättningen. Detta gäller särskilt när de ifrågavarande varorna endast svarar för en liten del av denna omsättning...”

287 För det första framgår det av punkt 241 i denna dom att uppräkningen i punkt 242 i domen av faktorer som kan påverka bedömningen av hur allvarlig en överträdelse ska anses vara, varken är tvingande eller uttömmande. Kommissionen får således beakta andra faktorer eller lägga mindre vikt vid en av de faktorer som räknas upp i punkt 242, eller till och med inte alls beakta en sådan, om den anser att detta är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i ett visst ärende. Denna tolkning bekräftas även av punkt 243 i domen. Siemens kan följaktligen inte enbart på grundval av punkt 242 i denna dom göra gällande att utgångsbeloppet för böterna ska fastställas i proportion till storleken på marknaden för GIS-projekt inom EES.

288 Vidare följer det av den första meningen i punkt 243 i domen i de ovan i punkt 285 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen att begreppet ”värdet på de ifrågavarande varorna”, som används i punkt 242 i domen, ska förstås som ett mått på de berörda företagens totala omsättning som härrör från de varor som är föremål för kartellen och inte som en hänvisning till storleken på marknaden för dessa produkter inom EES. Vad gäller sistnämnda punkt har domstolen således inte, till skillnad från vad Siemens har påstått, uttalat sig avseende beaktandet av värdet av den relevanta marknaden inom EES.

289 För det andra föreskrivs det, såsom kommissionen med rätta har påpekat, varken i riktlinjerna eller generellt i gemenskapsrätten att de böter som kommissionen ålägger nödvändigtvis måste stå i proportion till värdet av marknaden för de ifrågavarande varorna. Det föreskrivs tvärtom uttryckligen i riktlinjerna att andra faktorer kan beaktas vid fastställandet av hur allvarlig överträdelsen är, bland annat företagens faktiska ekonomiska kapacitet, böternas avskräckande verkan, de berörda företagens storlek och de olika företagens särskilda vikt inom en kartell. Kommissionen tillämpade dessa kriterier i skälen 480 och 481 i det angripna beslutet.

290 För det tredje ska det erinras om att kommissionens tidigare beslutspraxis inte i sig utgör den rättsliga ramen för åläggande av böter på konkurrensområdet (domen i det ovan i punkt 87 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 234). Inom ramen för förordning nr 1/2003 har kommissionen ett utrymme för skönsmässig bedömning när den fastställer bötesbeloppet, för att därigenom kunna främja att företagen respekterar konkurrensreglerna. Den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa typer av överträdelser hindrar således inte att den höjer denna nivå inom de gränser som föreskrivs i förordning nr 1/2003, om detta är nödvändigt för att genomföra gemenskapens konkurrenspolitik. En effektiv tillämpning av gemenskapens konkurrensregler kräver tvärtom att kommissionen vid varje tillfälle kan anpassa bötesnivån efter vad denna politik kräver (se analogt domen i de ovan i punkt 285 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot

kommissionen, punkt 227, och domen i det ovan i punkt 66 nämnda målet Groupe Danone mot kommissionen, punkt 395).

291 Härav följer att de företag som är föremål för ett administrativt förfarande som kan utmynna i böter inte kan ha berättigade förväntningar på att kommissionen inte ska överskrida den tidigare tillämpade bötesnivån. Ifrågavarande företag ska följaktligen beakta att kommissionen när som helst kan besluta om att höja bötesnivån i förhållande till den nivå som tillämpats tidigare (domen i de ovan i punkt 285 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkterna 228 och 229).

292 De exempel på beslut som Siemens har nämnt medför följaktligen inte att lagenligheten av utgångsbeloppet för de böter som kommissionen har fastställt i förevarande fall ifrågasätts med beaktande av den straffrättsliga legalitetsprincipen i artikel 7.1 i Europakonventionen, även om detta, såsom Siemens har gjort gällande, överstiger de belopp som fastställts i tidigare ärenden avseende marknader av ett högre värde än marknaden i förevarande mål.

293 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med sin andra anmärkning.

3. Den tredje anmärkningen: Indelningen av Siemens i fel kategori

a) Parternas argument

294 Siemens har för det första gjort gällande att kommissionen, vid beräkningen av det bötesbelopp som skulle fastställas för Siemens, liksom för Fuji, Hitachi, Melco och

Toshiba, borde ha beaktat dess omsättning för år 2001, och inte för år 2003 som för ABB, Alstom, Areva och VA Tech-koncernen. Kommissionens tillämpning av sin egen metod för beräkningen av böterna var således inte korrekt, konsekvent och icke-diskriminerande. För det andra anser Siemens att företaget inte borde ha delats in i samma kategori som ABB, eftersom dess omsättning för åren 2001 och 2003 var mycket lägre än ABB:s, såsom framgår av vissa handlingar i akten. Vidare har Siemens påpekat att det föreligger motsägelser i fråga om värdet av den globala marknaden med avseende på GIS-projekt för år 2001 och år 2003 och gjort gällande att kommissionen skulle ha angett varje deltagares exakta del av kartellens globala omsättning för dessa två år samt företagens omsättning med avseende på GIS-projekt.

295 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

b) Tribunalens bedömning

296 Tribunalen finner för det första anledning att göra åtskillnad mellan två olika omständigheter som har bestritts av Siemens. Siemens har gjort gällande dels att kommissionen skulle ha använt år 2001 som referensår för bestämningen av företagets marknadsandel. Företaget har vidare gjort gällande att det, med hänsyn till dess i jämförelse med ABB påstått mindre marknadsandel, inte skulle ha placerats tillsammans med ABB i den första kategorin av företag, utan i den andra kategorin.

297 Vad för det första gäller valet av referensår för fastställandet av företagens relativa vikt, ska det påpekas att även om det i punkt 1 A fjärde och femte styckena i riktlinjerna föreskrivs en differentierad behandling av företag beroende på deras ekonomiska betydelse, anges det inte i dessa utifrån vilket år företagens relativa vikt ska

fastställas. I detta hänseende är punkt 5 a andra stycket i riktlinjerna, i vilken det föreskrivs att det räkenskapsår som föregår det år då beslutet fattades ska beaktas, endast tillämplig på fastställandet av omsättningen för att säkerställa att gränsen på 10 procent enligt artikel 23.2 andra stycket i förordning nr 1/2003 iakttas, och den är således inte tillämplig vid fastställandet av den relativa betydelsen för de företag som varit aktiva i den konkurrensbegränsande samverkan.

298 I förevarande mål utgjorde år 2003, som kommissionen valde som referensår för att fastställa Siemens och de övriga europeiska företagens relativa betydelse, det sista helåret under vilket kartellen pågick. Ett sådant val förefaller lämpligt för att fastställa de ifrågavarande företagens relativa vikt i kartellen.

299 Att kommissionen valde år 2001 som referensår för att fastställa de japanska företagens relativa vikt förklaras i skäl 482 i det angripna beslutet av särskilda omständigheter som var hänförliga till de japanska tillverkarna, bland annat att kommissionen på grund av omstruktureringen av deras GIS-verksamhet i två gemensamma företag inte hade tillgång till dessa företags enskilda omsättning. Det saknas anledning, för avgörandet av detta mål, att pröva huruvida de japanska företagen har behandlats rättsenligt. Även om det antogs att de hade behandlats rättsstridigt, skulle det i ett sådant fall vara fråga om att korrigera det angripna beslutet med hänsyn till de japanska tillverkarna och inte med hänsyn till Siemens.

300 Vad för det andra avser påståendet att Siemens marknadsandel var mindre än ABB:s, grundade sig kommissionen såsom angetts i skäl 483 i det angripna beslutet på sifferuppgifter som företagen själva lämnat in. I sitt svar av den 5 juli 2005 på en begäran om upplysningar från kommissionen angav Siemens att företagets totala världsomsättning vad beträffar GIS var 658,9 miljoner euro för år 2003. Vidare uppskattade

Siemens självt värdet av världsmarknaden för GIS till 2 305,5 miljoner euro för år 2003, vilket motsvarar samma storleksordning som kommissionens uppskattning, som i fotnot 444 i det angripna beslutet angav beloppet 2 200 miljoner euro för år 2003, och i punkt 4 i det angripna beslutet ett intervall på mellan 1 700 och 2 300 miljoner euro för åren 2001–2003. I motsats till vad Siemens har gjort gällande är dessa siffror inte inkonsekventa.

301 När Siemens marknadsandel beräknas på grundval av de sifferuppgifter för år 2003 som företaget självt har lämnat, det vill säga ett totalt marknadsvärde på 2 305,5 miljoner euro och en omsättning på 658,9 miljoner euro för Siemens, blir företagets marknadsandel ungefär 28,59 procent år 2003, en marknadsandel som befinner sig i den övre gränsen i intervallet 23–29 procent, som kommissionen angett för den första gruppen av företag.

302 Siemens kan inte med framgång bestrida denna siffra, som beräknats på grundval av företagets egna uppgifter, genom att göra gällande Alstoms och ABB:s interna handlingar, som visar att Siemens hade en annan marknadsandel.

303 Sifferuppgifterna i dessa handlingar är dessutom hänförliga till andra parametrar än dem som kommissionen beaktat. Vad för det första gäller den handling som ABB lämnade in som bilaga till ansökan, utöver den omständigheten att den avser år 2002 och inte år 2003, har denna rubriken ”Substations Competitor Overview” (Överblick över konkurrenter avseende transformatorstationer) och avser således endast marknadssituationen vad gäller transformatorstationer för GIS och inte marknaden för GIS-projekt generellt sett. Vad för det andra avser handlingen från Alstom som finns bifogad ansökan, bortsett från att den avser åren 2001 och 2002, innehåller denna inte enbart en förteckning över de företag som deltog i den konkurrensbegränsande samverkan, utan anger även andra företag (Others), vilka hade en global marknadsandel

på 33,8 procent. Som framgår av fotnot 444 i det angripna beslutet grundade kommissionen sina beräkningar enbart på omsättningen för kartellens medlemmar, eftersom försäljningen av andra tillverkare inte påverkade den relativa klassificeringen av företagen inom ramen för det aktuella ärendet.

304 Tribunalen avfärdar således Siemens kritik rörande kommissionens beräkning av dess marknadsandel, utan att det finns anledning, såsom Siemens har yrkat, att begära att kommissionen ska lägga fram de omsättningsuppgifter som lämnats av de övriga företag som deltog i kartellen.

305 Av detta följer att Siemens inte kan vinna framgång med sin tredje anmärkning, och följaktligen kan talan inte vinna bifall såvitt avser den tredje grundens första del.

B – *Den tredje grundens andra del: Oproportionerlig avskräckande multiplikationsfaktor*

1. Parternas argument

306 Siemens har gjort gällande att multiplikationsfaktorn 2,5 som kommissionen tillämpade för att höja utgångsbeloppet för företagets böter är orimligt hög och oproportionerlig jämfört med den multiplikationsfaktor som tillämpades avseende ABB och utgör ett åsidosättande av principen om likabehandling. Eftersom kommissionen

i förevarande fall använde en metod som utgick enbart från de berörda företagens omsättning vid fastställandet av multiplikationsfaktorn, kunde Siemens högst åläggas en ökning som var fyra gånger högre än ökningen för ABB, eftersom Siemens totala omsättning bara var fyra gånger högre än ABB:s. Siemens har följaktligen yrkat att tribunalen ska sätta ned de böter som ålagts företaget. Siemens har vidare gjort gällande att kommissionen inte har lämnat någon motivering, eftersom den inte redogjorde för sin beräkningsmetod i det angripna beslutet.

307 Siemens preciserade i sitt svar på tribunalens skriftliga frågor före förhandlingen att siffran 1 skulle dras av från den avskräckande faktorn som en neutral faktor vid multipliceringen. Den avskräckande faktor som tillämpades avseende Siemens (2,5 – 1 = 1,5) är följaktligen i praktiken sex gånger högre än den som tillämpades avseende ABB (1,25 – 1 = 0,25) och inte två gånger högre.

308 Kommissionen har bestritt att den åsidosatte den valda beräkningsmetoden för fastställandet av respektive avskräckande faktor. Kommissionen har understrukit att de valda avskräckande multiplikationsfaktorerna står i direkt proportion till de olika berörda företagens omsättning. Den faktor som tillämpats avseende Siemens är till och med avtagande i förhållande till den som tillämpats i fråga om ABB. Vad slutligen avser motiveringsskyldigheten är denna begränsad beträffande den avskräckande multiplikationsfaktorn. Dessutom talar siffrorna för sig själva.

309 I sitt svar på en fråga från tribunalen vid förhandlingen preciserade kommissionen att den gått till väga i tre steg. För det första delades de berörda företagens omsättning med tio. För det andra drog kommissionen roten ur de siffror som hade fastställts på detta sätt. För det tredje avrundades erhållna siffror nedåt, vilket resulterade i de avskräckande faktorer som faktiskt tillämpades avseende de olika berörda företagen och, bland annat, faktorn 2,5 som tillämpades i fråga om Siemens. Kommissionen underströk vidare att den inte var skyldig att i detalj redogöra för sin metod i beslutet

och att multiplikationsfaktorn 2,5 under alla omständigheter inte är ovanlig med hänsyn till dess tidigare beslutspraxis.

2. Tribunalens bedömning

310 Vad för det första avser anmärkningen avseende avsaknad av motivering, såvitt kommissionen inte redogjorde för beräkningsmetoden för de avskräckande multiplikationsfaktorerna, ska det erinras om att det av den motivering som krävs enligt artikel 253 EG klart och tydligt ska framgå hur den gemenskapsmyndighet som har antagit den angripna rättsakten har resonerat, så att de som berörs därav kan få kännedom om skälen för den vidtagna åtgärden och så att den behöriga domstolen ges möjlighet att utöva sin prövningsrätt. Kravet på motivering ska bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, särskilt rättsaktens innehåll, de anförda skälen och det intresse av att få förklaringar som de till vilka rättsakten riktar sig, eller andra personer som direkt eller personligen berörs av den, kan ha. Det krävs inte att alla relevanta faktiska och rättsliga omständigheter anges i motiveringen, eftersom bedömningen av om motiveringen av ett beslut uppfyller kraven i artikel 253 EG inte ska ske endast utifrån rättsaktens ordalydelse, utan även utifrån sammanhanget och samtliga rättsregler på det ifrågavarande området (domstolens dom av den 2 april 1998 i mål C-367/95 P, kommissionen mot Sytraval och Brink's France, REG 1998, s. I-1719, punkt 63).

311 Även om det inte anges i beslutet vilken metod kommissionen använde för att komma fram till den exakta nivån på multiplikationsfaktorerna, ska det framhållas att det följer av rättspraxis att kommissionen uppfyller det väsentliga formkrav som motiveringsskyldigheten utgör när den i sitt beslut redogör för de omständigheter som har möjliggjort för den att bedöma hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den har

pågått. Den är emellertid inte skyldig att därvid ge en mer ingående redogörelse eller ange de sifferuppgifter som använts vid beräkningen av böterna (domstolens dom av den 16 november 2000 i mål C-279/98 P, Cascades mot kommissionen, REG 2000, s. I-9693, punkterna 39–47, och av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P och C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. I-8375, punkterna 463 och 464, samt förstainstansrättens dom av den 15 mars 2006 i mål T-15/02, BASF mot kommissionen, REG 2006, s. II-497, punkt 213).

312 Det har särskilt bedömts att angivandet av de sifferuppgifter som har väglett kommissionen vid utövandet av befogenheten att göra en skönsmässig bedömning, särskilt vad beträffar den eftersträvade avskräckande verkan, är en möjlighet som det är önskvärt att kommissionen använder sig av men som går utöver de krav som följer av motiveringsskyldigheten (domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet Cascades mot kommissionen, punkterna 47 och 48, och domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 214).

313 I förevarande fall angav kommissionen följande i skäl 491 i det angripna beslutet:

”... [S]kalan av tillämpliga böter gör det också möjligt att fastställa böterna till en nivå som säkerställer att de, med hänsyn till storleken av varje företag som ålagts böter och de särskilda omständigheterna i förevarande fall, är tillräckligt avskräckande. Vad beträffar de företag som i jämförelse med andra aktörer har en synnerligen hög omsättning, är det motiverat att tillämpa en multiplikationsfaktor för att säkerställa en tillräckligt avskräckande verkan.”

314 Kommissionen angav därefter för varje berört företag omsättningen för år 2005 och den tillämpade multiplikationsfaktorn. Dessa uppgifter återgavs i en tabell. För ABB, med en världsomsättning på 18 038 miljoner euro för år 2005, tillämpades multiplikatorn 1,25. För Melco, med en världsomsättning på 26 336 miljoner euro för år 2005, tillämpades multiplikatorn 1,5. För Toshiba, med en världsomsättning på 46 353 miljoner euro för år 2005, tillämpades multiplikatorn 2. För Hitachi, med en världsomsättning på 69 161 miljoner euro för år 2005, tillämpades multiplikatorn 2,5. För Siemens, med en omsättning på 75 445 miljoner euro för år 2005, tillämpades slutligen multiplikatorn 2,5.

315 Det framgår av skäl 491 i det angripna beslutet att kommissionen ansåg att det var nödvändigt att höja det utgångsbelopp som hade fastställts för Siemens för att säkerställa att böterna skulle ha en tillräckligt avskräckande verkan med hänsyn till företagets storlek och till dess globala tillgångar. Det framgår vidare av detta skäl att kommissionen i detta hänseende grundade sig på den totala omsättningen för år 2005.

316 Det ska härvid erinras om att det följer av fast rättspraxis att den totala omsättningen ger en antydan, om än ungefärlig och ofullständig, om företagets storlek och ekonomiska styrka (domstolens dom av den 7 juni 1983 i de förenade målen 100/80–103/80, Musique Diffusion française m.fl. mot kommissionen, REG 1983, s. 1825, svensk specialutgåva, volym 7, s. 133, punkt 121, och i det ovan i punkt 43 nämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 139, samt förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 212).

317 Det framgår således att kommissionen i det angripna beslutet i tillräcklig utsträckning redogjorde för de omständigheter som den tog hänsyn till vid höjningen av utgångsbeloppet för böterna i avskräckande syfte. Siemens bereddes därmed tillfälle att få kännedom om motiveringen till denna höjning och att göra sina rättigheter gällande samt domstolen att utöva sin kontroll. Mot bakgrund av den rättspraxis som anges i punkt 312 ovan var kommissionen däremot inte skyldig att i det angripna beslutet

tillhandahålla de förklarande sifferuppgifter som den lämnade vid förhandlingen, eftersom dessa inte omfattas av de krav som följer av motiveringsskyldigheten.

318 Anmärkningen om bristande motivering ska följaktligen underkännas.

319 För det andra kan Siemens inte vinna framgång med sitt påstående att kommissionen vid fastställandet av de avskräckande faktorerna inte noggrant följde sin egen metod, som hade ABB:s omsättning och avskräckande faktor som ”utgångspunkt”. Detta argument har sin grund i en förväxling mellan den avskräckande faktorn å ena sidan och höjningen av utgångsbeloppet för de böter som tillämpningen av denna multiplikator medför å andra sidan. Kommissionen har bekräftat att den beräknade de avskräckande faktorerna i proportion till de berörda företagens omsättning. Kommissionen har emellertid inte i det angripna beslutet eller i sina inlagor till tribunalen påstått att tillämpningen av dessa faktorer skulle leda till en ökning av utgångsbeloppet för böterna som i sin tur stod i proportion till omsättningen. Tvärtom följer det ovillkorligen av de sifferuppgifter som kommissionen angett i skäl 491 i det angripna beslutet att höjningen av böterna till följd av tillämpningen av den avskräckande faktorn är progressiv i förhållande till de berörda företagens omsättning.

320 Såsom kommissionen har gjort gällande kan det enkelt kontrolleras huruvida avskräckningsfaktorerna är proportionerliga med hjälp av ett diagram över de olika faktorer som tillämpats i förhållande till de berörda företagens respektive omsättning. Kurvan i ett sådant diagram utgörs av en rak linje och representerar således ett proportionerligt förhållande mellan alla berörda företag – med undantag för Siemens, där förhållandet till och med är avtagande såvitt samma multiplikationsfaktor tillämpades avseende detta företag som för Hitachi, trots att dess världsomsättning för år 2005 översteg Hitachis omsättning med mer än 6 miljarder euro. Ett sådant proportionalitetsförhållande är tillräckligt för att uppfylla de krav som förstainstansrätten fastställde i domen i det ovan i punkt 260 nämnda målet Degussa mot kommissionen (punkt 338), i vilken förstainstansrätten preciserade att klassificeringen av

företag i kategorier vid fastställandet av den avskräckande faktorn måste vara sakligt motiverad i enlighet med principen om likabehandling. Det ska i detta hänseende vidare erinras om att, i enlighet med den rättspraxis som det har hänvisats till i punkt 316 ovan, ett företags totala omsättning ger en antydan om dess storlek och ekonomiska styrka.

321 Kommissionen kan följaktligen inte anses ha gjort en inkonsekvent tillämpning av sin egen beräkningsmetod till Siemens nackdel. Av detta följer att Siemens inte kan vinna framgång med anmärkningen att den avskräckande faktorn var orimligt hög på grund av en sådan inkonsekvent tillämpning.

322 Siemens kan av samma skäl inte med framgång göra gällande domen av den 29 april 2004 i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen (punkterna 245–247) när det gäller beräkningen av de avskräckande faktorerna. I nämnda punkter i den domen kritiserade förstainstansrätten nämligen i huvudsak kommissionen för att den inte, i förhållande till alla berörda företag, på ett logiskt och konsekvent sätt hade följt den metod som valts för att fastställa den avskräckande faktorn. Såsom angetts ovan kan sådan kritik inte riktas mot kommissionen i förevarande fall.

323 För det tredje ska det påpekas att även om höjningen av utgångsbeloppet för böterna till följd av tillämpningen av de avskräckande faktorerna, till skillnad från dessa faktorer, inte är proportionerlig, utan progressiv, i förhållande till de berörda företagens omsättning, är denna omständighet en nödvändig följd av den metod som kommissionen valt att tillämpa. Det är följaktligen uppenbart att kommissionen ansåg att en sådan progressiv ökning i förhållande till omsättningen var nödvändig för att säkerställa att böterna skulle ha en tillräckligt avskräckande verkan på de berörda företag som hade en synnerligen hög omsättning. Tribunalen kan inte ersätta kommissionens bedömning med sin egen bedömning av huruvida en tillräckligt avskräckande faktor har tillämpats, än mindre eftersom det inte finns några faktiska uppgifter som visar

att kommissionens metod inte medför ett resultat som går utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa att böterna har en tillräckligt avskräckande verkan.

324 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den tredje grundens andra del.

C – *Den tredje grundens tredje del: Felaktig bedömning av överträdelsens varaktighet*

325 Siemens har gjort gällande att eftersom överträdelsen har preskriberats vad avser perioden före april 1999, grundade sig kommissionen på en felaktig bedömning av överträdelsens längd vid höjningen av utgångsbeloppet för böterna. Siemens anser att kommissionen endast kunde hålla företaget ansvarigt för en överträdelse av medellång varaktighet, vilket enligt riktlinjerna motiverar en höjning av utgångsbeloppet för böterna med 20 procent.

326 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

327 Det räcker i detta hänseende att erinra om att eftersom Siemens inte kan vinna framgång med sin preskriptionsinvändning avseende överträdelsens första fas (se punkterna 236–255 ovan), kan talan inte heller vinna bifall såvitt avser förevarande delgrund som grundar sig på samma preskriptionsinvändning.

D – *Den tredje grundens fjärde del: Oriktig kvalificering av Siemens som ledare för kartellen*

328 Siemens har inom ramen för den tredje grundens fjärde del, avseende en felaktig kvalificering av företaget som ledare för kartellen, anfört tre anmärkningar. Den första anmärkningen avser att ABB hade den ledande rollen inom kartellen. Den andra anmärkningen avser att Siemens självt inte hade en sådan ledande roll. Den tredje anmärkningen avser en orimlig ökning av grundbeloppet för de böter som Siemens ålades med anledning av dess ledande roll inom kartellen. Siemens har i detta avseende anfört att kommissionen har åsidosatt motiveringsskyldigheten samt principerna om likabehandling och att påföljder ska vara proportionerliga.

329 Den första och den andra anmärkningen ska prövas gemensamt innan den tredje anmärkningen prövas.

1. Den första och den andra anmärkningen: Den ledande rollen i kartellen innehades av ABB, inte av Siemens

a) Parternas argument

330 Siemens anser att företaget har visat att det inte hade den ledande rollen i kartellen. I detta hänseende har företaget för det första påpekat att de omständigheter som det klandrats för avseende perioden 1988–1999 är preskriberade och att denna period följaktligen inte kan beaktas som en försvårande omständighet vid beräkningen av bötesbeloppet. Siemens har för det andra gjort gällande att kommissionen gjorde en felaktig tolkning av begreppet ledande roll och missförstod företagets rent administrativa sekretariatsuppgifter inom kartellen. För det tredje beaktade kommissionen

enligt Siemens inte den omständigheten att företaget inte hade någon sekretariatsroll under perioden 2002–2004.

331 Siemens har vidare påstått att kommissionen har underskattat ABB:s roll som initiativtagare och ledare under perioden 1988–1999, vilket motsäger att Siemens hade en ledande roll under samma period. Enligt Siemens var ABB:s roll som kartellens initiativtagare, ledare och drivande kraft av mycket större vikt än Siemens roll som kartellens Europasekreterare under den första fasen av företagets deltagande i överträdelsen, vilken överskattats av kommissionen. Siemens anser att denna skillnad i behandling endast kan avhjälpas genom att höjningen av grundbeloppet för de böter som påförts företaget ogiltigförklaras.

332 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

b) Tribunalens bedömning

Rollen som ledare för kartellen

333 I skäl 514 i det angripna beslutet konstaterade kommissionen bland annat att Siemens hade haft en ”ledande roll” i överträdelsen, i den mening som avses i punkt 2 tredje strecksatsen i riktlinjerna, på grund av att det varit kartellens Europasekreterare. Kommissionen ansåg, i skälen 514 och 522 i det angripna beslutet, att grundbeloppet

för de böter som skulle åläggas Siemens skulle höjas med 50 procent, vilket medförde en höjning av detta belopp till 396 562 000 euro.

334 Vad för det första avser Siemens argument att kommissionen felaktigt ansåg att företaget hade haft en ledande roll under den andra fasen i företagets deltagande i kartellen, från 2002 till 2004, saknar detta stöd i sakomständigheterna, och Siemens kan inte vinna framgång med detsamma. Det är förvisso riktigt att skälen 511–514 i det angripna beslutet, där det inom ramen för prövningen av de försvårande omständigheterna görs en bedömning av rollen som ledare, inte innehåller några specifika uppgifter avseende för vilka perioder som kommissionen kvalificerat Siemens och Alstom eller Areva som ledare. I skäl 147 i det angripna beslutet anges emellertid uttryckligen att ”rollen som [kartellens Europasekreterare] innehades fram till och med september 1999 av Siemens, följt av Alstom under perioden 1999–2004”. Kommissionen kan under dessa omständigheter inte anses ha kvalificerat Siemens som ledare för kartellen under perioden 2002–2004.

335 Vad därefter beträffar den påstådda preskriptionen av händelserna avseende perioden 1988–1999 hänvisar tribunalen till övervägandena i punkterna 236–255 ovan, enligt vilka den första fasen av överträdelsen inte har preskriberats när det gäller Siemens deltagande.

336 Det ska slutligen erinras om att när en överträdelse har begåtts av flera företag ska det enligt fast rättspraxis, vid fastställandet av grundbeloppet för böterna, undersökas hur allvarlig vart och ett av dessa företags medverkan är, relativt sett (domstolens dom av den 16 december 1975 i de förenade målen 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 och 114/73, Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, REG 1975, s. 1663, punkt 623, och i de ovan i punkt 48 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 92, samt förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 66 nämnda målet Groupe Danone mot kommissionen, punkt 277, och i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 280). Denna undersökning innebär i synnerhet att deras respektive roller i överträdelsen under den tid som de deltagit i denna ska fastställas (domen i det ovan i punkt 43 nämnda målet kommissionen mot

Anic Partecipazioni, punkt 150, domen i det ovan i punkt 66 nämnda målet Groupe Danone mot kommissionen, punkt 277, och domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 280). Den icke uttömmande förteckningen, i punkt 2 i riktlinjerna, över omständigheter som kan motivera att grundbeloppet för böterna höjs, omfattar bland annat, i tredje strecksatsen, ”att företaget har haft en ledande roll eller uppmuntrat till överträdelsen”.

337 För att det ska anses att ett företag har haft en ”ledande roll” i en konkurrensbegränsande samverkan krävs enligt rättspraxis att det har varit en betydelsefull drivande kraft i samverkan (förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 374, och av den 18 juni 2008 i mål T-410/03, Hoechst mot kommissionen, REG 2008, s. II-881, punkt 423) eller att det har haft ett särskilt och konkret ansvar för samverkans sätt att fungera (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 300). Detta förhållande ska bedömas i ett allmänt perspektiv med hänsyn till sammanhanget i det enskilda fallet (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkterna 299 och 373). Kvalificeringen ”ledande roll” har bland annat fastställts i rättspraxis när det har kunnat visas att företaget utövade uppgifter som samordnare inom kartellen och bland annat organiserade och bemannade det sekretariat som var ansvarigt för det konkreta genomförandet av kartellen (förstainstansrättens dom av den 9 juli 2003 i mål T-224/00, Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midland Ingredients mot kommissionen, REG 2003, s. II-2597, nedan kallat ADM-målet, punkterna 246 och 247) eller om nämnda företag haft en central roll i kartellens konkreta funktion, exempelvis genom att organisera flera möten, samla in och sprida information inom kartellen, åta sig att företräda vissa medlemmar inom ramen för denna eller genom att vara den som oftast formulerar förslag som avser dess funktion (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 8 november 1983, i de förenade målen 96/82–102/82, 104/82, 105/82, 108/82, och 110/82, IAZ International Belgium m.fl. mot kommissionen, REG 1983, s. 3369, punkterna 57 och 58, och i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkterna 404, 439 och 461).

338 Såsom framgår av skälen 511–513 i det angripna beslutet tog kommissionen, i förevarande fall, hänsyn till att kartellens Europasekretariat bestod under hela den period under vilken den konkurrensbegränsande samverkan pågick och till att den var stabil

över tiden, trots att många av kartellens organisatoriska kännetecken ändrades. Sekretariatet hade åtskilliga uppgifter. Kommissionen har, med hänvisning till skälen 121–123, 131, 132, 142, 147–149, 157–161, 173 och 185 i det angripna beslutet, gjort gällande att kartellens Europasekretariat tjänade som ett kommunikationsmedel mellan de europeiska företag som var medlemmar i kartellen samt mellan dessa företag och det japanska sekretariatet, att sekretariatet sammankallade till och var ordförande vid mötena och att det var ansvarigt för redovisningen av kvoterna. Siemens har inte ifrågasatt dessa omständigheter vid tribunalen. Kommissionen ansåg att det framgår klart av GQ-avtalets och EQ-avtalets innehåll och av kartellens konkreta funktion att Europasekreteraren hade en grundläggande roll. Genom att ta initiativ och att avsätta betydande resurser till kartellen utförde Europasekreteraren en betydelsefull tjänst för kartellen och bidrog på ett särskilt sätt till dess funktion.

339 Varken under det administrativa förfarandet vid kommissionen eller vid tribunalen har Siemens bestritt att det tog på sig de uppgifter som tillkom kartellens Europasekreterare under den första fasen i företagets överträdelse i kartellen under perioden 1988–1999. Att Siemens utövade denna roll framgår dessutom av vittnesmålen från företagets tidigare anställda E. och Tr. (se i detta hänseende punkt 222 ovan). Siemens har emellertid gjort gällande att det inte i förevarande fall kan anses att Europasekreteraren hade någon ledande roll. Sekreterarens roll var nämligen begränsad till kommunikation och innefattade varken initiativtagande eller någon särskild inställning som stod i strid med konkurrensreglerna. Sekreteraren hade inte heller någon rätt att fatta beslut.

340 Det kan i detta hänseende konstateras att kartellens Europasekreterare genom de uppgifter som sekreteraren utövade fick en ledande roll i samordnandet av kartellen och, under alla omständigheter, i dess konkreta funktion. Kommissionen konstaterade med rätta i det angripna beslutet att Europasekreteraren var kontaktled mellan kartellmedlemmarna och hade en avgörande roll i kartellens konkreta funktion genom att underlätta informationsutbytet inom kartellen, varvid sekreteraren

centraliserade och sammanställde information och, med de andra kartellmedlemmarna, utbytte information som var väsentlig för kartellens funktion, däribland information om GIS-projekt, eftersom sekreteraren organiserade och svarade för sekretariatet vid arbetsmötena.

341 Denna viktiga roll påverkas inte av att det fanns en styrelse för den europeiska gruppen som även den hade en viktig roll inom kartellen. Det har inte heller bestritts att Siemens även var ständig medlem i denna styrelse. Siemens roll som kartellens Europasekreterare gick följaktligen utöver dess egenskap av ständig styrelsemedlem och särskilde företaget från andra ständiga styrelsemedlemmar, det vill säga ABB och Alstom.

342 Kommissionen hade även rätt i sin bedömning, i skälen 147 och 513 i det angripna beslutet, att det var ett stort ansvar att vara kartellens Europasekreterare, som innebar att betydande resurser, om än endast med avseende på tid eller personal, ställdes till förfogande. Utan den samordning och den centrala organisation som kartellens Europasekreterare svarade för skulle kartellen, med tanke på dess komplexitet, sannolikt inte ha kunnat fungera så effektivt. Med hänsyn till att det inte har bestritts att Siemens utövade nämnda uppgifter på ett varaktigt sätt, från den konkurrensbegränsande samverkans start år 1988 till avbrottet i företagets deltagande år 1999, hade kommissionen dessutom rätt när den drog slutsatsen att nämnda företag i detta fall hade varit en betydelsefull drivande kraft för kartellen och därigenom haft en ”ledande roll i överträdelsen” i den mening som avses i punkt 2 tredje strecksatsen i riktlinjerna.

343 Siemens argument avseende ABB:s ledande roll påverkar inte denna slutsats.

344 Vad för det första gäller Siemens argument att ABB:s ledande roll motsäger att Siemens hade en ledande roll, ska det underliggande antagandet för detta argument, nämligen att den ledande rollen för en kartell endast kan innehas av ett företag åt gången, underkännas.

345 Såsom framgår av rättspraxis är det nämligen fullt möjligt att två, eller rent av flera, företag samtidigt anses ha en ledande roll, särskilt inom ramen för en kartell med ett stort antal deltagare, liksom var fallet i fråga om kartellen avseende GIS-projekt, åtminstone under kartellens första fas (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkterna 439 och 440, samt av den 26 april 2007 i de förenade målen T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 och T-136/02, Bolloré m.fl. mot kommissionen, REG 2007, s. II-947, punkt 561 och där angiven rättspraxis).

346 Även om det antogs att ABB ska anses ha haft en ledande roll i den konkurrensbegränsande samverkan avseende GIS-projekt, innebär detta inte att Siemens inte kan anses ha haft en ledande roll i denna.

Påståendet att Siemens inte behandlades på samma sätt som ABB

347 Det finns härefter anledning att pröva Siemens argument att kommissionen, genom att tillskriva Siemens men inte ABB en ledande roll, har åsidosatt principen om likabehandling, eftersom ABB hade en roll som anstiftare och ledare. Detta argument ska underkännas av två skäl.

348 Vad för det första gäller ABB:s påstådda roll som anstiftare erinrar tribunalen, såsom framgår av själva lydelsen av punkt 2 tredje strecksatsen i riktlinjerna, om att det finns anledning att skilja mellan den som har haft en ”ledande roll” och den som har ”uppmuntrat” till en överträdelse. Medan rollen som den som har uppmuntrat till en överträdelse hör ihop med upprättandet eller utvidgningen av en konkurrensbegränsande samverkan, hör nämligen den ledande rollen ihop med samverkans sätt att fungera (domen i det ovan i punkt 311 nämnda målet BASF mot kommissionen, punkt 316). Ledaren för en överträdelse och en anstiftare till denna befinner sig således inte i jämförbara situationer. Även om det antogs att kommissionen felaktigt underlät att kvalificera ABB som kartellens anstiftare, utgör skillnaden i behandling mellan detta företag och Siemens följaktligen inte ett åsidosättande av principen om likabehandling.

349 Vidare har det varken visats eller ens påståtts att ABB tog på sig de uppgifter som tillkom kartellens Europasekreterare eller att ABB, på ett stabilt och varaktigt sätt, självt utövade alla de uppgifter som vanligtvis tillkommer nämnda Europasekreterare. Även om det allmänt medges, även av kommissionen, att ABB har haft en ”betydelsefull roll” inom kartellen, har det inte heller visats att denna roll, i fråga om kartellens funktion, var jämförbar med den roll som Siemens och Alstom eller Areva hade i egenskap av kartellens Europasekreterare.

350 Detta konstaterande vederläggs inte av Siemens påståenden i detta hänseende.

351 För det första är Siemens erinran om ABB:s roll inom kartellen för fjärrvärmerör i slutet av 1980-talet irrelevant i detta mål, med undantag för den omständigheten, som med rätta konstaterats i det angripna beslutet, att ABB har begått upprepade överträdelser i fråga om karteller.

352 För det andra utgör de uppgifter i handlingarna i målet som åberopats av Siemens inte stöd för företagets argument att ABB ska anses ha haft en ledande roll i kartellen.

353 Tvärtemot vad Siemens har gjort gällande utgör den omständigheten att beslutet inom ABB att delta i kartellen fattats på högsta nivå, under förutsättning att detta anses styrkt, inte bevis för att ABB hade en drivande roll inom kartellen. Samma sak gäller den omständigheten att två av ABB:s anställda, enligt uppgifter från M., successivt var ”European speaker”. Denna omständighet innebär inte att företaget fick en ledande roll inom kartellen. I detta hänseende ska det påpekas att de uppgifter som innehades av ”European speaker” varken framgår av handlingarna i målet eller, i synnerhet, av Siemens inlagor. Av den omständigheten att denna roll varken nämns i GQ-avtalet eller EQ-avtalet kan man vidare utgå från att uppgifterna för ”European speaker” inte var av någon större betydelse för kartellens funktion.

354 Även om det, såsom Siemens har hävdat, är riktigt att det hänvisas till en förklaring från Areva i fotnot 153 i det angripna beslutet, enligt vilken ABB varit ordförande vid mötena på ledningsnivå, framgår det klart av den omständigheten att nämnda fotnot införts under skäl 147 i det angripna beslutet och av ordalydelsen i Arevas förklaring att den endast hänför sig till perioden 2002–2004. Kommissionen har inte gjort gällande att Siemens ansvarade för kartellens sekretariat under denna relativt korta period. Den rollen innehades nämligen av Alstom eller Areva under denna period. Siemens har inte angett på vilket sätt den omständigheten, om den skulle anses vara styrkt, att ABB var ordförande vid mötena på ledningsnivå under en period om knappt två år när sekretariatet upprätthölls av Alstom eller Areva medför att ABB:s roll ska anses vara jämförbar med den roll som Siemens innehade under en period på över elva år som kartellens Europasekreterare.

355 Den omständigheten, som anförts av Siemens, att ABB och Alstom år 2000 hade beslutat att utesluta VA Tech-företaget från kartellen, genom att anordna en ”avskedsfest”, visar inte att ABB hade en ledande roll. Mot bakgrund av att kartellen till följd av den koncentration som ägt rum på marknaden i fråga inte omfattade mer än tre europeiska företag efter det att Siemens hade avbrutit sitt deltagande kan det nämligen inte vara fråga om en ledande roll när två av dessa företag allierar sig mot det tredje.

356 Slutligen underbyggs Siemens påstående att ABB spelade en avgörande roll vad gäller organisationen och genomförandet av de bestraffningsåtgärder som vidtogs mot Siemens efter dess utträde inte av någon bevisning. Det finns nämligen inte, vare sig i skäl 169 i det angripna beslutet eller i M.:s uttalande som citeras i nämnda skäl, någon som helst antydan om att ABB hade en avgörande roll avseende organisationen och genomförandet av dessa bestraffningsåtgärder.

357 Siemens har följaktligen inte styrkt att ABB befann sig i en situation som kan jämföras med den situation som Siemens befann sig i, med hänsyn till Siemens ledande roll. Det var således motiverat att behandla företagen olika.

358 Även om det antogs att kommissionen felaktigt hade underlåtit att kvalificera ABB som ledare för kartellen, trots den betydelsefulla roll som detta företag hade inom kartellen, skulle en sådan rättsstridig åtgärd som gynnat någon annan inte kunna motivera att Siemens vinner framgång med grunden om ogiltigförklaring. Enligt fast rättspraxis ska nämligen principen om likabehandling eller icke-diskriminering tillämpas mot bakgrund av legalitetsprincipen, enligt vilken ingen till sin egen förmån kan åberopa en rättsstridig åtgärd som har gynnat någon annan (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 9 oktober 1984 i mål 188/83, Witte mot parlamentet, REG 1984, s. 3465, punkt 15, samt förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 184 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 160, av den

14 maj 1998 i mål T-347/94, Mayr-Melnhof mot kommissionen, REG 1998, s. II-1751, punkt 334, och i det ovan i punkt 87 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 367).

359 Såsom det redogjorts för ovan i punkterna 339–342 var det rätt av kommissionen att anse att Siemens hade en ledande roll i kartellen. Såvitt Siemens argumentering syftar till att rättsstridigt underlåta att höja företagets böter kan företaget följaktligen inte vinna framgång med densamma (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 358 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 334, och domen i det ovan i punkt 184 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 160).

360 Siemens anmärkningar avseende att företaget inte hade en ledande roll i kartellen och att ABB borde kvalificeras som anstiftare eller ledare för kartellen ska följaktligen underkännas.

2. Den tredje anmärkningen: Orimlig höjning av grundbeloppet för de böter som Siemens ålades på grund av dess ledande roll i kartellen

a) Parternas argument

361 Siemens har i andra hand gjort gällande att även om det tillfälliga utövandet av sekretariatsuppgifter skulle motivera att företaget ansågs ha haft en ledande roll är den höjning med 50 procent som gjordes av kommissionen orimlig och utgör ett

åsidosättande av principerna om likabehandling och proportionalitet. Siemens har med hänvisning till kommissionens beslutspraxis gjort gällande att en höjning av grundbeloppet för böterna med 50 procent förutsätter att det, utöver den omständigheten att det berörda företaget har utfört sekretariatsuppgifter, föreligger andra försvårande omständigheter. Siemens har yrkat att tribunalen inom ramen för sin obegränsade behörighet ska sätta ned höjningen avsevärt.

362 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

b) Tribunalens bedömning

363 För det första ska det konstateras att argumentet att en höjning med 50 procent skulle innebära en större ökning än vad som varit normalt i kommissionens beslutspraxis inte utgör grund för att anse att proportionalitetsprincipen har åsidosatts (domen i de ovan i punkt 345 nämnda förenade målen Bolloré m.fl. mot kommissionen, punkt 579; se även, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 337 nämnda ADM-målet, punkt 248).

364 Det räcker härvidlag att erinra om att kommissionen enligt fast rättspraxis vid fastställelsen av varje bötesbelopp har ett utrymme för skönsmässig bedömning och att den således inte är skyldig att tillämpa en exakt matematisk formel (förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-150/89, Martinelli mot kommissionen, REG 1995, s. II-1165, punkt 59, och av den 14 maj 1998 i mål T-352/94, Mo och Domsjö mot kommissionen, REG 1998, s. II-1989, punkt 268, samt domen i de ovan i punkt 345 nämnda förenade målen Bolloré m.fl. mot kommissionen, punkt 580). Siemens kan

följaktligen inte åberopa de höjningar som kommissionen tillämpat i andra ärenden till grund för sin anmärkning att proportionalitetsprincipen har åsidosatts.

365 Vad för det andra gäller Siemens argument att en höjning av böterna med 50 procent på grund av företagets ledande roll i kartellen även utgör ett åsidosättande av principen om likabehandling såvitt ABB hade en drivande roll inom kartellen, ska det, såsom konstaterats i punkterna 352–357 ovan, erinras om att Siemens inte med stöd av handlingarna i målet har lyckats styrka att ABB:s roll skulle anses vara likvärdig Siemens roll. I synnerhet stöds inte ABB:s påstått drivande roll inom kartellen av någon bevisning. Eftersom ABB och Siemens inte befann sig i samma situation var kommissionen inte skyldig att behandla dem på samma sätt.

366 Även om det såsom Siemens har gjort gällande antogs att ABB:s påstått drivande roll inom kartellen nödvändiggör att detta företag ska anses ha haft en likvärdig roll som Siemens, en kvalificering som kommissionen i så fall felaktigt underlät att göra, kan en sådan rättsstridighet, som gynnat någon annan, inte medföra att Siemens ska vinna framgång med sin grund för ogiltigförklaring. Såsom har angetts i punkt 358 ovan ska nämligen principen om likabehandling eller icke-diskriminering tillämpas mot bakgrund av legalitetsprincipen, vilket innebär att ingen till sin egen förmån kan åberopa en rättsstridig åtgärd som har gynnat någon annan.

367 För det tredje, vad gäller frågan huruvida höjningen av beloppet med anledning av Siemens ledande roll ska anses proportionerlig, följer det av rättspraxis att ett företag som spelat en ledande roll i en kartell bär ett särskilt ansvar i förhållande till de andra företagen (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom i de ovan i punkt 337 nämnda förenade målen IAZ International Belgium m.fl. mot kommissionen, punkterna 57 och 58, och av den 16 november 2000 i mål C-298/98 P, Finnboard mot

kommissionen, REG 2000, s. I-10157, punkt 45, samt förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 358 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 291).

368 Med hänsyn till vikten av de uppgifter som Siemens åtog sig inom kartellen i egenskap av kartellens Europasekreterare, såsom redogjorts för ovan i punkterna 338, 340 och 342, kan höjningen i förevarande fall med 50 procent inte anses som oproportionerlig.

369 Siemens kan följaktligen inte vinna framgång med sin tredje anmärkning, och talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den tredje grundens fjärde del.

E – *Den tredje grundens femte del: Uppenbart oriktig bedömning vad beträffar den uteblivna nedsättningen av böterna i enlighet med meddelandet om samarbete*

1. Parternas argument

370 Siemens har gjort gällande att det var fel av kommissionen att inte bevilja företaget någon nedsättning av bötesbeloppet med tillämpning av meddelandet om samarbete. Siemens har hävdat att det lagt fram bevis med ett betydande mervärde och härvid hänvisat till en rad kartellmöten, en rekonstruerad fil, korrespondens från en advokat

avseende kartellens funktion mellan åren 2002 och 2004, resultatet av Siemens interna undersökning år 2005 och vittnesmålen från dess tidigare anställda Tr., E. och Sch.

371 Kommissionen har bestritt Siemens argument.

2. Tribunalens bedömning

372 I enlighet med punkt 21 i meddelandet om samarbete måste ett företag för att kunna göra gällande en nedsättning av böterna med stöd av nämnda meddelande bland annat förse kommissionen med bevis på den misstänkta överträdelsen, som har ett betydande mervärde jämfört med dem som kommissionen redan har samlat in.

373 Enligt punkt 22 i meddelandet om samarbete avser begreppet ”mervärde” i vilken grad bevismaterialet som sådant eller genom sin detaljrikedom stärker kommissionens förmåga att klart fastställa sakförhållandena i ärendet.

374 Enligt rättspraxis grundar sig nedsättningen av bötesbeloppet i de fall där de företag som har deltagit i överträdelsen av gemenskapens konkurrensregler samarbetar på bedömningen att ett sådant samarbete underlättar kommissionens uppgift att konstatera överträdelsen och, i förekommande fall, att få den att upphöra (domstolens dom i de ovan i punkt 285 nämnda målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkt 399, samt förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-311/94, BPB de Eendracht mot kommissionen, REG 1998, s. II-1129, punkt 325, i mål T-338/94,

Finnboard mot kommissionen, REG 1998, s. II-1617, punkt 363, och i det ovan i punkt 358 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 330).

375 Såsom anges i punkt 29 i meddelandet om samarbete har detta meddelande skapat berättigade förväntningar som företagen stöder sig på när de avslöjar förekomsten av en kartell för kommissionen. Med hänsyn till de berättigade förväntningar som meddelandet har kunnat ge upphov till hos företag som önskat samarbeta med kommissionen, var kommissionen skyldig att följa meddelandet när den vid fastställelsen av det bötesbelopp som skulle åläggas Siemens bedömde företagets samarbete med kommissionen (se analogt förstainstansrättens dom av den 15 mars 2006 i mål T-26/02, Daiichi Pharmaceutical mot kommissionen, REG 2006, s. II-713, punkt 147 och där angiven rättspraxis).

376 Kommissionen har emellertid, inom de gränser som anges i meddelandet om samarbete, ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när den bedömer huruvida den bevisning som har lagts fram av ett företag tillför ett mervärde i den mening som avses i punkt 22 i meddelandet om samarbete och huruvida ett företag ska medges en nedsättning enligt meddelandet (se analogt domen i de ovan i punkt 285 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkterna 393 och 394, och förstainstansrättens dom av den 14 december 2006 i de förenade målen T-259/02–T-264/02 och T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich m.fl. mot kommissionen, REG 2006, s. II-5169, punkt 532). Denna bedömning sker inom ramen för en begränsad domstolsprövning.

377 Det ska i förevarande fall således kontrolleras huruvida kommissionen gjorde sig skyldig till en uppenbart felaktig bedömning när den fann att Siemens förklaringar, som det hänvisas till i skälen 533–536 i det angripna beslutet, inte tillförde något betydande mervärde.

378 Vad gäller dessa förklaringar ska det inledningsvis påpekas att den information som Siemens lämnade in mellan den 28 maj 2004, dagen för dess ansökan i enlighet med meddelandet om samarbete, och meddelandet om invändningar i slutet av april 2006 endast avsåg den andra fasen av företagets deltagande i kartellen, det vill säga perioden 2002–2004. Fram till meddelandet om invändningar yttrade Siemens däremot ingenting i fråga om företagets deltagande i överträdelsen mellan åren 1988 och 1999.

379 Det ska vidare understrykas att Siemens, i all kommunikation inom ramen för företagets samarbete med kommissionen, hela tiden har bestritt att de avtal som företaget deltog i omfattade GIS-projekt inom EES eller hade haft några verkningar inom EES. Denna kommunikation tyder således snarare på ett försök att i största möjliga mån dölja avtalens verkliga innehåll, såsom kommissionen styrkt i det angripna beslutet, än på en uppriktig avsikt att samarbeta.

380 Kravet på fullständigt samarbete i punkt 11 i meddelandet om samarbete gäller emellertid endast i fråga om ansökningar om immunitet mot böter och inte ansökningar om förmånlig behandling, såsom framgår av punkt 20 i meddelandet. Den uppenbara bristen på uppriktighet i Siemens förklaringar hindrar följaktligen inte att företaget beviljas en nedsättning av böterna i den mån det i enlighet med punkt 21 i nämnda meddelande har tillhandahållit bevisning av ett betydande mervärde.

381 Vad gäller det påstådda mervärdet av den information som Siemens har tillhandahållit, har Siemens för det första gjort gällande att det i sin skrivelse av den 28 maj 2004 redogjorde ”mer ingående för ett stort antal möten inom kartellen”.

382 Tribunalen erinrar härvid om att Siemens i sin ansökan av den 28 maj 2004 i enlighet med meddelandet om samarbete, medgav att dess anställda R., S. och Ze. hade

haft kontakter med ABB, Alstom eller Areva och VA Tech-koncernen från början av år 2002 och att företaget hade upprättat en första förteckning över möten på ledningsnivå och operativ nivå. Siemens angav emellertid att syftet med dessa kontakter var ”benchmarking”, det vill säga att utbyta bästa praxis för att öka konkurrenskraften för företagen inom sektorn, och att diskutera möjligheten till samarbete i fråga om gemensamma leveranser eller utbyte av förprodukter. Siemens medgav även att ett mycket begränsat antal konkreta projekt hade diskuterats vid dessa möten. Siemens angav emellertid att det endast hade rört sig om internationella projekt som inte hade något samband med EES. Dessa projekt var inte heller föremål för någon prisöverenskommelse. Tillverkarna hade i stället uppmanats till ett ”skäligt” uppträdande i fråga om nivån på sina anbud.

383 Dessa uppgifter kan inte anses utgöra ”bevis på den misstänkta överträdelsen” i den mening som avses i punkt 21 i meddelandet om samarbete, eftersom de endast visar på helt banala kontakter mellan de europeiska GIS-tillverkarna. Såsom kommissionen angav i skäl 534 i det angripna beslutet, utan att motsägas av Siemens, kände kommissionen dessutom redan till dessa möten samt deltagarna i dessa.

384 Siemens har för det andra gjort gällande att företaget dechiffrerade uppgifter och försåg kommissionen med dessa.

385 Det ska härvid påpekas att Siemens genom sin skrivelse av den 23 juli 2004 tillhandahöll diverse handlingar. För det första tillhandahöll företaget en förteckning över GIS-projekt, helt utanför EES, avseende vilka anbud skulle lämnas under 2002 och 2003, med uppgift om vilka tillverkare som hade tilldelats kontrakten. Denna förteckning hade rekonstruerats utifrån en fil som beslagtogs vid kommissionens inspektion i företagets lokaler. Siemens tillhandahöll för det andra en lista över samtal som hade ägt rum mellan den 22 april och den 22 maj 2004 från ett SIM-kort tillhörande Ze., som

var anställd inom företaget. För det tredje tillhandahöll Siemens flera handlingar som hittats på Ze.:s bärbara dator och i vilka möjligheterna till det planerade bilaterala samarbetet med andra GIS-tillverkare behandlades.

386 När det gäller förteckningen över projekt innehåller denna inget GIS-projekt i Europa och kan således inte ge några upplysningar avseende kartellens verkningar inom EES. Vad gäller listan över telefonsamtal, innehåller denna endast tidpunkten och längden på utgående samtal samt vilket nummer som har ringts. Siemens har inte heller angett på vilket sätt denna lista hade kunnat bidra till kommissionens fastställande av kartellens existens, i synnerhet som den avser en period (april och maj 2004) under vilken kartellen, enligt Siemens, redan hade upphört att existera. Slutligen visar handlingarna från Ze.:s bärbara dator endast helt banala samarbetsprojekt utan samband med den ifrågavarande kartellen, såsom benchmarking och möjligheten att bilda konsortium för vissa projekt.

387 Ingen av dessa handlingar kan följaktligen anses utgöra bevisning som har stärkt kommissionens förmåga att fastställa kartellens existens.

388 Siemens har för det tredje gjort gällande att företaget tillhandahöll en skrivelse som hade upprättats av en av dess tidigare anställda som deltagit i kartellen, med en ”utförlig beskrivning av kartellens funktion” och en ”detaljerad uppräkning av de avtal som avsåg olika [GIS-]projekt inom EES”. Enligt Siemens utgör denna handling en ”bestämd handling avseende de avtal som ingicks mellan 2002 och 2004”.

389 Tribunalen konstaterar härvid att Siemens verkligen, den 7 december 2004, tillställde kommissionen en skrivelse daterad den 25 november 2004, som hade upprättats av

juridiska rådgivare på uppdrag av Siemens tidigare, icke identifierade, medarbetare. Siemens antar att det rör sig om R., S. och/eller Z., vilka enligt kommissionens konstateranden företrädde företaget under den andra fasen av företagets deltagande i kartellen. I skrivelsen finns uttalandena från dessa anställda sammanfattade. Där anges bland annat att GIS-projekt på den gemensamma marknaden diskuterats vid möten som ägde rum från och med oktober 2002 med ABB, Alstom och VA Tech-koncernen, i syfte att samordna företagens beteende, ingå avtal och fastställa priser. Där anges även att Alstom åtagit sig att svara för sekretariatet och att företagen kommunicerade via telefon, fax och kodade e-postmeddelanden. I skrivelsen av den 7 december 2004 angav Siemens att det, mot bakgrund av innehållet i skrivelsen, var möjligt att dess tidigare förklaringar var ofullständiga eller till och med felaktiga. Siemens preciserade även, i motsats till vad företaget gjort gällande vid tribunalen, att ”de uppgifter som lämnats inte [var] särskilt detaljerade”.

390 Även om dessa uppgifter har ett visst bevisvärde vad gäller överträdelsen – kommissionen citerade skrivelsen av den 25 november 2004 i fotnot 153 i det angripna beslutet som en bekräftelse på den omständigheten att Alstom eller Areva hade svarat för Europasekretariatet efter Siemens utträde år 1999 – bekräftar de endast de uppgifter som kommissionen redan innehade sedan tidigare. Areva hade nämligen självt, i en handling som skickades till kommissionen per fax den 25 maj 2004, erkänt att det hade ansvarat för sekretariatet. De uppgifter som Siemens lämnat kan följaktligen inte anses ha tillfört något betydande mervärde jämfört med den bevisning som kommissionen redan samlat in.

391 Siemens har för det fjärde gjort gällande att företaget utförde en analys av konkurrenssituationen på de största marknaderna inom unionen och lämnade in sina slutsatser till kommissionen samt att inget av de andra företagen lämnat så utförlig information avseende marknaden och konkurrensen.

392 Tribunalen konstaterar härvid att Siemens, den 4 juli 2005, överlämnade en skriftlig sammanfattning av en intern inspektion till kommissionen. Siemens angav att det inom ramen för denna inspektion hade gjorts en undersökning av samtliga GIS-projekt som företaget hade genomfört i Europa mellan januari 2000 och april 2004 utifrån huruvida lagbestämmelserna i fråga om karteller iakttagits. Enligt Siemens medförde denna inspektion, trots företagets ansträngningar, inte några konkreta resultat som bekräftade kommissionens invändningar, och det kunde inte konstateras några oegentligheter som gjorde det möjligt att dra slutsatsen att det förekom avtal mellan konkurrenter i fråga om särskilda projekt inom unionen.

393 De uppgifter som lämnades av Siemens den 4 juli 2005 kan följaktligen inte tillmätas något bevisvärde. I synnerhet förefaller inte den påstått ”detaljerade informationen avseende marknaden och konkurrensen” ha stärkt kommissionens förmåga att fastställa den i det angripna beslutet konstaterade överträdelsen och således ha ett betydande mervärde.

394 Siemens har för det femte gjort gällande att det överlämnade vittnesmål från sina tidigare anställda Tr., E. och Sch. till kommissionen, vilka innehöll utförlig information avseende GQ-avtalets ingående och ABB:s roll inom kartellen.

395 Tribunalen erinrar i detta hänseende om att Siemens i en bilaga till en skrivelse av den 7 augusti 2006 tillställde kommissionen protokollet från de vittnesmål som hade lämnats av dess tidigare anställda Tr., E. och Sch. Innehållet i nämnda vittnesmål hade sammanfattats av Siemens juridiska rådgivare i skrivelsen. Det angavs bland annat att det var BBC, numera ABB, som hade tagit initiativ till GQ-avtalet och som varit drivande i de inledande diskussionerna bland de europeiska tillverkarna, att GQ-avtalet avsåg marknaderna i Mellanöstern och inte europeiska projekt, att Siemens tagit avstånd från GQ-avtalet i slutet av år 1998 eller, senast, i början av år 1999 och att den kartell som Siemens deltog i mellan 2002 och 2004 inte hade något samband med den tidigare kartellen för vilken GQ-avtalet låg till grund.

396 Det ska vidare konstateras att denna information lämnades mer än tre månader efter det att meddelandet om invändningar hade tillställts företaget i slutet av april 2006, i vilket kommissionen redan lagt fram sin bevisning avseende den överträdelse som GIS-tillverkarna anklagades för. Dessutom är det enda nya som framgår av alla dessa vittnesmål påståendet att ABB var anstiftare till och den drivande kraften vid ingående av GQ-avtalet. Såsom har konstaterats i punkterna 350–357 ovan stöds detta påstående inte av några andra uppgifter i akten. De vittnesmål som avgetts av Tr., E. och Sch. kan följaktligen inte anses utgöra bevisning som underlättat för kommissionen att fastställa den i det angripna beslutet konstaterade överträdelsen och ha tillfört något betydande mervärde.

397 Av det ovanstående följer att kommissionen inte åsidosatte meddelandet om samarbete genom att neka Siemens en nedsättning av de böter som ålagts företaget. Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser den tredje grundens femte del.

F – *Den tredje grundens sjätte del: Huruvida GD ”Konkurrens” de facto utövade påtryckningar på kommissionsledamöternas kollegium*

1. Parternas argument

398 Siemens har påtalat att vissa medier dagen före kommissionsledamöternas kollegium fattade beslut avseende förevarande fall och publicerade uppgifter om att orimligt höga böter skulle åläggas de företag som hade deltagit i den misstänkta kartellen, med exakt angivelse av vilka böter de olika berörda företagen skulle åläggas. Siemens anser att detta förfaringssätt utgör ett åsidosättande av den grundläggande gemenskapsrättsliga principen att kommissionsledamöternas kollegium ska anta sina beslut självständigt och under eget ansvar.

399 Kommissionen har beklagat sig över den incident som kritiserats av Siemens. Kommissionen har emellertid understrukit att offentliggörandet av uppgifterna inte gjordes avsiktligt eller ens medvetet. Kommissionen gjorde, utan framgång, en intern kontroll för att finna informationsläckan i detta avseende och ändrade därefter sin beslutspraxis för att förhindra att en sådan incident upprepas. Vad gäller den rättsliga bedömningen i denna fråga anser kommissionen att en förtida publicering av detta slag inte inskränker kommissionsledamöternas oavhängighet och att incidenten inte medför att det angripna beslutet är rättsstridigt.

2. Tribunalens bedömning

400 Det ska erinras om att det i artikel 287 EG föreskrivs att medlemmar av, tjänstemän och övriga anställda vid gemenskapens institutioner ska ”vara förpliktade att inte lämna ut upplysningar som omfattas av tystnadsplikt, särskilt uppgifter om företag, deras affärsförbindelser eller deras kostnadsförhållanden”. Även om denna bestämmelse främst åsyftar de uppgifter som inhämtas hos företagen, innebär uttrycket ”särskilt” att det är fråga om en allmän princip som även är tillämplig på andra förtroliga uppgifter (domstolens dom av den 7 november 1985 i mål 145/83, Adams mot kommissionen, REG 1985, s. 3539, punkt 34, svensk specialutgåva, volym 8, s. 327; se även, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 18 september 1996 i mål T-353/94, Postbank mot kommissionen, REG 1996, s. II-921, punkt 86).

401 Det framgår i förevarande fall av handlingarna i målet att väsentliga delar av det utkast till beslut som förelagts kommissionsledamöternas kollegium för slutgiltigt godkännande hade röjts för en nyhetsbyrå. Den 23 januari 2007, dagen före antagandet av det angripna beslutet, publicerade nämligen denna nyhetsbyrå exakta uppgifter avseende det totala bötesbeloppet och Siemens, Melcos och Alstoms individuella böter, liksom uppgifter om att ABB hade beviljats immunitet mot böter i egenskap av kommissionens uppgiftslämnare. Kommissionen har, samtidigt som den bekräftar att

den inte kunnat fastställa vem som läckt informationen till pressen, inte bestritt att läckan uppstått inom kommissionens avdelningar.

402 Enligt fast rättspraxis kan en oegentlighet av detta slag medföra ogiltigförklaring av beslutet i fråga, om det visas att nämnda beslut utan denna oegentlighet skulle ha fått ett annat innehåll (domen i de ovan i punkt 336 nämnda förenade målen Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, punkt 91, och domen i det ovan i punkt 174 nämnda målet Dunlop Slazenger mot kommissionen, punkt 29). Siemens har emellertid inte lagt fram någon sådan bevisning i förevarande fall. Det finns nämligen inget som tyder på att kommissionsledamöternas kollegium skulle ha ändrat det föreslagna bötesbeloppet eller innehållet i beslutet om den omtvistade informationen inte hade avslöjats. I synnerhet finns det inget som tyder på att kommissionsledamöternas kollegium i dess helhet eller vissa kommissionsledamöter kände något tvång eller ansåg att de inte kunde avvika från de delar i beslutsutkastet som läckts till pressen.

403 Denna del av den tredje grunden ska följaktligen också underkännas. Talan kan således inte bifallas på någon del av den tredje grunden.

404 Eftersom talan inte kan bifallas på någon av de tre grunder som Siemens anfört, ska talan ogillas.

Rättegångskostnader

405 Enligt artikel 87.2 i rättegångsreglerna ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att Siemens ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom Siemens har tappat målet, ska kommissionens yrkande bifallas.

Mot denna bakgrund beslutar

TRIBUNALEN (andra avdelningen)

följande:

1) Talan ogillas.

2) Siemens AG ska ersätta rättegångskostnaderna.

Pelikánová Jürimäe Soldevila Fragoso

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 3 mars 2011.

Underskrifter

Innehållsförteckning

Bakgrund till tvisten ..... II - 491

Förfarandet och parternas yrkanden ..... II - 496

Rättslig bedömning ..... II - 497

I – Den första grunden: Åsidosättande av artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet ..... II - 498

A – Den första grundens första del: ”Ofullständig beskrivning av den påtalade överträdelsen” ..... II - 498

1. Parternas argument ..... II - 498

2. Tribunalens bedömning ..... II - 499

B – Den första grundens andra del: ”Felaktig analys av de avtal som påstås ha ingåtts och av deras verkan på den gemensamma marknaden” ..... II - 499

1. Parternas argument ..... II - 500

2. Tribunalens bedömning ..... II - 501

a) Bevisbördan ..... II - 503

b) GQ-avtalets och EQ-avtalets bevisvärde ..... II - 508

c) Bevis för den gemensamma överenskommelsen ..... II - 509

Förklaringarna från ABB och vittnet M. ..... II - 510

Fujis förklaringar ..... II - 517

Hitachis förklaringar ..... II - 521

Avsaknad av bestridande från Areva, Alstom och VA Tech-koncernen ..... II - 524

Förteckningen över GIS-projekt i Europa ..... II - 525

– Ursprunget till den globala förteckningen och datumet för dess upprättande samt huruvida den kan anses utgöra bevisning ..... II - 527

– Påståendet att de GIS-projekt i Europa som finns upptagna i den globala förteckningen inte diskuterades inom kartellen ..... II - 528

– Projekt som påstås finnas omnämnda flera gånger eller som inte genomfördes ..... II - 531

– Det låga antalet GIS-projekt i Europa som finns upptagna i den globala förteckningen ..... II - 531

– Påståendet att Siemens inte, inom ramen för kartellen, tilldelades något GIS-projekt inom EES ..... II - 533

– Den ekonometriska analys som Siemens lagt fram ... II - 535

Den skriftliga bevisningen ..... II - 537

– GQ-avtalet och EQ-avtalet ..... II - 538

– Den handling som hittades i VA Tech-koncernens lokaler med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC” ..... II - 542

– Skriftväxlingen den 18 januari 1999 mellan Wa., J. och B., anställda inom VA Tech-koncernen ..... II - 544

– Skriftlig bevisning avseende de omständigheter som ägde rum under perioden 2002–2004 ..... II - 545

d) Slutsatser beträffande den första grundens andra del ..... II - 546

Kartellens verkningar inom EES ..... II - 546

Förbehållandet av rätten till de europeiska och japanska marknaderna för respektive grupp av europeiska och japanska tillverkare ..... II - 547

Skyddet av ”hemländer” i Europa ..... II - 548

II – Den andra grunden: Åsidosättande av artikel 25 i förordning nr 1/2003 ..... II - 549

A – Den andra grundens första del: Bristande bevisning avseende deltagande i överträdelsen april–september 1999 ..... II - 549

1. Parternas argument ..... II - 549

2. Tribunalens bedömning ..... II - 550

a) Fördelningen av bevisbördan mellan Siemens och kommissionen ..... II - 551

b) Bevisvärdet av de omständigheter som legat till grund för kommissionens bedömning att Siemens avbröt sitt deltagande i kartellen den 1 september 1999 ..... II - 553

ABB:s och M.:s förklaringar ..... II - 554

Handlingen med rubriken ”Sammanfattning diskussion med JJC” ..... II - 558

Förklaringarna från Areva, Melco, Fuji och Hitachi/JAEPS ..... II - 559

– Arevas förklaringar ..... II - 559

– Melcos förklaringar ..... II - 561

– Fujis förklaringar ..... II - 562

– Hitachis förklaringar ..... II - 563

Slutsats i denna del ..... II - 563

c) Omständigheter som Siemens har åberopat till stöd för att det avbröt sitt deltagande i kartellen redan i april 1999 ..... II - 564

Den empiriska ekonomiska bevisningen för att företaget avbröt sitt deltagande i kartellen senast i april 1999 ..... II - 564

Se.:s vittnesmål ..... II - 565

Vittnesmålen från Tr., E. och Sch. ..... II - 566

Avsaknaden av bevis för att Siemens deltog i något avtal avseende GIS-projekt efter april 1999 ..... II - 569

Avsaknaden av bevis för att det hölls ett möte efter den 22 april 1999 ..... II - 570

B – Den andra grundens andra del: Preskription av möjligheten att inleda ett förfarande ..... II - 572

1. Parternas argument ..... II - 572

2. Tribunalens bedömning ..... II - 572

C – Den andra grundens tredje del: Inget deltagande i kartellen efter den 1 januari 2004 ..... II - 578

1. Parternas argument ..... II - 578

2. Tribunalens bedömning ..... II - 578

III – Den tredje grunden: Felaktig rättstillämpning vid beräkningen av bötesbeloppet ..... II - 581

A – Den tredje grundens första del: Oproportionerligt utgångsbelopp för böterna ..... II - 582

1. Den första anmärkningen: Bristande bevisning avseende kartellens verkan ..... II - 582

a) Parternas argument ..... II - 582

b) Tribunalens bedömning ..... II - 583

2. Den andra anmärkningen: Oproportionerligt utgångsbelopp för böterna i förhållande till överträdelsens ekonomiska betydelse ..... II - 585

a) Parternas argument ..... II - 585

b) Tribunalens bedömning ..... II - 585

3. Den tredje anmärkningen: Indelningen av Siemens i fel kategori ..... II - 590

a) Parternas argument ..... II - 590

b) Tribunalens bedömning ..... II - 591

B – Den tredje grundens andra del: Oproportionerlig avskräckande multiplikationsfaktor ..... II - 594

1. Parternas argument ..... II - 594

2. Tribunalens bedömning ..... II - 596

C – Den tredje grundens tredje del: Felaktig bedömning av överträdelsens varaktighet ..... II - 601

D – Den tredje grundens fjärde del: Oriktig kvalificering av Siemens som ledare för kartellen ..... II - 602

1. Den första och den andra anmärkningen: Den ledande rollen i kartellen innehades av ABB, inte av Siemens ..... II - 602

a) Parternas argument ..... II - 602

b) Tribunalens bedömning ..... II - 603

Rollen som ledare för kartellen ..... II - 603

Påståendet att Siemens inte behandlades på samma sätt som ABB ..... II - 608

2. Den tredje anmärkningen: Orimlig höjning av grundbeloppet för de böter som Siemens ålades på grund av dess ledande roll i kartellen ..... II - 612

a) Parternas argument ..... II - 612

b) Tribunalens bedömning ..... II - 613

E – Den tredje grundens femte del: Uppenbart oriktig bedömning vad beträffar den uteblivna nedsättningen av böterna i enlighet med meddelandet om samarbete ..... II - 615

1. Parternas argument ..... II - 615

2. Tribunalens bedömning ..... II - 616

F – Den tredje grundens sjätte del: Huruvida GD ”Konkurrens” de facto utövade påtryckningar på kommissionsledamöternas kollegium ..... II - 623

1. Parternas argument ..... II - 623

2. Tribunalens bedömning ..... II - 624

Rättegångskostnader ..... II - 626